

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

KONST. BIBL.

MÅJ 1961

SOU
1961:A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961:16

Justitiedepartementet

KRIMINALVÅRD I FRIHET

BETÄNKANDE AV
1956 ÅRS EFTERVÅRDSUTREDNING

Stockholm 1961

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961

Kronologisk förteckning

1. Totalisatorverksamheten. Idun. 140 s. Jo.
2. Sparstimulerande åtgärder. Idun. 121 s. Fi.
3. Effektivare prisövervakning. Idun. 177 s. H.
4. Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsväsendet. Idun. 230 s. Fi.
5. Begravningsplatser och gravar. Norstedt & Söner. 188 s. Ju.
6. Underrätterna. Idun. 339 s. Ju.
7. Enhetlig ledning av krigsmakten. Beckman. 120 s. Fö.
8. Om läkarbehov och läkartillgång. Idun. 228 s. I.
9. Principer för en ny kommunindelning. Beckman. 248 s. I.
10. Preliminär nationalbudget för år 1961. Marcus. V + 105 s. Fi.
11. Den allmänna brottsregistreringen. Kihlström. 318 s. Ju.
12. Statliga belastningsbestämmelser av år 1960 för byggnadsverk. Idun. 50 s. K.
13. Lantbrukets yrkesskolor. Kihlström. 206 s. Jo.
14. Pensionsstiftelser. I. Marcus. 184 s. Ju.
15. Polisens brottsbekämpande verksamhet. Idun. 251 s. + 2 s. ill. I.
16. Kriminalvård i frihet. Idun. 137 s. Ju.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961:16

Justitiedepartementet

KRIMINALVÅRD I FRIHET

BETÄNKANDE AV

1956 ÅRS EFTERVÅRDSUTREDNING

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB
STOCKHOLM 1961

Innehåll

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet	5
Kap. 1. Inledning	7
Kap. 2. Frivårdens uppkomst och utveckling inom kriminalvården	10
Kap. 3. Frivårdens nuvarande organisation	16
1. Fångvårdsstyrelsen	16
2. Interneringsnämnden och ungdomsfängelnsnämnden	17
3. Organ vid fångvårdsanstalterna	17
4. Övervakningsdomstol och övervakningsnämnd	19
5. Skyddskonsulentorganisationen	20
6. De frivilliga skyddsföreningarna	23
7. Enskilda personer verksamma såsom personundersökare, övervakare och tillsynsmän	25
Kap. 4. Organ inom vårdområden gränsande till kriminalvården	27
Statens nykterhetsvårdskonsulenter	27
Statens socialvårdskonsulenter och barnvårdskonsulenter	28
Statens konsulenter för eftervården vid ungdomsvårdsskolorna (eftervårdskonsulenterna)	29
De statliga mentalsjukhusens hjälpverksamhetsorgan	29
Kap. 5. Allmänna synpunkter på frivården och dess organisation	32
Kap. 6. Frivård vid påföljder av olika slag	47
Nuvarande ordning	47
1. Fängelse och straffarbete	47
2. Villkorlig dom	50
3. Ungdomsfängelse	52
4. Förvaring och internering	53
Förslaget till brottsbalk	54
1. Fängelse	55
2. Villkorlig dom	59
3. Skyddstillsyn	60
4. Ungdomsfängelse	61
5. Internering	63
Kap. 7. Personundersökning	65
Kap. 8. Rikets indelning i distrikt för skyddskonsulenter och övervakningsnämnder m. m.	76
Kap. 9. De frivilliga skyddsföreningarnas framtida ställning	108
Kap. 10. Kostnader m. m.	120
Kap. 11. Sammanfattning	124
Bilaga. Statistisk undersökning angående praxis vid tillämpning av 40 § lagen om verkställighet av frihetsstraff m. m.	128

Innehåll

2	Statistik till Statsrådet och Boarden för Konungens Konstitutionsdepartementet	
3	Kap. 1. Inledning	
10	Kap. 2. Privatarens uppgifter och ansvar samt myndighetsförhållanden	
16	Kap. 3. Privatarens ansvar och organisation	
16	1. Fångstaktens ansvar	
17	2. Internorganisation och myndighetsförhållanden	
17	3. Organ och läroanstaltstyper	
19	4. Övervakningsområdet och övervakningsmyndighet	
20	5. Skyddsmyndighetsorganisation	
21	6. De frivilliga skyddsmyndigheterna	
25	7. Enskilda personers verksamhet inom verksamhetsområdet för vakare och tillvakare	
27	Kap. 4. Organ inom verksamhetsområdet för kriminalvård	
27	Statens skyddsmyndighetsorganisation	
28	Statens lokalmyndighetsorganisation och verksamhetsorganisation	
28	Statens verksamhet för tillvakare och myndighetsförhållanden (skiljaktiga myndigheter)	
29	De statliga myndigheternas förhållanden till privata förhållanden	
32	Kap. 5. Allmänna synpunkter på Privatarens verksamhetsorganisation	
37	Kap. 6. Privata vid påbud och tillvakning	
43	Verksamhetsordningen	
43	1. Fångstaktens och tillvakarens ansvar	
50	2. Villkorlig dom	
52	3. Fångstaktens ansvar	
53	4. Förvaring och tillvakning	
54	Förhållanden till brottstatistik	
55	1. Fångstaktens ansvar	
59	2. Villkorlig dom	
60	3. Skyddsaktens ansvar	
61	4. Inskrivningsansvar	
63	5. Internorganisation	
69	Kap. 7. Personundersökningar	
70	Kap. 8. Rikets inledning i databas för skyddsmyndigheterna och övervaknings- myndigheterna	
108	Kap. 9. De frivilliga skyddsmyndigheternas tekniska utrustning	
120	Kap. 10. Kostnader m. m.	
124	Kap. 11. Sammanfattning	
125	Bilaga. Statistisk undersökning om den offentliga säkerheten för 1972 lagen om verksamhetslagen av 1972	

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet

Den 30 december 1955 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla högst åtta sakkunniga för att utreda frågan om effektiva åtgärder inom eftervård och annan kriminalvård i frihet.

Med stöd av bemyndigandet tillkallades den 21 februari 1956 såsom sakkunniga generaldirektören Gustav Vahlberg, vilken skulle såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete, ledamoten av riksdagens andra kammare socialinspektören Brita Elmén, numera generaldirektören Torsten Eriksson, numera lagbyråchefen Bengt Hult, byråchefen Olof Melén, ledamoten av riksdagens andra kammare förste kontoristen Sven Mellqvist, skyddskonsulenten Börje Nyblom och förbundsdirektören Eric Wahlberg. Åt Melén uppdrogs att jämväl vara sekreterare åt de sakkunniga.

Efter bemyndigande den 1 juni 1956 tillkallades den 5 samma månad ytterligare en sakkunnig, nämligen byråchefen Bertil Forssell.

De sakkunniga har antagit benämningen 1956 års eftervårdsutredning.

Utredningen har till chefen för justitiedepartementet överlämnat *dels* skrivelser den 27 oktober 1956 och den 17 juni 1957 med förslag angående anordnande på försök av inackorderingshem för frigivna fångar m. fl. i Göteborg samt den 19 november 1956 med förslag angående upprättande av ett frigångshem inom östra anstaltsgruppen, *dels ock* delbetänkande den 15 juni 1959 (SOU 1959: 18) angående fånges arbetsersättning.

I samband med utarbetandet inom justitiedepartementet av det förslag till brottsbalk som av Kungl. Maj:t remitterats till lagrådet den 26 augusti 1960 har ingående överläggningar ägt rum mellan departementet och eftervårdsutredningen i frågor avseende kriminalvård i frihet m. m. Då i brottsbalksförslaget ställning tagits till åtskilliga av de av utredningen behandlade spörsmålen rörande vård i frihet vid olika påföljder, förutsättningarna för villkorlig frigivning, avskaffande av nuvarande anstaltsnämnder m. m., torde utredningens uppdrag i berörda delar få anses fullgjort.

Föreliggande delbetänkande, som härmed vördsamt överlämnas, innefattar förslag angående personundersökning, åtgärder till förbättrande i

olika avseenden av eftervården och övrig kriminalvård i frihet, åtgärder som i organisatoriskt hänseende är påkallade för ett genomförande av ovannämnda förslag till brottsbalk samt de frivilliga skyddsföreningarnas framtida ställning.

I utarbetandet av detta betänkande har deltagit, förutom utredningens ledamöter, skyddskonsulenten Ragnar Persson, som den 14 mars 1956 förordnats att såsom expert biträda utredningen.

Av de frågor, som omfattas av utredningsuppdraget, återstår härefter i huvudsak att behandla spörsmålen om förbättrade möjligheter till medicinska och liknande behandlingsåtgärder vid kriminalvård i frihet samt om arbetsmöjligheter för tidigare straffade personer. Vissa spörsmål rörande rekryteringen av och ersättningen till enskilda personer såsom övervakare kommer också att upptagas av utredningen.

Stockholm den 6 april 1961.

Gust. Vahlberg

Brita Elmén

Torsten Eriksson

Bertil Forssell

Bengt Hult

Olof Melén

Sven Mellqvist

Börje Nyblom

Eric Wahlberg

Undertecknad, vilken såsom tillkallad expert deltagit i 1956 års eftervårdsutrednings handläggning av de i detta betänkande upptagna frågorna, förenar sig i utredningens förslag och uttalanden.

Stockholm som ovan.

Ragnar Persson

KAPITEL 1

Inledning

Utredningens direktiv innefattas i ett anförande till statsrådsprotokollet den 30 december 1955 av dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg. Departementschefen erinrar däri bl. a. om en av strafflagberedningen den 15 december 1954 gjord framställning om vissa åtgärder för förbättrande av eftervården efter frigivning och utskrivning från fångvårdsanstalt. Sammanfattningsvis angives utredningens uppgift vara att föreslå de ändamålsenliga och lämpligt avpassade åtgärder som kan vidtagas för att undanröja påtagliga brister i den nuvarande eftervården och att dessutom, efter en mera samlad överblick av problemen inom eftervården och övrig kriminalvård i frihet, föreslå de åtgärder som på längre sikt bör vidtagas för att sätta denna viktiga del av kriminalvården i stånd att fungera på det mest ändamålsenliga sättet. Utredningens förslag får, om så visar sig lämpligt, avgivas successivt allteftersom utredningen framskrider. Utredningen skall ej vara bunden av mera detaljerade direktiv, men såsom några huvudsynpunkter på utredningsuppdraget framhåller departementschefen bl. a. följande:

För alla ställningstaganden till kriminalvårdens spörsmål är det en grundförutsättning att man kan skaffa sig kännedom om det klientel, för vilket ifrågasatta åtgärder är avsedda. Utredningen bör alltså utnyttja de undersökningar som föreligger och själv, med hjälp av experter inom kriminologi och statistik, vidtaga de ytterligare undersökningar som i detta hänseende är behövliga och som kan praktiskt genomföras.

En väsentlig förutsättning för bedrivandet av praktisk kriminalvård är att utbildad och lämplig personal kan handhava de åtgärder som skall vidtagas. Såsom jag redan angivit är skyddskonsulentorganisationen under uppbyggnad i etapper i enlighet med en rad riksdagsbeslut under senare år. Det är avsett, att denna uppbyggnad skall fullföljas, och det är därför i och för sig inte erforderligt att utredningen ingår härpå. I samband med övriga överväganden bör dock även denna organisations omfattning och uppgifter tagas i betraktande. Strafflagberedningen har i sin framställning upptagit frågan om kuratorerna på fångvårdens anstalter. Därvid berörda frågor bör ytterligare övervägas.

Det torde överhuvud taget vara nödvändigt att på längre sikt taga ställning till de olika personalgrupperna inom kriminalvården och deras uppgifter. Det är av stor vikt att dessa genom en lämplig arbetsfördelning lämna det bästa möjliga bidraget till den gemensamma uppgiften att återanpassa de dömda i samhället. Det måste tillses att arbetet härmed upptages på ett tidigt stadium under anstaltsvistelsen, att förhållandena vid frigivningen är tillräckligt förberedda — hela

anstaltsbehandlingen bör vara inriktad på detta mål — och att organisationen även i övrigt är sådan att tillsyn och hjälp efter frigivningen kan lämnas den frigivne på ett enkelt och praktiskt sätt. I sistnämnda hänseende bör det beaktas att eftervårdande åtgärder kan förekomma beträffande samma person från olika vårdområden. Samma människor kan t. ex. finnas såväl inom kriminalvårdens som inom alkoholistvårdens klientel. En splittrad tillsynsorganisation är under sådana förhållanden icke ändamålsenlig. Å andra sidan kan sammanförande av samhällets eftervårdsorganisationer för olika vårdområden vålla svårigheter. Hit hörande problem bör övervägas.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 december 1954 har jag tillkallat en utredningsman för att verkställa en undersökning av skyddsföreningarnas uppgifter och ekonomiska förhållanden. Då utredningsmannens uppdrag har ett sådant samband med den nu föreslagna utredningen att den knappast kan fullföljas självständigt utan att avvakta resultatet av den nya utredningen, har jag, efter samråd med utredningsmannen, kommit till den uppfattningen att utredningen om skyddsföreningarna bör nedläggas och dess uppdrag fullföljas och slutföras av den nya utredningen.

Kriminalvård på anstalt och kriminalvård i frihet bör icke betraktas som två olika, från varandra helt skilda behandlingsformer. Då någon omhändertages på anstalt bör anstaltstiden och eftervården ses som en helhet med ett gemensamt mål, nämligen att såvitt möjligt återanpassa den dömda i samhället. Det är självfallet att allvaret i det ingripande som sker från samhällets sida och därmed också den minimitid som den dömda kvarhålls på anstalt är beroende av den föreliggande brottsligheten. Inom ramen för den av domstol angivna samhällsreaktionen bör dock eftersträvas att vinna det bästa möjliga resultatet. Detta förutsätter att det i tillämpningen finnes tillräckligt utrymme för att vid en lämplig tidpunkt överföra den dömda till kriminalvård i frihet och att det också finnes tillgång till att under sådan eftervård ingripa med alla de behandlingsåtgärder, även frihetsberövande sådana, vilka är påkallade, t. ex. för att hejda ett begynnande spritmissbruk med därav följande risk för ny kriminalisering.

Gällande lagstiftning om villkorlig frigivning och villkorlig utskrivning bör ur dessa synpunkter upptagas till översyn. Då det gäller personer som avtjänar ordinärt frihetsstraff på icke alltför kort tid, finnes i vårt land liksom utomlands en möjlighet att avkorta anstaltstiden genom villkorlig frigivning. Medan denna i andra länder synes vara uppbyggd enligt ettdera av två system — antingen såsom en diskretionär möjlighet att efter avtjänandet av viss del av anstaltstiden frigiva den som visar välförhållande eller såsom en automatiskt verkande frigivning efter en bestämd del av tiden — bygger den svenska lagstiftningen på ett blandat system. Det finns sålunda möjlighet till fakultativ villkorlig frigivning enligt beslut av fängvårdsstyrelsen, sedan två tredjedelar av strafftiden avtjänats. Då fem sjättedelar av tiden gått till ända, sker frigivning obligatoriskt. Detta blandade system har säkerligen vissa fördelar, och det torde icke vara anledning att nu övergiva detsamma. Det bör emellertid övervägas, om icke frigivning kan komma till stånd på ett något tidigare stadium i sådana fall, då detta visar sig lämpligt. I flera andra länder kan villkorlig frigivning ske sedan halva strafftiden avtjänats; det finns även exempel på att villkorlig frigivning får ske redan då en tredjedel av strafftiden avtjänats. Därigenom erhålles ett större utrymme för att förlägga frigivningen till den lämpligaste tidpunkten. Mot det svenska systemet har främst riktats den erinran att det tillämpas alltför schematiskt. Det stora flertalet erhåller frigivning först då denna skall ske obligatoriskt; den fakultativa frigivningen användes endast i ungefär en tiondedel av de fall

Jå den kan komma i fråga. Genom en förbättring av eftervården och en mera individuell prövning och bedömning torde det vara möjligt att i större omfattning utnyttja en fakultativ frigivning såsom ett medel för den dömdes återanpassning i samhället. En sådan bedömning torde emellertid säkrast kunna ske, om handläggning och beslut decentraliseras. Förslag härtill framlades av 1951 års fängvårdsutredning i samband med räjongplanen för fängvården (SOU 1952: 21). De föreslagna reformerna beträffande handläggningen av frigivningsärenden fick emellertid anstå. Sedan nu räjongplanen varit i funktion en tid, bör frågan på nytt övervägas. Härvid bör spörsmålen om övervakningstidens längd och de villkor som bör förknippas med frigivningen upptagas till behandling.

Såsom ett led i förberedelserna för frigivningen kan redan enligt nu gällande bestämmelser den intagne få utföra arbete hos arbetsgivare utom anstalten. Denna s. k. frigång tillämpas emellertid endast i ringa omfattning; den torde i huvudsak förekomma endast vid vissa öppna anstalter. Det anses nämligen icke lämpligt att medgiva frigång för enstaka intagna vid slutna anstalter, så länge särskild förläggning icke kan ordnas för dem. Det bör vid utredningen undersökas vilka åtgärder som kan vidtagas för att få till stånd en vidgad tillämpning av frigångssystemet.

KAPITEL 2

Frivårdens uppkomst och utveckling inom kriminalvården

Inledningsvis må anmärkas, att utredningen ansett lämpligt att i detta betänkande såsom motsats till uttrycket »anstaltsvård» begagna termen »frivård» för den behandling och understödjande verksamhet som avser kriminalvårdens klientel utom anstalt.

I äldre tider innebar frihetsstraffet endast inspärning under likgiltighet för den dömdes själsliga och kroppsliga tillstånd samt blivande öde. En hjälpverksamhet även i den mest anspråkslösa form var väsensfrämmande för detta straff. I överensstämmelse med det mera upplysta betraktelsesätt, som under senare delen av 1700-talet vann insteg i vårt land, började man emellertid vid denna tid att såväl i fångens som i samhällets intresse skänka uppmärksamhet även åt hans öde efter frigivningen. Man insåg, att den frigivne måste stödjas för att inte hemfalla åt fortsatt brottslighet. Denna insikt ledde i första hand till bildande av föreningar till hjälp åt frigivna.

Den enskilda skyddsverksamheten för frigivna fångar uppstod såsom organiserad företeelse i vårt land i mitten av 1800-talet. Mellan åren 1847 och 1890 bildades i de flesta län i samband med cellfångelsereformen sammanlutningar, s. k. fångvårdsföreningar, fångvårdssällskap eller skyddsföreningar, med uppgift att hjälpa frigivna fångar, delvis även fångars familjer och vanartad ungdom. I dessa länsföreningar fungerade ofta landshövdingar och andra högre ämbetsmän såsom ordförande, och styrelseposter innehades av de högre tjänstemännen vid länets fängelser. Härigenom fick skyddsarbetet karaktären av en officiellt erkänd hjälpinstitution. Detta markerades ytterligare genom att en viss ledning av verksamheten kom att utövas av den år 1825 upprättade styrelsen över rikets fängelser och arbetsinrättningar, år 1859 ombildad till fångvårdsstyrelsen.

År 1879 gjordes ett första försök till en central organisation för då bestående fångvårdsföreningar, till antalet elva. Nämnda år bildades nämligen på initiativ av dåvarande generaldirektören i fångvårdsstyrelsen »Centralföreningen till stöd för frigivna», som till medlemmar upptog de högre tjänstemännen inom fångvårdsstyrelsen och vid fängelserna i Stockholm samt hade till ändamål »att i samverkan med fångvården i riket och med andra skyddsföreningar bereda frigivna fångar moraliskt stöd och utväg till ärlig försörjning». Föreningen äger alltjämt bestånd; namnet har dock ändrats till Föreningen för kriminalvård i frihet.

Vid genomförande i 1900-talets början av vissa reformer i lagstiftningen, främst lagarna om villkorlig straffdom och villkorlig frigivning, framträdde behovet av särskilda privata organisationer för en del arbetsuppgifter, som enligt dåtida betraktelsesätt syntes mindre väl lämpa sig för offentliga organ. De nya kraven på skyddsverksamheten ledde dels till utvidgning av de äldre föreningarnas program till att omfatta även andra hjälpbehövande än frigivna, dels till bildande av nya sammanslutningar med uppgift att omhänderta personer, som visat asocialitet, oavsett arten därav.

År 1910 bildades i Stockholm föreningen Skyddsvärnet, vars program omfattade verksamhet för såväl frigivna fångar som villkorligt dömda, frigivna tvångsarbetare, lösdrivare, alkoholister och andra hjälpbehövande. Skyddsvärnet utgjorde till en början en centralorganisation, som vann anslutning från de flesta skyddsföreningarna i riket och dessutom upprättade direkt underlydande filialer i flera större städer. Efter några år blev dessa filialer självständiga, varvid de bibehöll namnet »skyddsvärn» och organiserades efter mönster av stockholmsföreningen.

Behov förelåg emellertid alltså av en central organisation för den enskilda skyddsverksamheten, ej minst för att vinna enhet i arbetsformerna, och detta behov fylldes år 1925 genom tillkomsten av Svenska skyddsförbundet. Till detta förbund har skyddsföreningarna i riket med få undantag anslutit sig. Förbundet, som enligt sina stadgar har till ändamål att verka för de anslutna organisationernas gemensamma intressen samt att åvägbringa och förmedla samarbete dem emellan, har arbetat för en rationalisering av föreningarnas verksamhet och för bildandet av nya föreningar. I övrigt har förbundets verksamhet avsett förmedling av anslag åt föreningarna, hållande av årsmöten och upprättande av sammanfattande årsredogörelser. Tillsammans med Svenska fångvårdssällskapet utger förbundet sedan år 1946 Tidskrift för kriminalvård.

Omsorgen om de frigivna förde — förutom till bildandet av privata hjälporganisationer — till ökat intresse även för straffverkställigheten, så att denna alltmer inriktades på fångens förbättring och daning till en arbetsduglig samhällsmedlem, som icke skulle återfalla i brott. Den intagnes sysselsättning under anstaltsvistelsen tillades efterhand allt större vikt såsom ett verksamt medel att främja hans återförande till en normal tillvaro. Då det var önskvärt, att den intagnes placering i arbets- och bostadshänsenande ävensom hans övriga förhållanden efter frigivningen såvitt möjligt planerades i god tid dessförinnan och på ett rationellt sätt, intogs i olika lagar och författningar föreskrifter, avsedda att reglera hithörande frågor. I gällande lagstiftning återfinnes bestämmelser av detta slag bl. a. i 40 § straffverkställighetslagen.

Det straffrättsliga reformarbetet, i vad det avsåg brottslingarnas behandling, inriktades emellertid också på att begränsa användningen av de ordinarie frihetsstraffen. Detta syfte sökte man uppnå dels genom att inrätta

nya former av anstaltsvård, avsedda för särskilda kategorier brottslingar, dels genom att under en prøvotid lämna den brottslige anstånd med frihetsförlusten (villkorlig dom) eller med sista delen därav (villkorlig frigivning).

Vid reformarbetet uppmärksammades i första hand behandlingen av de yngsta lagöverträdarna, för vilka år 1902 i den allmänna strafflagen infördes bestämmelser om en ny brottspåföljd, kallad *tvångsuppfostran*. Enligt dessa bestämmelser fick domstolen under vissa förutsättningar förordna, att den som begått brott i åldern 15—17 år skulle i stället för att undergå straff insättas i allmän uppfostringsanstalt. Sedan det genom 1924 års barnavårdslagstiftning blivit möjligt att omhändertaga vanartad ungdom i nämnda ålder för *skyddsuppfostran*, kom denna behandlingsform att i växande utsträckning användas i stället för tvångsuppfostran. Skyddsuppfostran motsvaras i den nya barnavårdslag, som trätt i kraft den 1 januari 1961, av *samhällsvård* enligt 29 § i lagen. Enligt den år 1944 stiftade lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga kan allmänt åtal under vissa förutsättningar efterges, när fråga är om brott begånget av någon som därvid ej fyllt 18 år. Sådan *åtalseftergift* må med den numera gällande lydelsen av 1944 års lag äga rum, om den unge omhändertages för samhällsvård enligt nyssnämnda paragraf i barnavårdslagen eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd eller utan dylik åtgärd erhåller särskild tillsyn eller lämplig sysselsättning samt det med skäl kan antagas att därigenom vidtages vad som är lämpligast för hans tillrättaförande. Om brottet är ringa och det uppenbarligen skett av okynne eller förhastande, må ock åtal efterges. Efter införandet av åtalseftergift kom tvångsuppfostran allt mera ur bruk, och år 1947 avskaffades detta institut. Genom 1952 års lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig har vidare stadgats, att den som ej fyllt 18 år icke må dömas till fängelse, straffarbete eller förvaring, om ej särskilda skäl är därtill. Denna lag innehåller dessutom, att om tilltalad är i sådan ålder, att samhällsvård enligt 29 § barnavårdslagen kan förekomma, domstolen må överlämna åt barnavårdsnämnden att vidtaga åtgärd för hans omhändertagande för samhällsvård. Innebörden av lagstiftningen från år 1944 och år 1952 är, att lagöverträdare i åldersgruppen mellan 15 och 18 år i mycket stor utsträckning överförts från kriminalvården till barnavården.

För brottslingar i åldern mellan 18 och 21 år infördes en särskild behandlingsform genom 1935 års lag om ungdomsfängelse, som trädde i kraft år 1938. Syftet med införande av *ungdomsfängelse* var att ge domstolarna möjlighet att, när de ansåg det motiverat, underkasta den unge en inom vissa gränser till tiden obestämd behandling som bättre än fängelse eller straffarbete skulle vara ägnad för uppfostran och utbildning av honom.

En annan grupp brottslingar, för vilken de tidsbestämda frihetsstraffen ej ansågs ändamålsenliga, utgjordes av dem vilkas kriminalitet betecknades såsom kronisk. Genom särskilda lagar infördes år 1927 bestämmelser om *förvaring* av förminskat tillräkneliga förbrytare och om *internering* av åter-

fallsförbrytare. Dessa lagar ersattes år 1937 av den nu gällande lagen om förvaring och internering i säkerhetsanstalt, vilken lag efter vissa ändringar trädde i kraft den 1 januari 1946.

Med hänsyn till att anstaltsvården i regel var förbunden med vissa skadliga verkningar (jfr sid. 32) trängde sig så småningom den tanken fram, att det straffrättsliga reaktionssystemet borde omfatta — förutom behandling i anstalt — även behandling utanför anstalt. Detta ledde år 1906 till att den villkorliga domen och den villkorliga frigivningen infördes i svensk rätt.

Institutet *villkorlig dom*, som infördes i Sverige efter förebild främst från de anglosaxiska länderna, innebär, i dess nuvarande utformning i svensk rätt, att utkrävande av straff för ett brott uppskjutes och göres beroende av villkor, framför allt beträffande den dömdes uppförande under en provotid efter domen. Genom villkorlig dom ville man från början dels såvitt möjligt från straff skona de s. k. tillfällighetsbrottslingarna och dels inskränka användningen av de kortvariga frihetsstraffen.

Enligt 1906 års lag om villkorlig dom kunde sådan dom meddelas endast i form av anstånd under viss provotid med undergående av ett ådömt straff, högst tre månaders straffarbete eller sex månaders fängelse. Anståndet kunde ej förenas med övervakning av den dömda eller med andra vårdåtgärder. Ingripande mot en villkorligt dömd kunde ske endast i samband med åtal för nytt brott, varvid anståndet kunde förklaras förverkat genom den nya straffdomen.

Genom 1918 års lag om villkorlig straffdom, som avlöste 1906 års lag, utsträcktes tillämpligheten till anstånd med verkställigheten av högst sex månaders straffarbete eller ett års fängelse. En viktig nyhet i den nya lagen var, att den villkorligt dömda i regel skulle ställas under övervakning av en därtill förordnad person, som hade att utöva tillsyn över hans uppförande och söka befordra vad som kunde lända till hans rättelse. Klandervärt uppförande kunde, även om det ej innebar återfall i brott, medföra förverkande. Den som vid åtalets anhängiggörande ej fyllt 21 år kunde åläggas lydndsplikt mot övervakaren i visst hänseende eller i allmänhet. — I tillämpningen gjorde sig fortfarande vissa brister starkt gällande, främst avsaknaden av möjligheter att i den villkorliga domen förordna om åtgärder, ägnade att avhålla den dömda från brott, och att vid behov ingripa mot honom med mera positiva åtgärder än att förklara anståndet förverkat. Ofta fungerade övervakningen av de dömda tämligen slentrianmässigt.

I sist berörda och andra avseenden har viktiga reformer vidtagits genom 1939 års lag om villkorlig dom, som trädde i kraft den 1 januari 1944. Här till återkommer utredningen i kap. 6.

Genom *villkorlig frigivning*, som till en början tillämpades i ringa omfattning men sedan kommit till vidsträckt användning, blir i stor utsträckning ådömda frihetsstraff till en del utbytta mot kriminalvård i frihet. Enligt 1906 års lag om villkorlig frigivning var förutsättningen för sådan frigivning,

att den dömde undergått straff i minst två år och att den utståndna strafftiden utgjorde minst två tredjedelar av straffet. Genom lagändring år 1918 förkortades den minsta tid, under vilken straffet skulle ha verkställts, till ett år. En förutsättning för villkorlig frigivning var vidare, att omständigheterna gjorde sannolikt, att den dömde skulle på fri fot förhålla sig väl. Vid bedömandet av frågan om villkorlig frigivning skulle beaktas vissa i lagen uppräknade omständigheter. Beslut om villkorlig frigivning ankom på Kungl. Maj:t.

Den villkorligt frigivne var redan enligt 1906 års lag underkastad tillsyn under en prøvotid motsvarande den återstående strafftidens längd, dock minst ett år. Tillsynen skulle enligt lagens ursprungliga lydelse utövas av vissa polistjänstemän, om länsstyrelsen ej annorlunda förordnade. År 1918 vidtogs den ändringen, att länsstyrelsen skulle för varje fall förordna tillsynsman. I stad skulle polismästare och stadsfiskal samt på landet landsfiskal vara pliktiga att mottaga sådant förordnande. Den villkorligt frigivne hade att följa vissa allmänna regler för sitt uppförande ävensom meddelade ordningsföreskrifter. I ett för honom utfärdat frihetspass anvisades särskild vistelseort. Om han åsidosatte sina åligganden, kunde länsstyrelsen tilldelade honom varning eller förordna om hans häktande och återkalla den villkorligt medgivna friheten.

Genom 1943 års lag om villkorlig frigivning, som gäller sedan den 1 januari 1945, har den villkorliga frigivningen erhållit väsentligt vidgad tillämpning samtidigt som dess innebörd i viktiga delar ändrats. Härför redogöres i kap. 6.

De reformer, för vilka ovan redogjorts, grundar sig huvudsakligen på överväganden och förslag som av olika sakkunniga framlagts bl. a. i betänkanden

den 17 maj 1902 med förslag bl. a. till lagar angående villkorlig straffdom och villkorlig frigivning,

den 25 juli 1917 med förslag till lag angående villkorlig straffdom och lag om ändrad lydelse i vissa delar av 1906 års lag angående villkorlig frigivning m. m.,

den 20 februari 1923 med förslag till strafflag, allmänna delen, samt förslag till lag angående villkorlig frigivning jämte motiv (SOU 1923: 9),

den 31 december 1932 med förslag till organisation av det frivilliga skydds- och hjälparbetet beträffande frigivna fångar (SOU 1933: 11),

den 19 december 1934 med förslag till lag om ungdomsfängelse m. m. (SOU 1934: 52),

den 2 januari 1937 med förslag till revision av förvarings- och interneringslagarna m. m. (SOU 1937: 3),

den 2 november 1937 med förslag till lag om villkorlig dom m. m. (SOU 1937: 38),

den 30 september 1938 med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m. (SOU 1938: 25),

den 30 maj 1942 med förslag till lag om eftergift av åtal mot minderåriga m. m. (SOU 1942: 28),

den 14 november 1944 angående verkställigheten av frihetsstraff m. m. (SOU 1944: 50),

den 27 januari 1947 med förslag bl. a. till upphävande av lagen om tvångsuppfostran.

KAPITEL 3

Frivårdens nuvarande organisation

Inom frivården är ett flertal organ verksamma. Utredningen vill i detta kapitel redovisa dessa organ och i korthet ange deras huvudsakliga åligganden. Närmare redogörelse för deras uppgifter i olika sammanhang lämnas i kap. 6 och 7.

1. Fångvårdsstyrelsen

I fråga om kriminalvården i frihet åligger det fångvårdsstyrelsen enligt dess instruktion att, där det ej ankommer på annan myndighet, främja och öva tillsyn över eftervården av dem som frigivits eller utskrivits från fångvårdsanstalt samt övervakningen av villkorligt dömda. Genom den i instruktionen angivna begränsningen — »där det ej ankommer på annan myndighet» — har från fångvårdsstyrelsens ledning i princip undantagits provutskrivna förvarade, som lyder under interneringsnämnden, och provutskrivna ungdomsfängelseelever, som lyder under ungdomsfängelsenämnden. Övervakningen av villkorligt dömda står under tillsyn av vederbörande övervakningsdomstol eller dess övervakningsnämnd, där sådan finnes inrättad. Då emellertid eftervården både av villkorligt frigivna och villkorligt dömda samt i viss mån även såvitt gäller provutskrivna förvarade och ungdomsfängelseelever praktiskt utövas eller övervakas av skyddskonsulentorganisationens befattningshavare och dessa i sin tur sorterar under fångvårdsstyrelsen, kan styrelsen ej undgå att taga befattning med löpande ärenden inom i det närmaste hela den fria kriminalvården. Enligt sin instruktion skall fångvårdsstyrelsen inom sitt verksamhetsområde bl. a. utfärda erforderliga arbetsordningar, föreskrifter och anvisningar samt genom inspektioner övervaka, att gällande föreskrifter behörigen efterlevs.

Enligt lagen om villkorlig frigivning skall frågor om fakultativ villkorlig frigivning och om åtgärder mot villkorligt frigiven, som underlåtit att iakttaga vad som åligger honom till följd av den villkorliga frigivningen, handläggas av fångvårdsstyrelsen, förstärkt på visst sätt. Sålunda skall i den slutliga behandlingen av sådana ärenden deltaga generaldirektören och tjänsteman i styrelsen som Konungen bestämmer jämte två av Konungen ut-

sedda sakkunniga, av vilka den ene skall vara eller ha varit innehavare av domarämbete.

2. Interneringsnämnden och ungdomsfängelnsnämnden

För handläggning av ärenden angående bl. a. utskrivning och eftervård av förvarade och internerade respektive ungdomsfängelseelever finnes enligt gällande lagstiftning två centrala nämnder, interneringsnämnden och ungdomsfängelnsnämnden.

Interneringsnämnden har fem ledamöter. Chefen för fångvårdsstyrelsen är självskriven ledamot. Övriga ledamöter, av vilka en skall vara eller ha varit innehavare av domarämbete och en skall vara i sinnessjukvård erfaren läkare, jämte suppleanter för dem och för chefen för fångvårdsstyrelsen utses av Konungen för en tid av fem år. Domareledamoten skall av Konungen förordnas till ordförande i nämnden.

Ungdomsfängelnsnämnden har likaså fem ledamöter. Av dessa skall minst en vara eller ha varit innehavare av domarämbete och minst en vara behörig att inom riket utöva läkarkonsten samt minst en äga särskild erfarenhet i uppfostringsfrågor. Ledamöterna utses för en tid av fem år av Konungen, som också förordnar en av dem att vara ordförande samt utser suppleanter.

För att få tjänstgöra i internerings- eller ungdomsfängelnsnämnden skall ledamot ha avlagt domared. Mot beslut som av nämnderna meddelas enligt förvaringslagen respektive ungdomsfängelselagen får talan ej föras.

Vardera nämnden har ett kansli, vars personal är upptagen i fångvårdsstyrelsens stat.

3. Organ vid fångvårdsanstalterna

Enligt gällande bestämmelser tillkommer det i första hand *styresmännen* vid anstalterna att vidtaga åtgärder för anordnande av eftervård åt dem som skall frigivas eller utskrivnas. I 40 § straffverkställighetslagen stadgas bl. a., att det åligger styresmannen att i god tid förbereda intagens frigivning eller utskrivning, för vilket ändamål han bör genom hänvändelse till skyddskonsulent, skyddsförening, arbetsförmedlingsanstalt, allmänt eller enskilt hjälporgan eller enskild person söka bereda den som skall frigivas eller utskrivnas lämplig arbetsanställning eller annan försörjningsmöjlighet ävensom i övrigt vidtaga sådana åtgärder som kan hjälpa denne att föra ett laglydigt och samhällsnyttigt liv.

Såsom ett rådgivande organ för dryftande av frågor rörande de intagnas behandling — vilken såsom förut berörts skall ta sikte på att främja deras anpassning i samhället — har styresmannen vid sin sida ett särskilt kollegium, *behandlingskollegium*. Detta organ, som bildades i samband med införandet av den av 1953 års riksdag beslutade gruppindelningen av fångvårdsanstalter, består enligt kungörelse den 5 oktober 1956 vid central-

anstalt av fångvårdsdirektören, överläkare (läkare) vid anstaltsgruppens psykiatriska avdelning, fångvårdsinspektör, anstaltsgruppens ingenjör samt fångvårdsassistent och kurator. Vid sidoanstalt består behandlingskollegium av anstaltens styresman, den befattningshavare vid anstalten, som har ansvar närmast efter styresmannen, samt fångvårdsassistent och kurator, om sådana finnes. Till sammanträde med behandlingskollegium skall alltid kallas representanter för arbetsledar- och tillsynspersonalen. Vidare må kallas skyddskonsulent, tjänsteman vid arbetsförmedling, anhörig eller annan person, som kan lämna upplysningar och råd för behandlingen av den intagne, varom fråga är.

Kollegiet sammanträder vid centralanstalt regelmässigt minst en gång varje vecka och vid sidoanstalt så ofta det finnes påkallat. Fångvårdsdirektören skall så ofta det lämpligen kan ske deltaga i de sammanträden som behandlingskollegium vid sidoanstalt håller.

I syfte att i olika hänseenden ge utrymme för ett utomstående inslag i de lokala verkställighetsorganens verksamhet har i 1945 års straffverkställighetslag införts ett stadgande (4 §), enligt vilket det vid fångvårdsanstalt skall finnas en *anstaltsnämnd*. Denna nämnd skall bestå av en av Konungen utsedd ordförande, vilken skall vara eller ha varit innehavare av domarämbete eller eljest vara lagfaren, anstaltens styresman samt tre av länsstyrelsen utsedda personer, av vilka en skall vara befattningshavare vid anstalten samt minst en skall äga insikt och erfarenhet rörande social hjälpverksamhet eller liknande arbete.

Till överläggning i anstaltsnämnden skall styresmannen, där det kan ske utan dröjsmål, upptaga bl. a. frågor om den intagnes behandling och eftervård. I nämndens uppgifter ingår vidare bl. a. att avge yttrande över ansökning om nåd eller fakultativ villkorlig frigivning, att medverka till upprätthållandet av önskvärd förbindelse mellan intagen och honom närstående samt att främja arbetsanskaffning åt intagen som skall lämna anstalten. Det åligger de ledamöter av nämnden, som ej på grund av sin tjänst har att ta befattning med de intagna, att under regelbundna besök på anstalten följa de intagnas behandling. Tillfälle att delta i anstaltsnämnds sammanträde skall beredas skyddskonsulent eller skyddsassistent i distriktet samt centralanstaltens styresman och överläkaren vid psykiatrisk avdelning inom anstaltsgruppen.

Under styresmannen handhaves det arbete vid fångvårdsanstalterna som avser eftervård huvudsakligen av sociala *kuratorer*, där sådana finnes anställda. Uttrycklig föreskrift i sådant hänseende har, såvitt angår kuratorerna vid fångvårdens ungdomsanstalter, av fångvårdsstyrelsen lämnats i en genom cirkulär den 24 januari 1951 utfärdad instruktion. Däri stadgas bl. a., att kuratorn har att i samråd med styresmannen »före elevs utskrivning på prov träffa åtgärder för beredande av arbetsanställning, bostad, utbildning och önskvärda kontakter ävensom för anordnande av övervakning».

För budgetåret 1960/61 finnes under fångvårdsanstalternas avlösningsanslag medel beräknade för avlönande av 27 extra ordinarie och 3 extra kuratorer. Av dessa är tre avsedda för Långholmen, två för Hall samt en för var och en av följande anstalter, nämligen Gävle, Hinseberg, Håga, Hällby, Hälsingborg, Härlanda, Härnösand, Kalmar, Karlstad, Lärbro, Malmö, Mariefred, Mariestad (jämte Lockerud och Rödjan), Norrköping, Norrtälje, Nyköping, Skenäs (jämte Aspliden), Svartsjö (jämte Kungsgården), Tidaholm, Ulriksfors, Uppsala, Vångdalen (jämte Åby), Västerås, Växjö och Ystad. Vidare äger fångvårdsstyrelsen disponera ett belopp av 15 000 kronor för arvodesanställd kuratorshjälp. Med anlitan­de av dessa medel har sådan hjälp ställts till förfogande för anstalterna i Falun, Hudiksvall, Jönköping, Karlskrona, Linköping, Vänersborg, Västervik och Örebro.

Vid anstalt som ej förfogar över kurator eller kuratorshjälp och vid vilken ej heller finnes någon assistent, som kan biträda styresmannen med eftervårdsarbetet, åvilar nämnda arbete styresmannen ensam.

Antalet fångvårdsanstalter uppgår f. n. till 83, av vilka 39 kan betecknas som slutna, 2 som halvöppna och 42 som öppna anstalter. Av de 5 194 personer, som den 1 februari 1961 var intagna på dessa anstalter, hänför sig 3 745 till anstalter med kurator eller kuratorshjälp och 1 449 till anstalter utan sådan befattningshavare eller hjälp.

4. Övervakningsdomstol och övervakningsnämnd

Enligt 1939 års lag om villkorlig dom skall övervakning stå under tillsyn av övervakningsdomstol. Har den villkorliga domen meddelats av allmän underrätt, är denna övervakningsdomstol, när ej i domen annan allmän underrätt utses därtill. Har domen ej meddelats av allmän underrätt, skall sådan domstol i domen utses till övervakningsdomstol. Tillsyn å övervakning får av övervakningsdomstolen flyttas till annan allmän underrätt.

De befogenheter som tillkommer övervakningsdomstol kan — med vissa undantag — delegeras till övervakningsnämnd. Sådan nämnd får tillsättas av allmän underrätt, och flera domstolar kan förena sig om gemensam nämnd. Nämnden skall bestå av minst tre ledamöter; av ledamöterna skall minst en vara lagfaren befattningshavare vid domstol som tillsatt nämnden. Ordförande i nämnden förordnas av domstolen. Tillsättande av övervakningsnämnd fritager ej i princip övervakningsdomstolen från dess skyldighet att öva tillsyn över övervakningarna; domstolen kan jämsides med nämnden utöva enahanda funktioner som denna. Nämnden kan hänskjuta ärende till övervakningsdomstolen och skall i visst fall alltid göra detta. Den som ej åtnöjes med övervakningsnämnds beslut äger formlost och utan begränsning till viss fatalitetid påkalla prövning av övervakningsdomstolen.

Anordningen med övervakningsnämnder har icke vunnit någon större utbredning. I maj månad 1960 fanns övervakningsnämnder tillsatta vid endast

18 domstolar. Av dessa nämnder — 12 till antalet — sammanträder de flesta blott någon enstaka gång om året, medan några av dem har regelbundna sammanträden och genom skyddskonsulenten håller fortlöpande kontakt med skyddsarbetet.

5. Skyddskonsulentorganisationen

Sedan behovet av särskilda statliga funktionärer, vilka var och en för visst distrikt skulle ägna sig åt skyddsverksamhet, fastslagits i samband med antagandet av 1939 års lag om villkorlig dom och 1943 års lag om villkorlig frigivning, har medel funnits anslagna för anställande av skyddskonsulenter och assistenter åt dem jämte biträdeshjälp. I enlighet med statsmakternas beslut om en successiv utbyggnad av organisationen förstärkes denna stegvis och omfattar från den 1 juli 1961 26 konsulenter och 36 assistenter, vartill kommer 24 kanslibiträden och 1 biträde för skriv- och kontorsgöromål.

I den för skyddskonsulenterna gällande instruktionen (SFS 1943:732) anges konsulents arbetsuppgifter sammanfattningsvis vara att taga befattning med övervakning, tillsyn och annan verksamhet beträffande villkorligt dömda och villkorligt frigivna så ock att biträda vid särskild förundersökning (numera personundersökning) i brottmål. Vidare skall konsulent, då han därtill anlitas, ägna sig åt eftervård av andra från fångvårdsanstalt frigivna än villkorligt frigivna ävensom av personer som utskrivits från anstalt för verkställighet av ungdomsfängelse, förvaring eller internering.

Riket är för närvarande, jämlikt kungörelsen den 5 maj 1960 (SFS nr 115) om rikets indelning i skyddskonsulentdistrikt m. m., indelat i 21 distrikt. Distriktens benämning och omfattning samt antalet konsulenter, assistenter och biträden jämte deras stationeringsorter framgår av följande sammanställning.

- Stockholms distrikt: Stockholms stad; 4 konsulenter, 9 assistenter och 4 kanslibiträden i Stockholm.
- Upplands distrikt: Uppsala län och Stockholms län utom Södertörns domsaga, Svartlösa domsaga och Södertälje stad; 1 konsulent, 2 assistenter och 1 kanslibitråde i Stockholm.
- Södertörn-Gotlands distrikt: Södertörns domsaga, Svartlösa domsaga, Södertälje stad samt Gotlands län; 1 konsulent och 1 kanslibitråde i Stockholm samt 1 assistent i Visby.
- Södermanlands distrikt: Södermanlands län; 1 konsulent och 1 assistent i Eskilstuna.
- Östergötlands distrikt: Östergötlands län; 1 konsulent, 1 assistent och 1 kanslibitråde i Norrköping.
- Jönköpings-Kronobergs distrikt: Jönköpings och Kronobergs län; 1 konsulent och 1 kanslibitråde i Jönköping samt 1 assistent i Växjö.
- Kalmar distrikt: Kalmar län; 1 konsulent och 1 kanslibitråde i Kalmar.

Blekinge-Kristianstads distrikt: Blekinge län och Kristianstads län med undantag av Norra Åsbo samt Södra Åsbo och Bjäre domsagor; 1 konsulent i Karlskrona och 1 assistent i Kristianstad.

Malmö distrikt: Malmöhus län med undantag av Luggude samt Rönnebergs, Onsjö och Harjagers domsagor ävensom städerna Hälsingborg och Landskrona; 1 konsulent, 2 assistenter, 1 kanslibitråde och 1 biträde för skriv- och kontorsgöromål i Malmö.

Nordvästra Skånes distrikt: Av Malmöhus län städerna Hälsingborg och Landskrona jämte Luggude samt Rönnebergs, Onsjö och Harjagers domsagor ävensom, av Kristianstads län, Norra Åsbo samt Södra Åsbo och Bjäre domsagor; 1 konsulent och 1 assistent i Hälsingborg.

Göteborgs distrikt: Göteborgs och Bohus samt Hallands län; 2 skyddskonsulenter, 5 assistenter och 1 kanslibitråde i Göteborg.

Västgöta-Dals distrikt: Älvsborgs och Skaraborgs län; 1 konsulent, 2 assistenter och 1 kanslibitråde i Borås.

Värmlands distrikt: Värmlands län; 1 konsulent, 1 assistent och 1 kanslibitråde i Karlstad.

Örebro distrikt: Örebro län; 1 konsulent och 1 kanslibitråde i Örebro.

Västmanlands distrikt: Västmanlands län; 1 konsulent och 1 kanslibitråde i Västerås.

Kopparbergs distrikt: Kopparbergs län; 1 konsulent och 1 kanslibitråde i Falun.

Gävleborgs distrikt: Gävleborgs län; 1 konsulent och 1 assistent i Gävle.

Västernorrlands distrikt: Västernorrlands län med undantag av Ångermanlands mellersta domsaga och Ångermanlands västra domsaga; 1 konsulent och 1 kanslibitråde i Sundsvall.

Jämtlands distrikt: Jämtlands län samt Ångermanlands mellersta domsaga och Ångermanlands västra domsaga; 1 konsulent och 1 kanslibitråde i Östersund.

Västerbottens distrikt: Västerbottens län; 1 konsulent och 1 kanslibitråde i Umeå.

Norrbottnens distrikt: Norrbottens län; 1 konsulent och 1 assistent i Luleå.

Inom Stockholms distrikt är arbetet fördelat på fyra deldistrikt. Ett (Stockholms distrikt för unga) förestås av en konsulent med biträde av två assistenter och ett kanslibitråde. Där handlägges ärenden rörande övervakning, tillsyn och annan verksamhet beträffande villkorligt dömda som vid övervakningens början icke fyllt 21 år och villkorligt frigivna som vid frigivningen icke uppnått nämnda ålder, andra ärenden rörande personer under 21 år samt, när konsumenten anlitas härför, eftervård av personer som dömts till ungdomsfängelse, även om de är äldre än nu sagts. Ett annat deldistrikt (Stockholms distrikt för särskild eftervård), som förestås av en konsulent med biträde av en assistent och ett kanslibitråde, skall, när konsumenten anlitas härför, företrädesvis taga befattning med ärenden rörande eftervård av personer som dömts till förvaring eller internering. De båda övriga deldistrikten (Stockholms norra respektive södra distrikt), som förestås av var sin konsulent med biträde av tre assistenter och ett kanslibitråde resp. två assistenter och ett kanslibitråde, ombesörjer övriga i stockholmsdistriktet förekommande ärenden, varvid deras verksamhet skall avse resp. området norr om Slussen och området söder om Slussen. Sistnämnda båda

deldistrikt förfogar gemensamt över en särskild assistent för kontakt med Stockholms rådhusrätt.

Inom Göteborgs distrikt åter är arbetet fördelat på två deldistrikt. Det ena (Göteborgs distrikt för unga och för Halland), som förestås av en konsulent med biträde av två assistenter, handlägger dels ärenden rörande övervakning, tillsyn och annan verksamhet inom Hallands län, dels sådana ärenden inom Göteborgs stad beträffande villkorligt dömda som vid övervakningens början icke fyllt 21 år och villkorligt frigivna som vid frigivningen icke uppnått nämnda ålder, andra ärenden rörande personer under 21 år samt, när konsumenten anlitas härför, eftervård av personer som dömts till ungdomsfängelse, även om de är äldre än nu sagts. Det andra deldistriktet (Göteborgs distrikt för äldre och för Bohuslän), som förestås av en konsulent med biträde av tre assistenter och ett kanslibitråde, tager befattning med övriga i göteborgsdistriktet förekommande ärenden.

Med ingången av budgetåret 1961/62 skall enligt statsmakternas beslut nuvarande Västgöta-Dals distrikt delas i ett distrikt för Älvsborgs län och ett distrikt för Skaraborgs län. I samband därmed inrättas en tjänst för en ny skyddskonsulent, som tills vidare skall vara stationerad i Skövde. Beträffande de ytterligare nya tjänster som tillföres skyddskonsulentorganisationen den 1 juli 1961 — 7 skyddsassistenttjänster och 5 kanslibiträdestjänster — skall det ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om fördelningen på olika distrikt.

För skrivhjälp och utredningshjälp finnes för budgetåret 1961/62 beräknat ett belopp av 70 000 kronor, som av fångvårdsstyrelsen fördelas å de olika distrikten. Därutöver äger fångvårdsstyrelsen disponera ett belopp av högst 9 000 kronor för psykiatrisk rådgivning.

Av tjänsterna såsom skyddskonsulent är 14 placerade i lönegrad 21 och 12 i lönegrad 19. Den högre lönegraden är avsedd för befattningarna i Stockholms distrikt, Upplands distrikt, Östergötlands distrikt, Malmö distrikt, Nordvästra Skånes distrikt, Göteborgs distrikt, distriktet för Älvsborgs län, Värmlands distrikt, Gävleborgs distrikt och Norrbottens distrikt. Assistenttjänsterna är hänfödda till lönegrad 17.

Såsom kompetenskrav för konsulentbefattning har uppställts lämpliga personliga egenskaper för självständig bedömning och handläggning av göromålen, lämplig utbildning samt beprövad erfarenhet från arbete bland för brott straffade eller dömda, från verksamhet för ungdomsskydd eller från annan verksamhet som är ägnad att ge motsvarande förberedelse för befattningen. För behörighet till assistentbefattning fordras för uppgiften lämpliga personliga egenskaper, nödig utbildning samt praktisk erfarenhet av socialt arbete.

6. De frivilliga skyddsföreningarna

De till Svenska skyddsförbundet anslutna skyddsföreningarna är följande:

Föreningen för kriminalvård i frihet

- » skyddsvärnet i Stockholm
- » » » Malmöhus län
- » » » Göteborg
- » » » Gävleborgs län
- » » » Örebro stad och län
- » » » Älvsborgs län
- » » » Kopparbergs län

Stockholms skyddsförening för frigivna

Södermanlands läns skyddsförening

Östergötlands läns skyddsförening

Jönköpings läns skyddsförening

Kalmar läns skyddsförening

Gotlands fångvårdsförening

Blekinge läns skyddsförening

Kristianstads läns fångvårds- och skyddssällskap

Skaraborgs läns skyddsförening

Värmlands läns skyddsförening

Örebro läns skyddsförening

Västernorrlands läns skyddsförening

Jämtlands läns skyddsförening

Norrbottnens läns skyddsförening

Uppsala samhälle

Stockholms kyrkliga socialråd

Stockholms stadsmission

Kronobergs läns skyddsförening

Hudiksvalls skyddsförening

Västmanlands samhälle och skyddsförening

Svartsjö understödsförening

Malmö stadsmission

Ovannämnda föreningar är enskilda organisationer. De är icke av någon enhetlig typ utan företer betydande skiljaktigheter såväl organisatoriskt som med hänsyn till verksamhetens art, omfattning och intensitet.

En särställning i förhållande till övriga skyddsföreningar intar Föreningen för kriminalvård i frihet, Stockholms stadsmission och Stockholms kyrkliga socialråd.

Föreningen för kriminalvård i frihet bildades, såsom förut nämnts, år 1879 under namnet Centralföreningen till stöd för frigivna. Det största inflytandet inom föreningen har sedan gammalt tillkommit befattningshavare hos fångvårdsstyrelsen. Föreningens huvudsakligaste uppgift är att förvalta och utgiva under-

stöd från de fonder, som fångvårdsstyrelsen disponerat för skyddsarbete bland frigivna men som överlämnats till föreningen.

Stockholms stadsmission bildades år 1853 med uppgift att bedriva evangelisations- och hjälpverksamhet bland de skikt av Stockholms befolkning, hos vilka nöden var störst. Hjälparbetet har alltmåra skjutits i förgrunden. Av de hjälpbehövande uppgives cirka 30 procent vara straffade personer.

Stockholms kyrkliga socialråd är tillsatt av Stockholms stads konsistorium och bedriver inom staden hjälpverksamhet för yngre kvinnor, som hemfallit åt lösaktigt leverne eller löper risk att så göra, och i övrigt för hemlös ungdom av båda könen.

Skyddsvärnsföreningar, som vanligen driver en förhållandevis omfattande hjälpverksamhet samt dessutom verkställer personundersökningar och utövar övervakning och tillsyn, finns i Stockholm och Göteborg samt i Malmöhus, Gävleborgs, Örebro, Älvsborgs och Kopparbergs län.

Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm, som bildades år 1910, har till uppgift att främja allmänt och enskilt räddningsarbete bland nödställda, företrädesvis frigivna fångar, villkorligt dömda, lösdrivare, alkoholister och liknande hjälpbehövande. Lokalt omfattar verksamheten i främsta rummet Stockholms stad och Stockholms län, men föreningen bistår i mindre utsträckning även personer med hemort utanför det egentliga verksamhetsområdet. Verksamheten är förlagd till en central byrå i Stockholm.

Om föreningens personal och nuvarande verksamhet se sid. 111 f.

Föreningen Skyddsvärnet i Göteborg, bildad år 1914, har i huvudsak samma allmänna skyddsprogram som Skyddsvärnet i Stockholm. Verksamheten utövas genom en central byrå i Göteborg.

Beträffande personalen och den nuvarande verksamheten se sid 111 f.

Föreningen Skyddsvärnet i Malmöhus län, bildad år 1913, tillämpar ungefär samma allmänna program för sin verksamhet som skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg. Personalen vid föreningens byrå i Malmö utgöres av en föreståndare och ett biträde.

Föreningen upprättade år 1945 en *företagsbyrå i Hälsingborg* under ledning av en föreståndare.

De återstående fyra skyddsvärnsföreningarnas verksamhet är av blygsammare omfattning. Endast vid föreningen Skyddsvärnet i Kopparbergs län finnes heltidsanställd föreståndare.

Från föreningarna av skyddsvärnstypen skiljer sig i organisatoriskt hänseende de sammanslutningar för frivilligt skyddsarbete, som verkar i den s. k. *samhjälpformen*. Hit hör de livaktiga föreningarna Uppsala samhjälp (bildad 1923) och Västmanlands samhjälp och skyddsförening (bildad 1935), som är organ för skilda institutioner och sammanslutningar som utövar skydds- och hjälpverksamhet inom länet.

Uppsala samhjälp utgör en samorganisation för »skilda institutioner, sammanslutningar och enskilda i Uppsala, vilka utöva verksamhet för hjälpbehövande och skyddssökande». Verksamheten ledes av en styrelse jämte huvudmän bestående av representanter för kyrkorådet, socialnämnden, nykterhetsnämnden, barnavårdsnämnden m. fl. I praxis har samhjälpens utvecklats till en hjälp- och skyddsorganisation för hela länet.

Västmanlands samhjälp och skyddsförening utövar inom Västmanlands län

skydds- och hjälpverksamhet på frivillig grund samt tjänar som organ i samma syfte för organisationer och enskilda i länet.

De båda samhälpsföreningarnas verksamhet utövas från hjälpbyråer i Uppsala resp. Västerås. Föreståndarskapet uppehålls i Uppsala såsom bisyssla av en arvodesanställd tjänsteman och i Västerås av en heltidsanställd befattningshavare. Därjämte är i Uppsala anställd en assistent och ett biträde samt i Västerås ett biträde.

De återstående till skyddsförbundet anslutna föreningarna, i regel benämnda *fångvårdsföreningar* eller *skyddsföreningar*, saknar både särskild byrå och heltidsanställd personal. Verksamheten är i regel lokalt begränsad och kännetecknas knappast av större livaktighet. Den avser till största delen understöd av olika slag, på vissa orter inskränkt till enbart frigivna.

Utänför Svenska skyddsförbundet står alltjämt några skyddsföreningar. Bland dessa märkes Malmöhus läns förening till stöd för värnlösa och fallna, Norrköpings skyddsförening för frigivna fångar, Göteborgs fångvårdssällskap och Kopparbergs läns fångvårdsförening. För dessa föreningar, som ej uppbär bidrag från staten, är verksamheten begränsad till utdelande av understöd på egen hand eller genom andra skyddsföreningar från avkastningen av förefintliga fonder m. m.

Hjälpsverksamhet för frigivna bedrivs vidare av Frälsningsarmén, som endast i mindre utsträckning samarbetar med övriga skyddsföreningar, samt av skilda stats- och frikyrkliga organ.

7. Enskilda personer verksamma såsom personundersökare, övervakare och tillsynsmän

För uppdrag såsom personundersökare, övervakare och tillsynsman har i betydlig utsträckning tagits i anspråk frivilliga krafter. Detta sammanhänger dels därmed att den fackutbildade personalen inom skyddsarbetet endast i begränsad omfattning har möjlighet att mottaga dylika uppdrag och dels därmed att övervaknings- och tillsynsfallen ofta anses vara av sådan natur, att de kan bäst omhändervhas av särskilda utvalda enskilda personer. Av de den 1 september 1960 aktuella övervakningarna och tillsynerna, tillsammans 14 022, utgjorde icke mindre än 12 560 sådana fall, där annan än skyddskonsulent, skyddsassistent eller tjänsteman vid skyddsförening förordnats att vara övervakare eller tillsynsman.

I enlighet med av statsmakterna vid upprepade tillfällen gjorda uttalanden i samband med riksdagsbehandlingen av anslagsfrågor rörande skyddskonsulentorganisationen har åt fångvårdsstyrelsen uppdragits att verka för att frivilliga krafter tages i anspråk som övervakare och tillsynsmän, varvid särskilt bör eftersträvas att till ifrågavarande verksamhet knyta representanter för ledande idrotts- och ungdomsorganisationer samt andra ideella folkrörelser.

I detta sammanhang må också erinras om den verksamhet som under

Åren 1953—54 bedrevs av ett samarbetsorgan mellan landets ungdomsorganisationer, socialstyrelsen och fångvårdsstyrelsen för att anskaffa och utbilda frivilliga övervakare och tillsynsmän samt stimulera till andra insatser från lekmannahåll för kriminalvården i frihet.

Vidare kan nämnas, att Kungl. Maj:t den 20 november 1959 beslutat om inrättande av ett särskilt organ för att samordna och stimulera olika frivilliga organisationers arbete bland ungdom och för ungdomsfostran samt för att främja samverkan med motsvarande verksamhet från berörda myndigheters sida ävensom med hem och skola. Detta organ — benämnt statens ungdomsråd — skall bestå av högst 20 av chefen för socialdepartementet utsedda ledamöter, av vilka högst 16 skall utses på förslag av de frivilliga organisationerna.

Vissa frågor rörande rekrytering av övervakare och den till dem utgående ersättningen kommer utredningen att upptaga i särskild ordning.

KAPITEL 4

Organ inom vårdområden gränsande till kriminalvården

För eftervårdande verksamhet, mer eller mindre besläktad och samverkande med den som utövas av kriminalvårdens organ, finnes särskilda organisationer inom samhällets nykterhetsvård, socialvård, barna- och ungdomsvård samt sinnessjukvård. Biträde vid eftervårdens anordnande i speciella hänseenden lämnas även av andra myndigheter, t. ex. den offentliga arbetsförmedlingen vid anskaffande av arbete.

De *statliga organ*, som i detta sammanhang främst åsyftas, är nykterhetsvårdskonsulenter, socialvårdskonsulenter, barnavårdskonsulenter, konsulenter för eftervården vid ungdomsvårdsskolorna (eftervårdskonsulenter) och de statliga sinnessjukhusens hjälpverksamhetsorgan. Här om må närmare anföras följande.

Statens nykterhetsvårdskonsulenter

Enligt instruktionen för länsnykterhetsnämnderna (SFS 1956:552) skall hos länsnykterhetsnämnd finnas anställd en nykterhetsvårdskonsulent med uppgift att närmast under nämnden svara för dennas verksamhet. Konsulent åligger särskilt bl. a. *att* hålla sig väl underrättad om de kommunala nykterhetsnämnderna samt deras arbetsförhållanden och sätt att fullgöra dem åvilande uppgifter ävensom vid behov lämna dessa nämnder råd, anvisningar och bistånd, *att* fullgöra på länsnykterhetsnämnden ankommande åliggande att tillhandagå enskilda personer med råd och upplysningar, som äger samband med nämndens uppgifter, *att* vara föredragande vid länsnykterhetsnämndens sammanträden *samt att* med uppmärksamhet följa nykterhetsvårdens utveckling och genom förslag till länsnykterhetsnämnden ta initiativ till åtgärder som är ägnade att främja denna vård.

Hos envar av länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Östergötlands, Malmöhus och Älvsborgs län skall finnas anställda två nykterhetsvårdssister samt hos var och en av övriga länsnykterhetsnämnder med undantag av nämnderna i Uppsala, Gotlands och Blekinge län en sådan assistent. Hos samtliga nämnder finnes viss biträdespersonal.

Av nykterhetsvårdskonsulenterna är fem placerade i Ae 21 (Stockholms, Östergötlands, Malmöhus, Älvsborgs och Gävleborgs län) och övriga i Ae 19

utom konsulenten i Gotlands län, vilken är deltidсанställd mot visst arvode. Nykterhetsvårdsassistenterna åtnjuter lön enligt Ae 15.

Statens socialvårdskonsulenter och barnavårdskonsulenter

Jämlikt kungörelsen den 22 juni 1945 (SFS nr 510) om rikets indelning i fattigvårds- och barnavårdskonsulentdistrikt m. m. är riket indelat i tretton sådana distrikt. Varje distrikt förestås av en socialvårdskonsulent. Distriktens benämning och omfattning samt konsulenternas stationeringsorter framgår av följande sammanställning.

Första distriktet: Stockholms stad samt Stockholms och Uppsala län (stationeringsort Stockholm).

Andra distriktet: Södermanlands och Västmanlands län (Västerås).

Tredje distriktet: Östergötlands och Kalmar län (Linköping).

Fjärde distriktet: Jönköpings och Kronobergs län (Växjö).

Femte distriktet: Blekinge och Kristianstads län (Kristianstad).

Sjätte distriktet: Malmöhus län (Malmö).

Sjunde distriktet: Hallands samt Göteborgs och Bohus län (Göteborg).

Åttonde distriktet: Älvsborgs län (Vänersborg).

Nionde distriktet: Skaraborgs län (Mariestad).

Tionde distriktet: Värmlands och Örebro län (Karlstad).

Elfte distriktet: Kopparbergs och Gävleborgs län (Falun).

Tolfte distriktet: Västernorrlands och Jämtlands län (Östersund).

Trettonde distriktet: Västerbottens och Norrbottens län (Luleå).

Beträffande Gotlands län omhänderhaves de på socialvårdskonsulent ankommande åliggandena och befogenheterna av en tjänsteman i socialstyrelsen.

Socialvårdskonsulent har enligt sin instruktion (SFS 1925:134; ändr. 1953:550) att såsom socialvårds- och barnavårdskonsulent tillhandagå länsstyrelserna inom konsulentens distrikt i allt vad som rör länsstyrelsernas befattning med socialvård, barnavård och ungdomsskydd inom distriktets kommuner. I sådant hänseende åligger det konsulent särskilt att å länsstyrelsernas vägnar utöva viss uppsikt över kommunernas socialhjälpssamhet, barnavård och ungdomsskydd. Därjämte har konsulent att lämna social- och barnavårdsnämnderna inom distriktet upplysningar och råd. Socialvårdskonsulent åligger vidare bl. a. att vara föredragande hos länsstyrelse inom distriktet i sådana mål och ärenden rörande socialvård, barnavård eller ungdomsskydd i länet, som länsstyrelsen bestämmer.

Vid sin befattning med kommunernas barnavård har varje länsstyrelse biträde av — förutom socialvårdskonsulenten, som sorterar under socialstyrelsen — en till länsstyrelsen knuten barnavårdskonsulent.

Socialvårdskonsulenterna är placerade i Ae 21 och barnavårdskonsulenterna i Ae 19.

*Statens konsulenter för eftervården vid ungdomsvårdsskolorna
(eftervårdskonsulenterna)*

I brev den 30 maj 1952 har Kungl. Maj:t förordnat, att riket skall vara uppdelat på fem distrikt, vardera tilldelat en konsulent för eftervården vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården (eftervårdskonsulent). Distriktens benämning och omfattning samt konsulenternas stationeringsorter framgår av följande sammanställning.

Första distriktet: Stockholms stad med de angränsande områden, varom socialstyrelsen förordnar (stationeringsort Stockholm).

Andra distriktet: De delar av Stockholms län, vilka icke ingår i första distriktet, ävensom Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Gotlands och Örebro län (Norrköping).

Tredje distriktet: Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län (Malmö).

Fjärde distriktet: Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Skaraborgs län (Göteborg).

Femte distriktet: Riket i övrigt (Fagersta).

Sedermera har, med tillämpning tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60, föreskrivits att det ovan nämnda första distriktet skall vara tilldelat ytterligare en eftervårdskonsulent med Stockholm som stationeringsort.

Genom brev den 16 augusti 1946 har Kungl. Maj:t fastställt instruktion för eftervårdskonsulenterna. Enligt denna åligger det konsulent att under närmaste förmanskap av chefen för socialstyrelsens skolbyrå inom sitt distrikt biträda vid eftervården av elever, som utackorderats eller villkorligt utskrivits från ungdomsvårdsskola. På anmodan av rektor för sådan skola skall konsulent medverka för ordnande av lämplig inackordering för elev från skolan eller anskaffande av bostad och övervakare för elev, som skall villkorligt utskrivas från skolan. Likaså skall konsulent på rektors anmodan upptaga samarbete med vederbörande arbetsförmedlingsorgan i syfte att bereda lämplig anställning åt elev, som utskrivits eller skall utskrivas; därvid skall emellertid iakttagas att arbetsanskaffningen som regel bör ombesörjas genom arbetsförmedlingen. Konsulenten har att bistå övervakare över villkorligt utskriven elev och elevs föräldrar m. fl. med råd och upplysningar samt skall öva allmän tillsyn över huru utackorderingsverksamheten och övervakningsarbetet bedrivs inom distriktet. Vidare åvilar det konsulent bl. a. att medverka vid upprättandet av sådana särskilda inackorderingshem, som avsetts för eftervården vid ungdomsvårdsskolorna.

Eftervårdskonsulenterna ingår i socialstyrelsens personal och uppbär lön enligt lönegrad 19.

De statliga mentalsjukhusens hjälpverksamhetsorgan

Enligt av Kungl. Maj:t meddelad bestämmelse skall vid statligt mentalsjukhus med eget upptagningsområde och vid psykiatriska sjukhuset i Stock-

holm vara anordnad sådan hjälpverksamhet, som omförmåles i stadgan angående sinnessjukvården i riket. Denna verksamhet skall jämlikt nämnda stadga avse att meddela sinnessjuka eller personer, hos vilka utbrott av sinnessjukdom kan befaras, ävensom dem närstående de råd och anvisningar, som i varje särskilt fall må erfordras rörande vården av den sjuke eller till förekommande av det befarade sjukdomsutbrottet samt att bistå å sinnessjukhuset intagna eller därifrån utskrivna i personliga och ekonomiska angelägenheter. Hjälpverksamheten skall innefatta bl. a. att förhjälpa sjuka, vilka icke är i behov av vård å mentalsjukhus, till annan lämplig vård samt att biträda från mentalsjukhuset utskrivna med anskaffande av bostad, anställning eller arbetsredskap.

Hjälpverksamheten handhaves av en vid sjukhuset anställd läkare, hjälpverksamhetsläkaren, vilken därtill utses av medicinalstyrelsen, och utövas med biträde dels, där det erfordras, av annan läkare vid sjukhuset och dels av en eller flera föreståndare.

Vid hjälpverksamhetens utövande skall samarbete sökas med bl. a. dem, som är pliktiga att biträda med åtgärder, vilka för hjälpverksamheten behöver vidtagas inom kommunen, ävensom med föreningar och enskilda som utövar social verksamhet.

De statliga mentalsjukhusen med egna upptagningsområden (primär-sjukhus) är följande.

S:ta Maria	i Hälsingborg
Ryhovs	i Jönköping
S:t Lars'	i Lund
Ulleråkers	i Uppsala
Restads	i Vänersborg
Säters	i Säter
S:ta Gertruds	i Västervik
S:t Sigfrids	i Växjö
Mariebergs	i Kristinehamn
Umedalens	i Umeå
Sundby	i Strängnäs
Sidsjöns	i Sundsvall
Birgittas	i Vadstena
Frösö	i Östersund
Furunäsets	i Piteå
S:t Jörgens	i Göteborg
Gullberna	i Karlskrona
Falbygdens	i Falköping
S:t Olofs	i Visby
S:ta Anna	i Nyköping

I sitt huvudbetänkande »Mentalsjukvården. Planering och organisation» (SOU 1958: 58) har mentalsjukvårdsdelegationen pekat på att behovet av bl. a. eftervård börjat tillmätas allt större vikt i det psykiatriska arbetet. Enligt delegationens mening måste inom mentalsjukvården finnas en organisation som i stort sett bör motsvara den nuvarande hjälpverksamheten.

Beteckningen hjälpverksamhet föreslås emellertid skola slopas och ersättas med benämningen mentalvårdsdispensär.

Med hänsyn bl. a. till skyldigheterna enligt barnavårdslagen och socialhjälpslagen för varje kommun att ordna sin barnavård och vidtagna åtgärder till skydd för ungdom inom kommunen respektive att sörja för att den som vistas i kommunen och som finnes vara i behov av hjälp erhåller sådan (socialhjälp) intager givetvis olika *kommunala organ*, främst barnavårds-, social- och nykterhetsnämnderna, en framträdande plats, även då det inom dessa vårdområden gäller att lösa frågor avseende eftervården av den som lämnat anstalt.

KAPITEL 5

Allmänna synpunkter på frivården och dess organisation

Ändamålet med samhällets kriminalpolitiska åtgärder är att bereda skydd mot brottslighet. Härvid lägges ibland huvudvikten vid rättsreglernas, domens och straffverkställighetens funktion att verka moraltbildande eller avskräckande på samhällsmedlemmarna i gemen (allmänprevention), ibland åter på domens och verkställighetens förmåga att förebygga förnyad brottslighet från den dömdes sida (individualprevention).

Vad beträffar individualpreventionen — som närmast är av intresse i detta sammanhang — hindrar *verkställigheten av frihetsstraff* i regel, så länge den pågår, den dömden att föröva nya brott. Det torde också kunna antagas, att verkställigheten åtminstone i en del fall verkar avskräckande på den brottslige. Huruvida frihetsstraffet eljest har någon gynnsam verkan på honom är långt mera osäkert. Den erfarenhet man vunnit om straffade personers återfall i brott ger knappast stöd för ett sådant antagande. Tvärtom har det gjorts gällande, att själva undergåendet av frihetsstraff ofta skulle minska den dömdes förutsättningar att finna sig till rätta i tillvaron.

Det torde ligga i sakens natur att frihetsstraffet måste medföra vissa skadliga biverkningar för den dömden. Genom intagningen i fångvårdsanstalt får han en stämpel på sig, som utgör hinder för hans resocialisering. Han tvingas samman med andra brottslingar, vilket i och för sig kan vara ödesdigert. Han ryckes bort från och blir i många fall av med sitt vanliga arbete. Alternativen för arbetsträning under anstaltstiden är begränsade; av naturliga skäl kan endast ett fåtal yrkesgrenar stå till buds. De vanliga frihetsstraffen är vidare till sin varaktighet i huvudsak bestämda efter brottets beskaffenhet. Behandlingstiden kan därför endast i begränsad utsträckning lämpas efter behandlingsbehovet. Vanligen är anstaltstiderna därtill för korta för att något behandlingsresultat skall kunna vinnas. Ytterligare må nämnas det lidande som den dömden och hans näraste blir utsatta för till följd av bl. a. den skam som i allmänhetens ögon vidlåder undergåendet av frihetsstraff.

För att undvika eller åtminstone begränsa de olägenheter som nu berörs och i övertygelse om att man genom vård under fria former ofta kan vinna bättre kriminalpolitiska resultat än genom anstaltsbehandling har man vid de omfattande reformer, som under senare tid genomförts på det

straffrättsliga reaktionssystemets område, bl. a. strävat efter att i ökad utsträckning inskränka anstaltsvården till förmån för kriminalvård i frihet. Eftervårdsutredningen anser en fortsatt sådan utveckling böra eftersträvas, i den mån det kan ske utan att hänsynen till de allmänpreventiva synpunkterna därigenom trädes för nära.

Även med en fortgående utveckling mot ett ökat utbyte av anstaltsvård mot vård i frihet måste man emellertid räkna med att frihetsberövande åtgärder kommer att förbli en vanlig reaktion mot dem som begått brott av mera allvarlig beskaffenhet.

Under senare år har en omfattande verksamhet pågått i syfte att förbättra *fångvårdens anstaltsorganisation*. Sålunda har en upprustning ägt rum genom uppförande av nya anstalter och utbyggnad av redan befintliga. Denna upprustning har skett ej blott för att öka de vårdmässiga resurserna i och för sig utan även för att bereda platser åt det stigande antalet brottslingar. Det tidigare i begränsad utsträckning tillämpade kolonisystemet har utvidgats, och den öppna vårdformen har ytterligare tillgodosetts genom tillkomsten av större anstalter eller anstaltsavdelningar av öppen typ. Härigenom har en bättre differentiering av klientelet blivit möjlig och mera naturliga levnadsförhållanden, liknande dem som möter i det normala livet, kunnat i ökad omfattning erbjudas dem som undergår frihetsstraff men icke behöver vårdas på slutan stalt. Vidare har behandlingsmöjligheterna förbättrats genom en administrativ omläggning, varigenom fångvårdsanstalterna sammanförts gruppvis för att kunna samverka under ledning av en större och i vårdtekniskt hänseende bättre utrustad centralanstalt. Genom inrättande, såsom förut nämnts, av s. k. behandlingskollegium vid varje anstalt har man erhållit organ för utformningen av en individuell, planmässig behandling av alla intagna. Även på andra sätt har vården i anstalt ägnats ökad omsorg, såsom genom förbättrad personalutbildning, gruppterapeutisk verksamhet m. m.

De reformer som sålunda vidtagits beträffande anstaltsvården torde vara av stor betydelse, då det gäller att förminska de skadliga verkningarna av straffet och att genom positiva åtgärder tillrättaföra den dömden.

Det är emellertid allmänt känt, att övergången från vistelse i fångvårdsanstalt till ett liv i frihet i regel erbjuder stora svårigheter och risker för den frigivne eller utskrivne. Under någon tid, ibland avsevärd tid, är han i särskilt behov av stöd och hjälp för att komma in i en ordnad tillvaro och ej återfalla i brott. För den dömdes tillrättaförande kan därför en aldrig så omsorgsfullt genomförd anstaltsbehandling bli resultatlös, om den icke efterföljes av en väl planerad eftervård. Det är för den skull i hög grad angeläget, att den frigivne eller utskrivne blir föremål för en rationell eftervård, när behov därav föreligger.

Då det gäller att generellt taga ställning till frågor som avser vården av kriminalvårdsklientelet — såväl i som utom anstalt — är det av stor be-

tydelse att ha närmare kunskaper om detta klientels status. Undersökningar har också i skilda sammanhang företagits beträffande olika brottslingsgrupper. En sammanställning av föreliggande material rörande *det svenska kriminalvårdsklientelet* har gjorts av numera rektorn Dick Blomberg och finnes såsom bilaga fogad till strafflagberedningens slutbetänkande »Skyddslag» (SOU 1956: 55). Därav kan bl. a. utläsas följande. Vad angår de yngre brottslingarna förefaller det uppenbart, att frekvensen av intelligensnedsättningar klart överskrider det normala. Beträffande det stora antalet vuxna »normalbrottslingar» är denna fråga ej ordentligt belyst, eftersom de verkställda undersökningarna huvudsakligen avhandlar olika specialgrupper. Det yngre klientelet kännetecknas framför allt av en i de flesta avseenden försenad utveckling; särskilt synes detta gälla känslolivet. En stor del av de unga brottslingarna betecknas som hållningslösa och slappa med bristfälliga energitillgångar, liten uthållighet och oförmåga att stå emot yttre tryck och motgångar. Av förvaringsklientelet anses de allra flesta vara hållningslösa och viljesvaga. Drygt en fjärdedel av de förvarade har klart psykoinfantila drag, är oberoende av intelligensnivån barnsliga, osjälvständiga och aldrig fullvuxna. De förvarade erbjuder för övrigt en rik provkarta på sådana psykiska abnormtillstånd, som icke är att beteckna såsom sinnessjukdom utan brukar hänföras under begreppet psykopati. Spriten spelar uppenbarligen en mycket stor roll i de kriminellas liv, och påfallande ofta sker brotten i alkoholpåverkat tillstånd. Av förvaringsklientelet uppges enligt de rättspsykiatriska utlåtandena 80 % tidvis eller kroniskt ha missbrukat sprit. För ungdomsfångarna har spritmissbruk angivits i 34 % av fallen. Förhållandevis få av brottslingarna har erhållit någon yrkesutbildning, och arbetshämningar förekommer av varierande slag. Man har ofta bytt yrke eller gått från den ena arbetsplatsen till den andra.

För att klarlägga den belägenhet, vari personer som frigives eller utskrivs försättes, då de lämnar den mera skyddade anstaltsvården och hänvisas att leva på egen hand i frihet, har eftervårdsutredningen föranställt om en *statistisk undersökning*. Denna, som finnes redovisad i utredningens betänkande om fånges arbetsersättning (SOU 1959: 18), avser dem som frigivits eller utskrivits från fångvårdens anstalter under tiden september 1956—februari 1957. Av undersökningen framgår bl. a. följande. Av de utskrivna med mer än tre månaders intagningstid kunde 30 % återgå till sysselsättning som de haft före frihetsberövandet. Helt utan tillgång till förvärsarbete var vid utskrivningen drygt 38 %. De arbetslösa utgjorde bland de efter utstånden påföljd frigivna 32 %, bland de från säkerhetsanstalt på prov utskrivna 39 %, bland de obligatoriskt villkorligt frigivna 48 %, bland de fakultativt villkorligt frigivna 7 % och bland de från ungdomsanstalt på prov utskrivna likaledes 7 %. Sistnämnda låga procenttal förklaras därav, att fakultativt villkorligt frigivning och utskrivning på prov

från ungdomsanstalt som regel ej kommer till stånd, om ej anställningsfrågan dessförinnan är löst. Av de för första gången utskrivna var 27 % och av de förut en eller flera gånger utskrivna 44 % arbetslösa. Vad beträffar tillgången till bostad för de utskrivna har framgått, att fast bostad fanns i 57 %, blott tillfällig bostad i 28 % och ingen bostad i 8 % av fallen. Sämst lottade med avseende å bostad var de obligatoriskt villkorligt frigivna och de från säkerhetsanstalt utskrivna. Av de förra var tiondelen utan bostad och 30 % hade blott tillfällig bostad; av de från säkerhetsanstalt på prov utskrivna hade 46 % endast tillfällig bostad. Arbetslöshet och bostadslöshet följdes jämförelsevis ofta åt, vilket framgår därav att inemot sjättedelen av dem som saknade arbete även saknade bostad; 32 % av de arbetslösa hade tillfällig bostad. Bland tillfällighetsarbetarna var en på tjugofem utan bostad, men mer än hälften hade blott tillfällig bostad. De som återgått till tidigare arbete visade sig mest stabila även med avseende å bostad, i det att endast 22 % av dem saknade bostad eller fick nöja sig med blott tillfällig bostad. Bostadsförhållandena syntes överhuvud taget sämre för dem som var helt utan eller hade endast tillfälligt arbete än för dem som hade fast arbete.

Med hänsyn till att undersökningen i stor utsträckning bygger på de intagnas egna uppgifter vill eftervårdsutredningen reservera sig för att det redovisade resultatet ger en gynnsammare bild av läget än vad som motsvarar det verkliga förhållandet.

Såsom förut berörts inriktar sig anstaltsvården numera på att ge den intagne en i möjligaste mån individuell behandling som skall leda till att han vid sin frigivning skall vara så väl rustad som möjligt att träda ut i det normala livet. För att den möda som sålunda redan under vården i anstalt nedlägges på den dömdes resocialisering ej skall bli förspild utan föra till det avsedda resultatet är det av största vikt, att den frigivne eller utskrivne placeras i lämplig miljö, erhåller ett passande arbete, får en ordnad ekonomi, icke för ett levnadssätt som utsätter honom för frestelser till brott o. s. v. Skall dessa syften kunna uppnås krävs emellertid medverkan av samhället. Med undantag för de minst belastade och till endast kortare frihetsstraff dömda bör för brottslingarna efter frigivningen följa *eftervård* under en icke alltför kort tid. Denna vård bör vara förenad med tillsyn och annan kontroll över den frigivne. I första hand skall den dock avse att stödja och hjälpa under den svåraste övergångstiden. I denna form bör eftervård stå till buds för alla frigivna och utskrivna, när behov därav föreligger.

De synpunkter som nu anförts har även, såsom framgår av redogörelser på annan plats (se kap. 6), beaktats vid utfärdandet av de författningar som reglerar straffverkställigheten och vården vid olika slags kriminalpolitiska påföljder.

Att mäta resultatet av de insatser som göres för eftervården av de in-

tagna är icke möjligt. Skulle man, såsom emellanåt förekommer, bedöma frågan med hänsyn tagen endast till om återfall i brott sker eller icke sker, bleve utfallet av hittills företagna åtgärder mycket nedslående. Av en vid strafflagberedningens förutnämnda betänkande »Skyddslag» fogad bilaga¹ framgår sålunda bl. a. att, under en observationstid av fem år, återfallen i straffregisterbrott i procent räknat uppgick vid korta frihetsstraff till 29, vid längre tids frihetsstraff till 50, vid ungdomsfängelse till 62 samt vid förvaring och internering till 67. Att härav sluta att samhällets åtgärder i dessa fall misslyckats är dock icke riktigt. Tvärtom talar all erfarenhet för att den hjälpande och stödjande verksamhet, som lämnas i förening med vård i frihet, även om återfall sedan sker, är ägnad att fördröja och mildra återfallet.

Det är uppenbart, att de insatser som samhället gör på ifrågavarande område f. n. är bristfälliga och otillräckliga. Detta gäller såväl de åtgärder, som bör vidtagas för att förbereda den intagnes frigivning, som eftervården.

Utredningen har, för att söka få kännedom om praxis vid tillämpning av det lagrum, 40 § straffverkställighetslagen, enligt vilket det åligger styresmannen vid fångvårdsanstalt att i god tid i mån av behov förbereda intagens frigivning eller utskrivning, föranstaltat om en *statistisk undersökning*, vilken såsom bilaga fogas till detta betänkande. Denna undersökning utmynnar i ett uttalande att, såvitt man kan döma av behandlingsjournaler och övriga hos centrala fångregistret förvarade handlingar, föreskrifterna i nämnda lagrum icke alltid tillräckligt beaktats. Det är emellertid, såsom i undersökningen även framhålles, att märka, att behandlingsjournalerna icke innehåller fullständiga uppgifter om tillämpningen av ifrågavarande föreskrifter.

Med hänsyn till den grundläggande betydelse, som förberedelserna för frigivningen har för den närmare gestaltningen av eftervården, måste erforderlig uppmärksamhet under vården på anstalt i god tid ägnas hit hörande frågor. Bland de viktigaste åtgärderna är att tillse, att den dömde efter frigivningen får en lämplig bostad och ett passande arbete. Med nu rådande ordning kan detta mången gång ställa sig svårt. För fångvårdsanstaltens personal är det ofta besvärligt, kanske icke ens möjligt, att finna rätta kontakter med bostads- och arbetsmarknad. Detta gör sig särskilt märkbart, då den dömde efter frigivningen skall vistas på annan ort än den där anstalten är belägen.

För att få en tillfredsställande *planering och utformning av eftervården* bör enligt utredningens mening bestyret med de förberedande åtgärderna i huvudsak åvila den organisation, som finnes inrättad för kriminalvård i frihet. Skyddskonsulentorganisationens tjänstemän har rikare tillfällen

¹ »Recidivrisker vid olika brottstyper med särskild hänsyn till inflytandet av alkoholmissbruk» av socialläkaren G. Inghe och förste byråsekreteraren T. Lindberg.

än anstaltspersonalen såväl att skaffa sig ingående kännedom om de för frivården betydelsefulla förhållandena på olika orter som att knyta de personliga kontakter som kan verka avgörande på den frigivnes återanpassningsmöjligheter. Även om huvudansvaret för eftervården lägges på skyddskonsulentorganisationen, måste dock en väsentlig medverkan lämnas av tjänstemännen vid anstalterna. I anstaltskuratorernas uppgifter ingår bl. a. att syssla med frågor avseende de intagnas personliga förhållanden, vilket kan ha utomordentlig betydelse för eftervårdens ordnande.

Det må erinras om att en överflyttning på skyddskonsulentorganisationen av ansvaret för det direkta förberedelsearbetet för frigivningen även ifrågasatts av utredningen angående principerna för fångvårdsanstalternas förseende med annan personal än tillsynspersonal i dess den 30 november 1960 avgivna betänkande.

Där frågan om bostad och utkomst kan lösas utan biträde av skyddskonsulentorganisationen, bör hinder givetvis icke föreligga för ett sådant förfarande; i dylika fall bör dock godkännande av de planerade åtgärderna inhämtas av vederbörande övervakningsnämnd (jfr nedan).

Såväl praktiska som psykologiska skäl talar för att den intagne själv bör spela en mera aktiv roll än som nu är möjligt vid planeringen av sina förhållanden efter anstaltsvistelsen. I de flesta fall torde arbetsgivare och hyresvärdar ej vara villiga att bereda en person anställning eller bostad utan att först ha sammanträffat med honom. Förutsättningarna för ett gynnsamt förlopp av eftervården torde också bli större, om denna redan från början bygger på en samverkan mellan den dömde och eftervårdsorganen. Möjligheter till en mera aktiv medverkan från den intagnes sida kan vinnas genom en utvidgning av frigångs- och permissionsinstitutet.

Även där det finnes möjlighet att på tillfredsställande sätt ordna den intagnes yttre levnadsförhållanden efter frigivningen kan övergången från anstaltsvistelsen till friheten vålla honom stora svårigheter med risk för återfall i brott. En utväg att motverka risken för återfall har ansetts vara att genom en gradvis ökad frihet ge den intagne tillfälle att vänja sig vid de anspråk som ställes på en vanlig samhällsmedlem. Straffverkställighetslagen innehåller regler i sådant syfte. Redan vistelsen i öppen anstalt innebär ett steg i riktning mot en friare och samtidigt mera krävande tillvaro. Genom frigångssystemet kan en intagen beredas möjlighet till kontakt med livet utanför anstalten, och i samma syfte kan i begränsad utsträckning permissionsinstitutet i dess nuvarande form användas. Som ett sista steg före övergången till ett fritt liv i samhället kommer vid längre strafftider den villkorliga frigivningen.

Erfarenheten synes visa, att de berörda åtgärderna behöver utvidgas och förbättras.

Härvid må till en början erinras om att utredningen enligt sina direktiv haft att bl. a. undersöka vilka åtgärder som kan vidtagas för att få till

stånd en vidgad tillämpning av *frigångssystemet*. Företagen undersökning visar, att frigång kommer till användning i mycket begränsad omfattning beroende på bl. a. bristen på lämpliga förläggningar för frigångare. Med hänsyn till de starka frestelser till insmuggling av förbjudna varor och förmedling av annan otillåten kommunikation med yttrevärlden som frigångare utsattes för bör de nämligen hållas skilda från övriga intagna. Det är också önskligt att på så sätt minska den psykiska press, som uppkommer när den straffade inom loppet av ett dygn skall växla mellan ett liv i relativ frihet och stark bundenhet.

På förslag av utredningen har Kungl. Maj:t genom beslut den 10 januari 1957 förordnat om anordnande vid en av staten för ändamålet inköpt villa-fastighet i Nacka av en såsom frigångshem avsedd avdelning av östra anstaltsgruppens centralanstalt (Långholmen). Erfarenheterna av den verksamhet som bedrivs av detta hem, Nackahemmet, är goda. I samband med inrättandet av Nackahemmet gjordes från utredningens sida även försök att finna fastigheter lämpliga såsom frigångshem för centralanstalterna i västra och södra anstaltsgrupperna (Härlanda och Malmö). Utredningen lyckades då icke uppbringa något för ändamålet passande. Emellertid vill utredningen rekommendera, att genom fångvårdsstyrelsens försorg fortsätta undersökningar verkställas, så att frigångshem av det slag som kommit till stånd i Nacka må kunna anordnas även inom övriga anstaltsgrupper.

Inom ungdomsfängelsevården har sedan lång tid tillbaka tillämpats en ordning, enligt vilken permission kunnat meddelas för längre tid och under andra omständigheter än som kunnat komma i fråga för andra kategorier intagna. I verkställighetslagen har intagits en bestämmelse (59 §) som innebär kodifiering av en praxis, enligt vilken ungdomsfängelseelev kunnat permitteras för exempelvis inackordering i enskild arbetsgivares hem. Denna bestämmelse har fått ökad betydelse i och med att Björkahemmet kommit att användas som inackorderingshem för ungdomsanstalternas elever; dit permitteras varje år 40—50 elever.

Eftervårdsutredningen är icke beredd att för det ordinära fångvårds-klientelet del nu förorda en allmän utvidgning av de permissionsregler som år 1946 infördes i verkställighetslagen. Utredningen anser emellertid, att starka skäl talar för en begränsad utvidgning av *permissionsinstitutet* i syfte att främja en ökad användning av den fakultativa villkorliga frigivningen, vilken ej sällan förskjutes eller helt hindras av svårigheten att lösa bostads- och i följd därav också anställningsfrågorna. Sådana intagna som uppnått eller närmar sig tidpunkten för erhållande av fakultativ villkorlig frigivning borde för detta ändamål kunna medges permission under längre tid än nu är möjligt.

Ett sådant utvidgat permissionsinstitut skulle kunna få betydelse i flera hänseenden för det klientel det här gäller. Den intagne skulle, såsom ovan

antytt, beredas ökad möjlighet att själv medverka vid lösandet av sina arbets- och bostadsproblem, och den permitterades uppförande under permissionstiden skulle i tveksamma fall kunna vara vägledande vid den slutliga prövningen av frågan om och när fakultativ frigivning skall beviljas. Utredningen är angelägen betona, att utredningen ingalunda avser att ett utvidgat permissionsinstitut skall vara ett obligatoriskt led i den fakultativa frigivningen; det bör användas företrädesvis när så behövs för att ordna de förhållanden, i vilka den frigivne skulle komma att försättas efter frigivningen. Den tänkta anordningen ger ock möjlighet att utan tyngande former återintaga den permitterade till anstalten, om anledning därtill uppkommer.

För att nå avsett syfte bör permission i fall som här avses visserligen kunna beviljas för längre tid än som nu är möjligt, men å andra sidan torde det vara lämpligt att i lagstiftningen stipulera viss maximitid. Utredningen föreslår, att denna fastställs till en månad med möjlighet till förlängning med en månad i sänder.

Vad angår spørgsmålet om det organ som skall pröva fråga om permission av här angivet slag vill utredningen, i anslutning till vad ovan sagts om lämpligheten att förlägga ansvaret för eftervårdens planerande till de för vården i frihet inrättade organen, föreslå att beslutanderätten anförtros åt vederbörande övervakningsnämnd.

Vid prövningen av fråga om långtidspermission bör stor vikt fästas vid den dömdes skötsamhet och arbetsvilja under anstaltstiden. Tillsynsman bör utses i samband med permissionen, där ej sådan tidigare finnes förordnad.

Särskilt betydelsefullt är att *bostadsfrågan* är lämpligt ordnad under permissionstiden. I många fall torde den icke kunna lösas på tillfredsställande sätt utan tillgång till särskilda anordningar. I detta hänseende kan de inackorderingshem, som nu finnes och de ytterligare som kan komma att upprättas med bidrag av statsmedel, spela en viktig roll.

Utredningen får härvid erinra om det inackorderingshem för villkorligt frigivna m. fl., som sedan år 1958 på försök finnes anordnat i Göteborg. Detta hem har tillkommit efter förhandlingar mellan eftervårdsutredningen samt representanter för Göteborgs stad och föreningen Skyddsvärnet i Göteborg. Staden har iordningställt och upplåtit de för ändamålet behövliga lokalerna i det staden tillhöriga Sociala huset samt deltagit i kostnaderna för anskaffandet av inventarier. Verksamheten vid hemmet omhänderhaves av Skyddsvärnet på vissa villkor. Staten har förhyrt och utrustat lokalerna samt åtagit sig att till Skyddsvärnet utgiva bidrag intill ett efter årlig omprövning maximerat belopp för täckande av driftunderskott.¹ Om intagning på hemmet, som kan mottaga högst tolv personer på en gång, beslutar Skyddsvärnet i samråd med skyddskonsulent i Göteborgs skyddskonsulent-

¹ Beträffande statsbidragets storlek se sid. 113.

distrikt. Inackorderingen skall omfatta den tid som krävs för att bereda den inackorderade möjlighet att utanför hemmet komma i lämpliga förhållanden. Med statsbidraget är förenad skyldighet att bl. a. följa de direktiv angående verksamheten som må meddelas av fångvårdsstyrelsen.

Ifrågavarande hem i Göteborg har visat sig ha en stor uppgift att fylla. Enligt av Skyddsvärnet lämnade uppgifter har från verksamhetens början den 2 januari 1958 intill utgången av år 1960 mottagits sammanlagt 186 personer. Av dessa var 80 villkorligt frigivna, 10 slutligt frigivna, 16 utskrivna på prov från ungdomsfängelse, 3 permitterade från ungdomsfängelse, 2 utskrivna på prov från förvaring, 61 villkorligt dömda och 14 stående under åtal. Av de 175 personer som under samma tidrymd lämnat hemmet har 37 avvisats på grund av misskötsamhet och 8 på grund av nytt brott, 19 avvikit utan särskilt skäl, 5 återförts till fångvårdsanstalt, 2 överförts till vårdanstalt för alkoholmissbrukare och 2 till sjukvårdsanstalt. De övriga 102 har kunnat träda ut i ordnade förhållanden. De personer som lämnat hemmet har vistats där sammanlagt 8 611 dagar; för var och en uppgår tiden sålunda i genomsnitt till 49 dagar.

Enligt samstämmiga uttalanden av de statliga kriminalvårdande organen i Göteborg och Skyddsvärnet får erfarenheterna av den i ovan beskrivna form anordnade inackorderingsverksamheten anses goda. Detta har också vitsordats av fångvårdsstyrelsen. Eftervårdsutredningen finner angeläget, att man går vidare på den inslagna vägen och söker få till stånd liknande inackorderingshem på andra platser, där förutsättningar härför finnes. Med hänsyn till det intresse vederbörande kommuner måste ha av att bostadssituationen ordnas för ifrågavarande klientel, bör man härvid skäligen kunna räkna med kommunalt stöd och bidrag. I detta sammanhang får utredningen erinra därom, att utredningen i remissutlåtande den 30 januari 1959 tillstyrkt en av föreningen Skyddsvärnet i Stockholm till Kungl. Maj:t ingiven framställning om statsbidrag — vid sidan av bidrag från Stockholms stad — till anordnande och drift av ett inackorderingshem för frigivna fångar m. fl. Sedermera har riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts i 1961 års statsverksproposition (andra huvudtiteln) framlagda förslag anvisat medel för nämnda ändamål under förutsättning av viss medverkan av staden.

På fångvårdsstyrelsen bör ankomma att företaga ytterligare undersökningar och åtgärder i syfte att på olika håll åvägabringa sådana hem, varom nu är fråga.

Det är dock givet, att man endast i begränsad utsträckning kan täcka det behov av bostäder, som föreligger under en övergångstid efter anstaltsvården, genom att upprätta sådana särskilda inackorderingshem som nyss nämnts. I viss omfattning kompletteras verksamheten genom de hem av olika slag, som drives av frälsningsarmén, stadsmissioner och andra religiösa eller ideella organisationer och vari även frigivna och jämställda mottages. Ytterligare åtgärder är emellertid påkallade.

En väg härvid, som — ehuru den torde vara förenad med stora praktiska svårigheter — synes böra prövas, är att fångvården anskaffar inackorderingsmöjligheter genom avtal med privatpersoner, företrädesvis sådana som genom tidigare verksamhet inom fångvård, sjukvård eller socialvård har erfarenhet av anstaltsklientel. Dessa skulle förbinda sig att mot skälig ersättning hålla något rum till fångvårdens förfogande. Redan nu förekommer, ehuru i liten omfattning, inackordering i enskilda hem av fångvårdens klientel. För dem som frigivits från vanliga fångvårdsanstalter har kostnaderna härvid bestridits från det obetecknade anslaget för understöd åt verksamhet för frigivna fångar. Under senare år har ett mindre antal personer fått inackorderingsbidrag ur detta anslag, i regel för att bevista folkhögskolekurs eller liknande utbildningskurs. Beträffande personer som ådömts ungdomsfängelse beviljas dylikt bidrag från förslagsanslaget till ersättning för vård av fångar på anstalter, som ej tillhör fångvården. Ett tiotal ungdomsfängelseelever årligen har erhållit bidrag ur detta anslag. Bidraget utgår huvudsakligen i förening med genomgång av folkhögskolekurs eller dylikt men också i vissa fall i samband med inackordering hos enskild arbetsgivare.

På grund av vad ovan anförts anser utredningen, att fångvårdens organ bör äga möjlighet att i den utsträckning som visar sig erforderlig träffa sådana avtal med enskilda som nyss nämnts. En sådan ordning torde vara av särskilt värde för det kvinnliga klientelet, för vilket — med hänsyn till att detta klientel är mycket fåtaligt och spritt över hela landet — särskilda inackorderingshem knappast kan anordnas. Med den förstärkning av skyddskonsulentorganisationen som i det följande föreslås bör ökade krafter kunna ägnas åt uppgiften att söka kontakt med familjer eller andra, som är villiga och lämpliga.

Av det klientel som den 1 september 1960 undergick kriminalvård i frihet och som därvid stod under övervakning eller tillsyn — i runt tal 14 000 personer — utgjordes huvuddelen eller 12 400 personer av villkorligt dömda. Detta innebär en mäktig utveckling av institutet *villkorlig dom*, som förts fram till en högst betydelsefull plats inom det straffrättsliga reaktionssystemet. För att man genom meddelande av villkorlig dom (skyddstillsyn¹) skall kunna, i sådan utsträckning som nyss nämnts, utbyta kriminalvård i anstalt mot vård i frihet förutsättes emellertid, att de dömda i regel blir föremål för positiva åtgärder i form av stöd och hjälp jämte kontroll, varigenom deras anpassning i samhället skall främjas. Härvid uppkommer i stort sett likartade problem som de som aktualiseras vid villkorlig frigivning. Sålunda kräves ofta stora insatser från samhällets sida för anskaffande av bostad och arbete åt de villkorligt dömda (till skyddstillsyn dömda) även-

¹ Jfr sid. 60.

som för andra hjälpåtgärder. Vidare är en effektiv övervakningsorganisation erforderlig.

Av vad nu anförts framgår vikten av att kriminalvården i frihet utrustas med resurser som är tillräckliga för att tillgodose det växande vårdbehovet även med avseende å dem som erhåller villkorlig dom (skyddstillsyn). Sker ej så kan icke de krav som måste ställas på kriminalvården i frihet upprätthållas, och detta skulle utan tvivel efter hand komma att leda till en tillbakagång av utvecklingen genom ökad tillämpning av frihetsstraff i stället för vård i frihet. Verkan härav skulle ej blott bli försämrade behandlingsmöjligheter för den övervägande delen av kriminalvårdsklientelet. Därjämte skulle statsverkets utgifter för kriminalvården avsevärt stiga. Även efter den betydande upprustning av frivårdens resurser, som är erforderlig, skulle vårdkostnaden för den som är intagen på fångvårdsanstalt betydligt överstiga motsvarande kostnad för den i frihet vårdade.

Frågor rörande påföljdssystemets utformning i vad avser kriminalvård i frihet har, med utgångspunkt från de förslag som avgivits i strafflagberedningens betänkande »Skyddslag» och däröver avgivna yttranden, varit föremål för ingående överläggningar mellan justitiedepartementet och eftervårdsutredningen. Förslag i ämnet har sedermera av Kungl. Maj:t framlagts i ett till lagrådet den 26 augusti 1960 remitterat förslag till brottsbalk. Detta synes utredningen i stort innebära en tillfredsställande utformning av lagstiftningen på förevarande område. Såvitt rör spörsmål som angår kriminalvård i frihet återspeglar förslaget den uppfattning som hävdas även av utredningen. Då de delar av brottsbalksförslaget, som är av intresse i förevarande sammanhang, redovisas i efterföljande kap. 6, torde det ej vara behövt att här särskilt ange utredningens ställningstagande i berörda frågor, utan utredningen får hänvisa till vad som anföres i nämnda kapitel.

Vad beträffar frågan om *villkorlig frigivning* har inom utredningen uttalats sympatier för en längre gående reformering än som föreslagits, nämligen att helt slopa den obligatoriska formen och alltså endast bibehålla fakultativ villkorlig frigivning. Till stöd härför har i huvudsak anförts följande. Straffverkställighetens syfte är att förmå den intagne att i fortsättningen avhålla sig från brott. Ett viktigt led i denna strävan är att under anstaltstiden vänja den intagne vid regelbundet arbete och att även i övrigt bibringa honom goda vanor, som han kan föra med sig, när han återvänder till livet utanför anstalten. För att detta skall lyckas är det nödvändigt att vinna den intagnes egen positiva medverkan. Det gäller därvid framför allt att väcka och stegra hans arbetsvillighet och att förmå honom att av egen drift iakttaga sådana ordningsregler, som är nödvändiga inom en anstalt liksom inom andra former av mänsklig samlevnad. Fångvårdens uppgift kan därför sägas i vidsträckt omfattning vara ett uppfostringsarbete, som skall göra de intagna mera lämpade än tidigare att möta de krav, som livet utanför

anstalten ställer. Denna uppgift kan ej — lika litet som annat uppfostringsarbete — utföras enbart med hjälp av negativa åtgärder, som tillgripes när den intagne bryter mot givna föreskrifter. För att få de intagna att själva medverka i resocialiseringsarbetet, kräves det även incitament av annan mera positiv art, som uppmuntrar de intagna att lägga manken till. Det måste med andra ord kunna på ett lättfattligt sätt göras klart för de intagna, att det lönar sig att visa arbetsflit och gott uppförande. Såsom exempel på förmåner, som den intagne på detta sätt kan kvalificera sig för, må nämnas överförande till öppen anstalt, frigång och permissioner. Ett långt viktigare incitament till arbetsvillighet och skötsamhet är emellertid, rätt tillämpad, den fakultativa villkorliga frigivningen. Om det blir en allmänt spridd uppfattning bland de intagna, att den som sköter sig väl under anstaltstiden har stor utsikt att bli fakultativt villkorligt frigiven, kommer straffverkställigheten helt säkert att ge betydligt bättre resultat än hittills. Fångvårdsstyrelsen har också under den senaste tiden börjat att på sådant sätt tillämpa den fakultativa formen av villkorlig frigivning, att skötsamhet och arbetsflit i anstalten skjutes i förgrunden, och fakultativ villkorlig frigivning torde därigenom komma att få en långt större betydelse såsom behandlingsmedel än tidigare. Så länge den obligatoriska formen av villkorlig frigivning bibehålles, är det emellertid icke möjligt att till fullo utnyttja de positiva verkningarna å de intagna av den fakultativa formen. Detta är särskilt märkbart vid kortare strafftider, där skillnaden i anstaltstidens längd blir obetydlig vid de olika formerna av frigivning, och kommer att framträda än mera efter den utvidgning av den fakultativa villkorliga frigivningens användningsområde, som förslaget till brottsbalk innebär. Med en sådan vidgad tillämpning av den fakultativa formen, som blir möjlig enligt detta förslag, finnes heller knappast något utrymme för den obligatoriska. Starka skäl talar sålunda för att denna utmönstras ur lagstiftningen. En sådan reform skulle givetvis icke innebära, att varje form av eftervård slopades för dem, som icke komme i åtnjutande av fakultativ villkorlig frigivning. Liksom nu sker i fråga om dem, som undergår frihetsstraff på kortare tid än sex månader, skulle skyddskonsulenterna och deras assistenter ha att ägna sig även åt ifrågavarande frigivna. Eftervården skulle emellertid i fortsättningen icke grundas på tvång utan på frivilliga kontakter mellan den frigivne och eftervårdsorganen, och en sådan ordning skulle knappast innebära någon försämring i vårdhänseende.

Utredningen delar i stort sett den tvekan om lämpligheten att bibehålla den obligatoriska villkorliga frigivningen, som sålunda kommit till uttryck. I nuvarande läge och i avbidan på att närmare erfarenhet vinnes rörande det reaktionssystem, som brottsbalksförslaget innehåller, har utredningen emellertid stannat vid att biträda den mening, som i förevarande fråga kommit till uttryck i nämnda förslag.

Enligt utredningens direktiv bör det övervägas, om icke fakultativ vill-

korlig frigivning i vissa fall kan komma till stånd på ett något tidigare stadium än nu är möjligt. Såsom tidigare antytts innebär också förslaget till brottsbalk en utvidgning av tillämpningsområdet för fakultativ villkorlig frigivning. Liksom nu förutsättes visserligen, att två tredjedelar av straffet har avtjänats, innan frigivning får ske, men den minsta tid av straffet som skall ha verkställts dessförinnan föreslås sänkt till fyra månader mot nu åtta månader. Vissa skäl kan enligt utredningens mening anföras för att ytterligare utvidga möjligheterna till fakultativ villkorlig frigivning. Härvid skulle närmast komma i fråga att — med bibehållande av fyramånadersregeln — under vissa förutsättningar tillåta frigivning, sedan halva strafftiden avtjänats. Även i denna del synes emellertid erfarenheterna av brottsbalksförslagets reaktionssystem böra avvaktas, innan någon ändring vidtages. Tills vidare torde därför liksom hittills nådevägen få anlitas i sådana fall, där synnerliga skäl förekommer till frigivning, innan två tredjedelar av straffet har verkställts.

En sådan utvidgad och intensifierad frivård som avses i förslaget till brottsbalk förutsätter ovillkorligen en kraftig upprustning av de nuvarande *resurserna*. Enligt utredningens mening ger erfarenheterna i vårt land vid handen, att skyddskonsulenternas och deras assistenters verksamhet inom kriminalvården i frihet har varit synnerligen värdefull och att denna vård bör administreras av en organisation i vilken fackutbildade personer utgör stommen. Trots den successiva utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen som ägt rum, har denna organisation varit otillräcklig för sina uppgifter. För fullgörande av de arbetsuppgifter avseende frivården som följer med ett genomförande av brottsbalksförslaget kräves därför en väsentlig förstärkning av den fackutbildade och heltidsanställda personal som ägnar sig åt denna vård. Det är dock såväl önskvärt som nödvändigt att man liksom hittills för vissa uppdrag såsom övervakningar och personundersökningar anlitar frivilliga krafter, d. v. s. tjänstemän hos skyddsforeningar, enskilda personer m. fl. Utredningen vill härvid peka på de värdefulla insatser som mången gång göres av lekmän med intresse och fallenhet för ifrågavarande uppgifter. Ytterligare bör i detta sammanhang beaktas de svårigheter som kan finnas att i en vidare omfattning rekrytera den fasta organisationen med välkvalificerad, fackutbildad personal. Genom ianspråktagande av tillfälliga, utomstående krafter synes möjligt att genomföra en lämplig begränsning av den för skyddsarbetet avsedda fasta personalorganisationen. Utredningen vill emellertid framhålla som angeläget, att den fackutbildade personalen sättes i tillfälle att i ökad utsträckning fungera såsom rådgivare och hjälpare åt övervakare och personundersökare.

Med hänsyn till de närbesläktade uppgifter som tillkommer å ena sidan skyddskonsulentorganisationen och å andra sidan motsvarande organ inom skilda socialvårdsgrenar kan en *samordning* av dessa organs verksamhet synas önskvärd. Frågan härom har tidigare varit föremål för uppmärksam-

het i olika sammanhang. Bl. a. har länsstyrelseutredningen i sitt betänkande om länsstyrelsernas organisation och ställning inom länsförvaltningen (SOU 1950: 28) behandlat detta spörsmål. Enligt nämnda utredning talade vissa skäl för att man vid den fortgående utbyggnaden av skyddskonsulentorganisationen borde undersöka, huruvida denna organisation kunde anknytas till länen och dess befattningshavare till vederbörande länsstyrelse. I sitt betänkande om verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna (SOU 1959: 25) har kommittén för ungdomsvårdsskolorna bl. a. uttalat, att eftervårdskonsulenterna inom ungdomsvården och skyddskonsulenterna hade ett i huvudsak olika klientel, både i fråga om ålder och vanartstyp, varför arbetet i viss mån måste bedrivas efter skilda linjer. En fullständig samordning av de båda konsulentorganisationerna vore vidare enligt kommittén otänkbar, så länge olika anstaltsområden låge under olika huvudmän. Kommittén ansåg en dylik samordning i realiteten icke innebära några större fördelar och ville i stället rekommendera, att ett utökat samarbete komme till stånd mellan ungdomsvårdens, kriminalvårdens och nykterhetsvårdens konsulentorganisationer. Slutligen må erinras om 1955 års fångvårdsstyrelseutrednings betänkande (SOU 1959: 15), vari uppställdes frågan huruvida icke den vid 1937 och 1953 års riksdagar diskuterade tanken på ett centralt ämbetsverk för ledningen av anstaltsvård av olika slag, såsom kriminalvård, sjuksjukvård, nykterhetsvård och slutna ungdomsvård borde söka föras närmare sitt förverkligande. Fångvårdsstyrelseutredningen fann emellertid att förutsättningar under en relativt lång framtid saknades för en så vittgående reform. Fångvårdens problem finge därför även denna gång bedömas för sig.

Även inom eftervårdsutredningen har frågorna om sammanförande av skyddskonsulentorganisationen med liknande organ inom socialvården och om anknytning av konsulentorganisationen till länsstyrelserna övervägts. Utredningen har därvid för sin del, i likhet med kommittén för ungdomsvårdsskolorna, kommit till den uppfattningen, att något väsentligt knappast står att vinna genom en dylik samordning av de skilda konsulentorganisationerna. Enligt utredningens mening bör därför skyddskonsulentorganisationen bestå såsom ett särskilt organ för kriminalvården. Vid kriminalvårdens bedrivande är givetvis en intim samverkan med organen för ungdomsvård, nykterhetsvård och annan socialvård ofta påkallad. Ett gott samarbete har också utvecklats mellan funktionärerna inom de olika vårdområdena. Utredningen, som anser att den erforderliga samverkan med fördel kan upprätthållas och utbyggas i nuvarande former, vill endast framhålla som angeläget att sådan samverkan sökes så snart skäl därtill finnes. Allmänna direktiv härom bör utfärdas av vederbörande tillsynsmyndigheter.

När utredningen uttalar sig för ett bibehållande av skyddskonsulentorganisationen i dess nuvarande gestaltning får detta även ses mot bakgrunden av vad som enligt förslaget till brottsbalk i organisatoriskt hänseende förordas i fråga om ledningen av och tillsynen över kriminalvården i frihet. För

att få en effektiv lokal organisation för denna vård föreslås inrättande av obligatoriska övervakningsnämnder, till vilka skyddskonsulenter och skyddsassistenter skall ha nära anknytning. Möjligheterna för nämnderna, som ej skall utrustas med någon egen heltidsanställd personal, att verka såsom avsett är blir till stor del beroende av hur konsulentorganisationen fungerar. Med hänsyn till de maktpåliggande och arbetskrävande uppgifter som sålunda avses skola tillkomma skyddskonsulenterna och skyddsassistenterna är det angeläget att de helt kan inrikta sig på verksamhet som avser kriminalvården i frihet.

Med den tilltänkta utformningen av organisationen för kriminalvård i frihet torde dess organ icke lämpligen kunna anknytas till länsstyrelserna. Övervakningsnämnderna och skyddskonsulenterna skall endast handha uppgifter inom kriminalvården och bör därför inordnas under fångvårdsstyrelsen såsom den centrala kriminalvårdande myndigheten.

Genom den bestämning av arbetsuppgifterna för övervakningsnämnderna som skett i brottsbalksförslaget har det icke längre ansetts vara motiverat att bibehålla nuvarande *anstaltsnämnder* i verkställighetsorganisationen. I förslaget till brottsbalk förordas därför, efter samråd med eftervårdsutredningen, att anstaltsnämnderna skall avskaffas. Den av riksdagens revisorer i deras till 1957 års riksdag avgivna berättelse behandlade frågan om anstaltsnämnderna vid fångvårdsanstalterna — vilken av Kungl. Maj:t genom beslut den 27 juni 1957 överlämnats till eftervårdsutredningen för att tagas under beaktande vid fullgörandet av det åt utredningen lämnade uppdraget — torde på grund av vad nu anförts icke erfordra särskild åtgärd från utredningens sida.

Vid utformningen av den framtida organisationen av frivården gäller det bl. a. att avgöra vilken ställning *de frivilliga skyddsföreningarna* därefter skall intaga. På sätt nedan närmare utvecklas har utredningen funnit skäl föreslå, att de båda största föreningarna, Skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg, härvid skall tilldelas en betydelsefull roll. Enligt utredningens mening bör sålunda det arbete som avser eftervården av visst klientel — i Stockholm villkorligt frigivna samt i Göteborg villkorligt frigivna och från säkerhetsanstalt provutskrivna — överflyttas från vederbörande skyddskonsulenter i nämnda städer till respektive skyddsvärn, i samband varmed de båda skyddsvärnens byråföreståndare bör erhålla samma befogenheter som tillkommer skyddskonsulent. Utredningen föreslår i detta sammanhang ändrade grunder för statsbidrag till Skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg. Beträffande övriga frivilliga skyddsföreningar anser utredningen i princip, att hittillsvarande statsbidrag ej längre skall utgå. Efter prövning i varje särskilt fall bör dock skyddsförening kunna tilldelas bidrag av statsmedel för speciellt ändamål, som är av allmänt intresse för kriminalvården, såsom inrättande av inackorderingshem eller dylikt.

KAPITEL 6

Frivård vid påföljder av olika slag

Det till lagrådet den 26 augusti 1960 remitterade förslaget till brottsbalk har, såsom förut nämnts, i de delar som avser kriminalvård i frihet framkommit i samarbete mellan justitiedepartementet och eftervårdsutredningen. Utredningen biträder vad departementschefen i dessa delar anfört. Förslaget syftar bl. a. till åtgärder i skilda hänseenden för förstärkning och effektivisering av kriminalvården i frihet. I eftervårdsutredningens uppgifter ingår att närmare överväga och föreslå de åtgärder som i organisatoriskt avseende är påkallade för ett genomförande av departementsförslaget i nu berörda delar.

För att tjäna såsom bakgrund till utredningens organisationsförslag vill utredningen i detta kapitel redogöra för dels nuvarande ordning på ifrågasvarande område och dels hithörande delar av förslaget till brottsbalk.

Nuvarande ordning

1. Fängelse och straffarbete

Enligt gällande rätt förekommer två arter av ordinärt frihetsstraff, fängelse och straffarbete. Bortsett från vad som gäller vid förvandling av böter får fängelse ådömas på viss tid ej under en månad eller över två år och straffarbete på viss tid, ej under två månader eller över tio år, eller på livstid. Vid sammanträffande av flera brott kan de övre gränserna för tidsbestämt straff överskridas, dock aldrig med mer än två år.

Anstaltsbehandlingen av den dömda har, såsom framgår av 24 § straffverkställighetslagen, till syfte att främja hans återanpassning i samhället efter frigivningen från anstalten. I det föregående (se s. 17) har redogjorts för det särskilda kollegium, behandlingskollegium, som enligt kungörelse den 5 oktober 1956 med vissa bestämmelser om behandling av de intagna i fångvårdsanstalt skall finnas vid sådan anstalt med uppgift att såsom rådgivande organ åt anstaltens styresman dryfta frågor rörande de intagnas behandling. Genom dessa kollegier har möjligheter skapats till en samverkan i ordnade former mellan de befattningshavare som har ansvaret för de intagnas behandling. Beträffande varje intagen skall, så snart det kan ske och om möjligt inom två veckor från intagningen, upprättas en plan för hans behandling under verkställigheten (behandlingsplan). Planen

skall utformas med beaktande av den intagnes personliga förutsättningar, straffets eller skyddsåtgärdens art samt den tid som verkställigheten beräknas vara. Såvitt angår intagen å anstaltsgrupp för ungt klientel skall synnerlig vikt fästas vid att han erhåller lämplig fostran och utbildning. I kungörelsen meddelas vidare bestämmelser bl. a. om sådan undersökning (behandlingsundersökning) av intagens levnadsomständigheter, personliga utveckling, hälsotillstånd, anlag och kunskaper, som enligt 24 § straffverkställighetslagen i erforderlig omfattning skall verkställas till ledning för en planmässig behandling av honom. Minst var tredje månad efter verkställighetens början inom anstaltsgruppen skall för behandlingskollegiet vid den anstalt, där verkställigheten äger rum, anmälas och, i den mån det finnes påkallat, inom kollegiet dryftas, hur den intagne förhållit sig och hur den för honom planerade behandlingen har utfallit. För varje intagen skall föras behandlingsjournal, upptagande fortlöpande anteckningar rörande honom. I journalen skall införas den för den intagne uppgjorda behandlingsplanen ävensom uppgifter och iakttagelser i samband med behandlingsundersökning, där sådan förekommit, samt beträffande hans förhållanden i övrigt under anstaltsvistelsen. För den som blivit villkorligt frigiven eller utskrivnen skall i journalen införas uppgifter rörande hans förhållanden under tillsynstiden.

Med hänsyn till betydelsen av att förhållandena vid frigivningen är tillräckligt förberedda och att arbetet härmed upptages på ett tidigt stadium under anstaltsvistelsen har i 40 § straffverkställighetslagen intagits föreskrift om skyldighet för styresmannen vid den anstalt, där den dömda är intagen, att i god tid förbereda hans frigivning eller utskrivning (jfr sid. 17). I sitt arbete härmed biträdades styresmannen vid anstalt, som förfogar över kurator, av sådan tjänsteman och eljest av assistent, om sådan finnes anställd.

Frågor om den intagnes behandling och eftervård skall, såsom förut nämnts, enligt föreskrift i straffverkställighetslagen av styresmannen upptagas till överläggning, där det kan ske utan dröjsmål, i den anstaltsnämnd som skall finnas vid anstalten (jfr sid. 18). Genom denna nämnd, som delvis skall bestå av ledamöter som ej är tjänstemän vid anstalten, har man velat bereda utomstående en viss representation i de lokala verkställighetsorganens verksamhet. Bland nämndens uppgifter märkes bl. a. att avgiva yttrande över ansökning om nåd eller fakultativ villkorlig frigivning.

Med 1943 års lag om villkorlig frigivning har man åsyftat att i vidgad omfattning skapa förutsättningar för en effektiv eftervård åt dem som frigives från straffarbete eller fängelse. Detta syfte har man sökt uppnå genom att införa en obligatorisk form av villkorlig frigivning, som innebär, att den som dömts till minst sex månaders tidsbestämt straffarbete eller fängelse skall villkorligt frigivas, när fem sjättedelar av strafftiden

avtjänats. Vidare har den fakultativa villkorliga frigivningen, som är möjlig sedan två tredjedelar av straffet utståtts, erhållit ökad tillämplighet genom att den minsta strafftid som den dömda skall ha undergått sänkts från tidigare ett år till åtta månader.

Såsom förutsättning för att fakultativ villkorlig frigivning skall kunna ske har i lagen stadgats, att det med fog kan antagas, att den dömda efter frigivningen skall förhålla sig väl. Meddelande av sådan frigivning är vidare beroende av att den intagne själv gör ansökan därom.

Vid bedömningen huruvida fakultativ frigivning skall medgivas, skall beaktas brottets beskaffenhet, dess orsaker och omständigheterna vid det samma, den dömdes tidigareandel, hans uppförande under fängelsetiden och sinnesinriktning vid den tid då frigivning ifrågasättes, hans beredvilighet att ersätta genom brottet uppkommen skada samt de förhållanden, i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen.

Beslut om obligatorisk villkorlig frigivning meddelas av styresmannen vid fångvårdsanstalten, medan fråga om fakultativ villkorlig frigivning prövas av fångvårdsstyrelsen i förstärkt sammansättning (jfr sid. 16).

För den frigivne gäller en prøvotid lika med den återstående strafftiden, dock minst ett år eller, om det ådömda straffet ej uppgår till ett år, sex månader. Under prøvotiden står den villkorligt frigivne under tillsyn, såframt ej fångvårdsstyrelsen förordnar, att tillsyn icke skall äga rum. Den som ställes under tillsyn kan åläggas att under prøvotiden iakttaga särskilda föreskrifter i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller beträffande villkorligt dömd (jfr sid. 50). Den frigivne kan dock icke åläggas att underkasta sig vård på anstalt eller att i viss ordning ersätta skada som uppkommit genom brottet. Utfärdandet av föreskrifter som nyss nämnts ankommer vid fakultativ villkorlig frigivning på fångvårdsstyrelsen och vid obligatorisk villkorlig frigivning på styresmannen. Den senare har i sådana fall att samråda med skyddskonsulenten i det distrikt, där den frigivne skall vistas. Tillsynsman förordnas av styresmannen efter samråd som nu sagts.

Oberoende av om föreskrift meddelats har villkorligt frigiven under prøvotiden vissa allmänna skyldigheter: att föra ett ordentligt och ostraffligt liv, undvika dåligt sällskap och bemöda sig om utväg till försörjning på lovligt sätt, att göra vad i hans förmåga står att ersätta skada som uppkommit genom brottet, m. m. Åsidosätter den frigivne sina åligganden, kan vissa åtgärder vidtagas mot honom, nämligen varning, skärpta eller nya föreskrifter, förlängning av prøvotiden med högst ett år utöver den vid frigivningen bestämda tiden samt i sista hand förklaring, att den villkorligt medgivna friheten skall vara förverkad. Beslutanderätten i dessa frågor utövas av fångvårdsstyrelsen i ovanberörda förstärkta sammansättning. Beträffande vissa andra frågor, såsom förordnande och entledigande av tillsynsman samt upphävande och ändring av föreskrifter, beslutar ve-

derbörande skyddskonsulent. Skyddskonsulent kan också meddela ny föreskrift för den frigivne.

Enligt sin instruktion skall skyddskonsulenten söka främja åtgärder för omhändertagandet av villkorligt frigivna. Konsulenten bör söka intressera lämpliga personer att såsom tillsynsmän eller annorledes taga sig an villkorligt frigivna, och han har att på begäran lämna uppgift till styresman vid fångvårdsanstalt och fångvårdsstyrelsen å personer lämpliga såsom tillsynsmän. Han skall jämväl eljest biträda styresmannen och styrelsen med eftervårdens anordnande. I den mån det kan ske utan att övriga tjänsteåligganden eftersättes, är konsulenten pliktig att på kallelse delta i sammanträde med anstaltsnämnden vid fångvårdsanstalt inom distriktet ävensom att utan särskild ersättning mottaga uppdrag såsom tillsynsman för villkorligt frigiven. Vidare har skyddskonsulenten, å ena sidan, att söka lämna villkorligt frigiven hjälp och stöd vid förefallande behov och, å andra sidan, att bistå tillsynsmannen med råd och upplysningar samt att öva uppsikt över tillsynen. Finner konsulenten vid utövandet av sin uppsikt anledning till anmärkning, skall han söka åstadkomma rättelse genom råd och anvisningar eller åtgärder som enligt lag ankommer på honom. Kan missförhållande icke på dylikt sätt hävas, åligger det honom att göra erforderlig framställning hos fångvårdsstyrelsen om lämplig åtgärd. Erfar konsulent att villkorligt frigiven, som icke står under tillsyn, åsidosätter vad till följd av frigivningen åligger honom, har konsulenten att, där råd och föreställningar icke är tillfyllest, göra framställning hos fångvårdsstyrelsen om lämplig åtgärd.

Skyddsassistent har att enligt konsulentens anvisningar biträda konsulenten i hans arbete och — med vissa undantag — i konsulentens ställe fullgöra uppgifter som eljest ankommer på denne.

2. Villkorlig dom

Genom 1939 års lag om villkorlig dom, som nu gäller, har förutsättningar skapats för en verklig kriminalvård utom anstalt. Medan villkorlig dom tidigare endast kunde innebära, att verkställigheten av ådömt straff uppskötts under en prøvotid, varunder den dömdes i regel stod under övervakning, kan enligt nämnda lag villkorlig dom även förenas med mera direkta åtgärder för den dömdes tillrättaförande, när behov därav föreligger. Domstolen kan enligt lagens 8 § meddela särskilda, ofta djupt ingripande föreskrifter rörande den dömdes förhållande under prøvotiden. Sådana föreskrifter, som skall meddelas i den mån det med hänsyn till den dömdes ungdom, sinnesbeskaffenhet, omgivning eller levnadssätt och tidigare vandel finnes påkallat för hans tillrättaförande, kan avse att åvägbringa en effektivare kriminalvård i frihet, t. ex. genom att den dömdes får särskilda förhållningsregler med avseende å utbildning, arbetsanställning, vistelseort, hostad, användande av fritid och förfogande över arbetsför-

tjänst eller andra tillgångar. Den dömde kan dessutom av domstolen åläggas att underkasta sig behandling på sjukhus, nykterhetsvårdsanstalt eller annan anstalt. Domstolen äger också föreskriva, att den dömde bör å tid och sätt som angives i domen söka fullgöra honom åliggande skyldighet att gälda ersättning för skada som uppkommit genom brottet.

Tidigare kunde villkorlig dom meddelas endast i den s. k. kontinentala formen, d. v. s. genom anstånd med verkställighet av visst straff. Jämte denna form förekommer enligt 1939 års lag även den s. k. engelska typen av villkorlig dom, innebärande att domstolen i samband med sakerförklaring förordnar om anstånd med straffets ådömande. De ovannämnda föreskrifterna enligt 8 § kan förenas med båda dessa former av villkorlig dom. I lagen har dock givits den anvisningen att, när föreskrift enligt 8 § meddelas, anstånd med straffets ådömande skall användas, om ej särskilda skäl till annat föranleder, samt att i annat fall straffet i regel bör bestämmas i domen.

Enligt gällande lag är villkorlig dom tillämplig även vid relativt grova brott — den är utesluten endast om brottet finnes förskylla högre straff än straffarbete i ett år eller fängelse i två år — och kan komma till användning även mot återfallsbrottslingar, om synnerliga skäl föranleder därtill.

En allmän förutsättning för villkorlig dom är att det med hänsyn till den brottsliga karaktär och personliga förhållanden i övrigt finnes skälig anledning antaga, att han utan att undergå straff skall avhålla sig från att ånyo begå brott. Villkorlig dom får ej meddelas, om det av hänsyn till den allmänna laglydnaden är påkallat, att den brottslige undergår straff.

Prövotiden för villkorligt dömd är tre år utom vid villkorlig dom som avser förvandlingsstraff för böter, då den är två år. Även om föreskrift enligt 8 § ej meddelats, har den dömde under prövotiden samma allmänna skyldigheter som gäller för villkorligt frigiven.

När villkorlig dom förenas med föreskrift enligt 8 §, skall domstolen alltid förordna om övervakning. Även eljest skall den dömde ställas under övervakning, såvida det ej av särskilda skäl kan antagas, att han ändå skall låta sig rätta.

Övervakning står under tillsyn av en övervakningsdomstol och utövas av en övervakare. Det åligger den dömde att hålla övervakaren underrättad om sin bostad och arbetsanställning, på kallelse inställa sig hos honom och i övrigt enligt hans anvisningar upprätthålla förbindelse med honom. Övervakaren äger meddela bestämmelser med avseende å verkställande av föreskrift enligt 8 § samt de ordningsföreskrifter han eljest med hänsyn till den dömdes ungdom eller sinnesbeskaffenhet finner erforderliga.

Föreskrift enligt 8 § kan ändras eller upphävas, när anledning därtill förekommer. Har övervakning varat sex månader, kan beslut meddelas

om dess upphörande, såframt det av särskilda skäl kan antagas, att den dömde låter sig rätta utan övervakning. Om villkorligt dömd under prøvotiden åsidosätter sina åligganden, kan ingripande ske med skilda slags åtgärder: varning, skärpta föreskrifter enligt 8 § eller nya sådana, förlängning av prøvotiden med högst två år utöver den i villkorliga domen bestämda tiden samt i sista hand förverkande av anståndet. Beslut i ovan nämnda frågor meddelas av övervakningsdomstolen. Dess befogenhet kan under vissa förutsättningar utövas av en särskild övervakningsnämnd som utsetts av en eller flera domstolar. Förverkande skall dock alltid beslutas av domstol bestående av domare med nämnd.

Skyddskonsulenten skall instruktionsenligt tillhandagå domstolarna med upplysningar och åtgärder, som kan vara av betydelse för tillämpningen av lagen om villkorlig dom och även vara pliktig att, i den mån det kan ske utan att övriga tjänsteåligganden eftersättes, på kallelse inställa sig hos övervakningsdomstol inom distriktet för att dryfta åtgärder med avseende å villkorligt dömda. Vad beträffar åtgärder i övrigt för omhändertagande av villkorligt dömda har skyddskonsulent och skyddsassistent i huvudsak samma skyldigheter som ovan angivits i fråga om villkorligt frigivna.

3. Ungdomsfängelse

När ungdomsfängelse infördes i Sverige genom den alltjämt gällande lagen den 15 juni 1935 avsågs att därmed skapa en behandlingsform som var särskilt lämpad för unga brottslingar i åldern 18—21 år. Det anmärktes mot de vanliga frihetsstraffen, att dessa i allmänhet var kortvariga, alltid tidsbestämda och i regel icke förenade med eftervård och att det därför icke var möjligt att inom de vanliga frihetsstraffens ram åstadkomma en effektiv ungdomsbehandling genom föreskrifter beträffande verkställigheten. Genom att låta bestämmelserna om ungdomsfängelse i de nämnda tre hänseendena avvika från reglerna för vanligt frihetsstraff hoppades man skapa förutsättningar för en uppfostrande och utbildande behandling av unga lagöverträdare.

Utmärkande för ungdomsfängelse är sålunda, att längden av behandlingen icke fastställs i domen utan bestämmas under behandlingens gång. Förrän ett år förflutit sedan den dömde intagits i anstalt, må dock utskrivning icke ske, när ej särskilda skäl föreligger till avvikelse. Maximitiden för anstaltsvistelse är fyra år. Det tillkommer den för hela riket gemensamma ungdomsfängelsenämnden att med beaktande av dessa tidsgränser besluta angående utskrivning, villkorlig eller slutlig. Vanligen sker villkorlig utskrivning efter ungefär ett års förlopp. Den som villkorligt utskrivits skall stå under tillsyn och kan underkastas föreskrifter av nämnden, dock ej under längre tid än han kunnat kvarhållas i anstalt och ej i något fall längre än två år. Tillsynsman förordnas av nämnden. Bryter den som

utskrivits på prov mot de för honom gällande föreskrifterna äger nämnden besluta, att han skall ånyo intagas i anstalt.

Vad ovan i fråga om straffarbete och fängelse sagts om behandlingskollegium, behandlingsplan, anstaltsnämnd, styresmans allmänna skyldigheter för förberedande av intagens frigivning m. m. äger motsvarande tillämpning beträffande ungdomsfängelse. — Skyddskonsulent skall, då han därtill anlitas, ägna sig åt eftervård även av personer som utskrivits från anstalt vari ungdomsfängelse verkställes (ungdomsanstalt).

4. Förvaring och internering

Förvaring och internering skiljer sig teoretiskt från straffarbete och fängelse därigenom att de tillgripes i samhällsskyddets intresse för att under en på förhand obestämd tid isolera vådliga personer till dess de utan fara för samhället ånyo kan sättas på fri fot. Enligt gällande rätt är förvaring avsedd för brottslingar, vilkas sinnesbeskaffenhet avviker från det normala, internering för återfallsförbrytare med normal sinnesbeskaffenhet. Såväl för förvaring som för internering uppställs vissa förutsättningar beträffande straffoemottaglighet, vådlighet och ådagalagd brottslighet. I sistnämnda hänseende fordras väsentligt mindre för förvaring än för internering.

När domstolen dömer till förvaring eller internering skall den bestämma en minsta tid, före vars utgång den dömda icke får utskrivas från anstalten. Minsta tid skall bestämmas för förvaring till lägst ett och högst tolv år samt för internering till lägst fem och högst femton år. Någon längsta tid för anstaltsbehandlingen finnes icke stadgad, med undantag för det fall då minsta tiden för förvaring bestämts till ett år, varvid utskrivning i regel skall ske inom fyra år. Utskrivningen är antingen slutlig eller villkorlig och får, med visst undantag, icke ske så länge den dömda är att anse såsom vådlig för annans säkerhet till person eller egendom. Om utskrivning beslutar interneringsnämnden. Ledningen för vården i anstalt för förvaring och internering (säkerhetsanstalt) tillkommer fångvårdsstyrelsen, medan interneringsnämnden har ansvaret för vården av dem som utskrivits på prov. Tillsynen över dem som utskrivits på prov utövas av en av nämnden utsedd tillsynsman och skall fortgå minst tre år. Den provutskrivne kan enligt beslut av interneringsnämnden återhämtas till anstalt, om han visar tredska att efterkomma för honom gällande föreskrifter eller han finnes på grund av sitt uppträdande eller eljest vara vådlig för annans säkerhet till person eller egendom.

För de förvarade och internerade gäller liksom för de till ungdomsfängelse dömda de allmänna föreskrifter som finnes utfärdade om behandling av de intagna i fångvårdsanstalt, om styresmans skyldighet att förbereda utskrivning m. m. Skyddskonsulent är pliktig att medverka vid eftervården av ifrågakvarande klientel, om han anlitas därtill.

Förslaget till brottsbalk

Det till lagrådet remitterade brottsbalksförslaget ger sin principiella avslutning till den huvudlinje i strafflagberedningens betänkande »Skyddslag», enligt vilken kriminalvård i frihet bör tillämpas i största möjliga utsträckning. Föredragande departementschefen framhåller härvid bl. a. följande: Det är tydligt, att de olägenheter, som följer med ett omhändertagande i anstalt, sammanhänger med själva beskaffenheten av denna form av ingripande mot lagöverträdare och endast i begränsad omfattning torde kunna motverkas genom reformer inom själva anstaltsvården. Det är därför angeläget, att påföljder som innebär frihetsberövande icke användes, när syftet med det kriminalrättsliga ingripandet kan nås med andra medel. Här har kriminalvården i frihet en betydelsefull uppgift. Till förmån för strävandena att begränsa intagningarna i anstalt talar för övrigt även samhällsekonomiska synpunkter; det allmännas kostnader för den som intages i anstalt är avsevärt mycket högre än kostnaderna för den som vårdas i frihet. Av strafflagberedningen publicerade siffror angående återfallsrisk, under en observationstid av fem år, vid olika kriminalpolitiska behandlingsformer tyder icke heller på att anstaltsvård skulle ha något företräde framför vård i frihet, när det gäller att förhindra fortsatt brottslighet från den dömdes sida (23 procent återfall vid villkorlig dom, 29 procent vid korta frihetsstraff och 50 procent vid längre tids frihetsstraff). Då dessa siffror avser skilda klientelgrupper med olika god prognos, är dock några närmare jämförelser av behandlingsresultaten icke möjliga. En förutsättning för en utveckling mot inskränkt användning av frihetsberövande påföljder är emellertid, att kriminalvården i frihet inrymmer reaktionsformer som är så ingripande och effektiva, att även de allmänpreventiva synpunkterna blir beaktade.

Departementschefen betonar vidare att kriminalvård i frihet har betydelse även beträffande lagöverträdare, som underkastas anstaltsbehandling. Erfarenheten har lärt, att den som frigives från fångvårdsanstalt ofta ställes inför stora svårigheter och ej kan på egen hand klara upp de problem, som återgången till ett normalt liv medför. Genom villkorlig frigivning vid tidsbestämda frihetsstraff och utskrivning på prov vid ungdomsfängelse, förvaring och internering har man sökt underlätta övergången från anstalten till livet i frihet. De höga återfallssiffrorna beträffande dem, som dömts till frihetsberövande påföljd, ger emellertid vid handen, att hittillsvarande insatser under eftervårdstiden icke har varit tillräckligt effektiva. Ytterligare ansträngningar är här nödvändiga. Kriminalvård i anstalt och kriminalvård i frihet bör icke betraktas såsom två olika, från varandra helt skilda behandlingsformer, utan vård i frihet bör ingå som ett naturligt led i behandlingen av den, som intages i anstalt under någon längre tid. I princip torde någon skillnad icke böra göras i fråga om den lagstiftningsmässiga ramen för utformningen av kriminalvård i fri-

het för olika klientelgrupper. De regler, som anger det närmare innehållet i kriminalvården i frihet, bör sålunda få i huvudsak samma innehåll beträffande alla ifrågakommande grupper.

Enligt departementschefens mening är skyddskonsulentorganisationens insatser av den största betydelse för en effektiv kriminalvård i frihet. Departementschefen anser också önskvärt, att skyddskonsulenterna och deras assistenter i större utsträckning än hittills har varit möjligt fullgör övervakningsuppdrag och själva utför personundersökningar. I den mån statsmakterna fortsätter den planmässiga utbyggnad av nämnda organisation som sedan länge pågår, kommer även befattningshavarnas möjligheter att på detta sätt mera aktivt delta i skyddsarbetet att öka. Skyddskonsulentorganisationens verksamhetsområde bör nu utvidgas på det sättet, att organisationen vid vård utom anstalt får samma befattning med de till ungdomsfängelse och internering dömda som med dem, som dömes till skyddstillsyn eller villkorligt friges från fängelse.¹

För ledningen av och tillsynen över kriminalvården i frihet bör särskilda lokala organ inrättas. Detta bör ske genom att bygga ut den nuvarande övervakningsnämndsorganisationen och göra sådana nämnder obligatoriska. Verksamheten för dessa nämnder, för vilka beteckningen övervakningsnämnder anses kunna bibehållas, bör omfatta såväl dem, vilka dömts till skyddstillsyn eller villkorligt frigivits, som ungdomsfängelse- och interneringsklientelet. Nämnderna bör få vida befogenheter att besluta angående kriminalvård i frihet.

Vad härefter angår departementsförslagets behandling av frivården vid skilda slag av påföljder må anföras följande.

1. Fängelse

Med erinran bl. a. om strafflagberedningens tidigare avgivna betänkande om enhetligt frihetsstraff (SOU 1953:17), till vars förslag slutlig ställning ännu icke tagits, har i departementsförslaget på grundval av förnyade överväganden nuvarande straffarbete och fängelse ersatts med en påföljdsart, benämnd fängelse. Från såväl individualpreventiva som allmänpreventiva synpunkter föreligger ofta behov av att ingripa med frihetsberövande. Om därvid de särskilda förutsättningar som har uppställts för tillämpningen av ungdomsfängelse, internering eller behandling i anstalt i samband med skyddstillsyn (jfr s. 60 ff) icke är uppfyllda, måste man ha tillgång till tidsbestämt frihetsstraff. Tillräckliga skäl att i fortsättningen ha en uppdelning av det tidsbestämda frihetsstraffet i två arter har emellertid icke ansetts föreligga.

Utformningen av behandlingen av dem som dömts till fängelse skall

¹ Beträffande departementsförslaget angående fängelse, skyddstillsyn, ungdomsfängelse och internering se sid. 55—64.

inom verkställighetslagens ram liksom nu ankomma på verkställighetsorganen. Av stor vikt är att de myndigheter som skall fatta beslut i olika avseenden rörande verkställigheten får en tillfredsställande organisation. Det torde därvid vara nödvändigt att beslutanderätten i betydande utsträckning lägges på lokala organ.

I departementsförslaget bibehålles de båda nuvarande formerna av villkorlig frigivning, obligatorisk och fakultativ villkorlig frigivning. I fråga om förutsättningarna för obligatorisk villkorlig frigivning innebär förslaget ingen ändring av vad som nu gäller. Däremot föreslås en utvidgning av möjligheterna till fakultativ villkorlig frigivning. Sådan frigivning skall visserligen enligt förslaget fortfarande icke kunna förekomma, förrän två tredjedelar av påföljden har avtjänats, men den minsta tid av straffet som skall ha undergått föreslås sänkt från nuvarande åtta månader till fyra månader.¹ Beträffande varje intagen som avtjänar fängelse under så lång tid att fakultativ villkorlig frigivning kan ske, bör provas om och när förutsättningar för sådan frigivning är för handen. För sådan prövning bör alltså icke krävas, att den intagne ansökt om frigivning. Förutsättning för fakultativ villkorlig frigivning är enligt förslaget, att frigivningen kan antagas främja den dömdes anpassning i samhället. Vid prövning av fråga om fakultativ villkorlig frigivning skall särskilt beaktas den dömdes uppförande under anstaltstiden och sinnesinriktning vid den tid då frigivning ifrågasättes, hans beredvillighet att ersätta genom brottet uppkommen skada samt de förhållanden, i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen. När den dömdes uppförande under anstaltstiden bedömes, bör stort avseende fästas vid den arbetsvilja, som han därunder visat.

När det gäller beslutanderätten om övergång från anstaltsbehandling till vård i frihet erbjuder obligatorisk villkorlig frigivning från fängelse icke några problem. Beslut härom rymmer icke någon skönsmässig prövning, och befogenhet att meddela dessa beslut bör i fortsättningen liksom nu kunna tilläggas styresmännen vid fångvårdsanstalterna. Bedömningen av frågor om fakultativ villkorlig frigivning är emellertid av annan karaktär. Trots den kritik som kan riktas mot att beslutanderätten rörande sistnämnda frågor, vilken f. n. tillkommer fångvårdsstyrelsen, decentraliseras, är det dock tydligt, att den omfattning i vilken prövning av fakultativ villkorlig frigivning skall ske enligt departementsförslaget kräver, att den väsentliga arbetsbördan lägges på lokala organ. Departementschefen anser en sådan ordning böra i princip genomföras, enligt vilken det skall ankomma på den övervakningsnämnd, till vars verksamhetsområde fångvårdsanstalten hör, att besluta om fakultativ villkorlig frigivning.

¹ I avbidan på ikraftträdandet av brottsbalken har fångvårdsstyrelsen i en den 3 januari 1961 avgiven framställning, som tillstyrks av eftervårdsutredningen, hemställt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag om sådan ändrad lydelse av 2 § lagen om villkorlig frigivning att den däri angivna tiden av åtta månader sänkes till fyra månader. I proposition 1961: 125 har förslag härom förelagts riksdagen.

Det kan dock icke förnekas, att genom en decentralisering vissa ojämnheter kan uppstå i tillämpningen. Vissa normer måste emellertid följas, och det är angeläget att förebygga, att alltför stora olikheter uppkommer mellan de skilda övervakningsnämndernas praxis. En fullständig decentralisering torde med hänsyn härtill icke böra genomföras redan vid brottsbalkens ikraftträdande. Det torde kunna anförtros åt Kungl. Maj:t att bestämma när och i vilken takt decentraliseringen skall ske. Ett successivt genomförande av decentraliseringen kan ske så, att i första hand de övervakningsnämnder, som har att handlägga frågor om eftervård för ett stort antal intagna, får behörighet att besluta om fakultativ villkorlig frigivning. En annan väg är, att beslutanderätten till en början decentraliseras beträffande intagna med kortare strafftid.

I de fall, där decentralisering ej sker, torde avgörandet om fakultativ villkorlig frigivning såsom nu få ligga hos fångvårdsstyrelsen. För att förbereda den fullständiga decentraliseringen bör man emellertid söka ordna förfarandet så, att det väsentliga arbetet utföres på det lokala planet. Alla fall som kan ifrågakomma för fakultativ villkorlig frigivning bör prövas av övervakningsnämnden. Finner nämnden skäl saknas för frigivning, bör mera än ett konstaterande härav icke ske. Om nämnden däremot anser att frigivning bör ske, bör nämnden med eget yttrande hänskjuta frågan till fångvårdsstyrelsens prövning. Det förutsättes, att nämnderna därvid ej skjuter ifrån sig ansvaret utan noga överväger ärendet. Fångvårdsstyrelsen bör då i regel kunna godtaga övervakningsnämndernas uppfattning men får tillfälle att övervaka, att tillämpningen sker efter liknande principer inom de olika nämnderna.

Om beslutanderätten rörande fakultativ villkorlig frigivning i princip lägges på övervakningsnämnderna, bör givetvis anstaltsnämnderna befrias från skyldigheten att avge yttranden i sådana ärenden. Dessa nämnders återstående uppgifter är icke av sådan omfattning, att nämnderna bör bibehållas i verkställighetsorganisationen. Departementschefen har därför kommit till den uppfattningen, att anstaltsnämnderna kan avskaffas.

Vad beträffar prövotidens längd har departementschefen — under uttalande av att den tid, under vilken eftervård f. n. utövas, kan förefalla väl kort — likväl med hänsyn till den betydande ökning av belastningen på eftervårdsorganisationen, som skulle bli följderna av en generell förlängning av prövotiderna, ansett sig icke böra f. n. förorda någon ändring. Den vid frigivningen bestämda prövotiden skall liksom nu kunna förlängas, om den frigivne begär nytt brott eller eljest missköter sig.

Liksom f. n. bör den villkorligt frigivne regelmässigt stå under övervakning. Såsom förut nämnts skall övervakningen handhavas av övervakningsnämnd. Vilken övervakningsnämnd som skall ifrågakomma får bli beroende av omständigheterna i det särskilda fallet. I allmänhet torde det bli nämnden å den ort, där den frigivne skall vistas. Om så befinnes lämp-

ligt bör dock hinder icke möta mot att övervakningen handhaves av den nämnd, till vars verksamhetsområde den fångvårdsanstalt hör, där den frigivne har varit intagen.

I vissa fall kan med hänsyn till den frigivnes personliga egenskaper och förhållanden övervakning vara obehörlig eller rent av olämplig. Om så är fallet bör redan vid frigivningens början kunna beslutas, att övervakning ej skall äga rum. Det torde böra ankomma på övervakningsnämnden att fatta beslut härom även vid obligatorisk villkorlig frigivning; styresmannen får i sådant fall hänskjuta frågan om övervakningen till nämnden. Möjlighet att senare ställa den frigivne under övervakning bör dock finnas, om han missköter sig.

I de fall då övervakning anordnas, bör denna kunna upphöra före prövotidens slut. Övervakningen skall icke fortgå längre än som är nödvändigt. Någon viss minsta tid för övervakningen synes ej böra föreskrivas, utan det får helt ankomma på övervakningsnämnden att avgöra om och när övervakningen bör upphöra. Emellertid bör i dessa fall övervakningsnämnden kunna ånyo ställa den frigivne under övervakning, om anledning därtill uppkommer.

Departementsförslaget förordar, att det nuvarande systemet med i varje särskilt fall förordnad övervakare i princip bibehålles. Skyddskonsulent eller skyddsassistent bör emellertid i större utsträckning än hittills anlitas såsom övervakare i svåra fall. När det gäller övervakningen av någon som har varit intagen å anstalt, kan förhållandena vara sådana, att det är lämpligt att låta kontakten med anstalten kvarstå; det kan ske genom att den övervakningsnämnd, till vars verksamhetsområde anstalten hör, handhar vården i frihet och anlitar personal vid anstalten för övervakningsarbetet. Skyddskonsulenten bör inom sitt distrikt under övervakningsnämnden ha ansvaret för att samtliga övervakningsuppdrag fullgöres på tillfredsställande sätt.

Redan i beslutet om villkorlig frigivning bör utses övervakare där så kan ske; beslutet ankommer då på den beslutande myndigheten, d. v. s. övervakningsnämnden eller fångvårdsanstaltens styresman. Stundom torde dock förhållandena vara sådana, att övervakare icke genast kan utses; den dömdes arbets- och bostadsförhållanden är kanske ej helt ordnade. I sådant fall torde det få ankomma på den övervakningsnämnd som handhar övervakningen att förordna övervakare. I skyddskonsulenternas uppgifter bör ingå att i fall av detta slag tillse, att den dömden ej lämnas vind för våg till dess övervakare har förordnats.

Kommer skyddsföreningarna att bestå med i huvudsak samma uppgifter som för närvarande, torde det kunna övervägas att öppna möjlighet för Kungl. Maj:t att i administrativ väg förordna, att föreståndare för skyddsvårnsförening skall i de hänseenden som avses i brottsbalken jämfästas med skyddskonsulent.

För den villkorligt frigivne skall liksom nu gälla vissa allmänna skötsamhetsregler. När det provas lämpligt för att främja hans anpassning i samhället, skall särskilda föreskrifter kunna meddelas rörande vad han har att iakttaga under viss tid eller tillsvidare under prövotiden. Bestämmelserna härom överensstämmer i stort sett med vad nu gäller. Förslaget öppnar ytterligare möjlighet att vid behov föreskriva, att den frigivne skall i eller utom sjukhus eller annan dylik inrättning underkasta sig läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling. Vidare föreslås föreskrifter kunna meddelas rörande tid och sätt för fullgörande av skadeståndsskyldighet. De myndigheter som beslutar villkorlig frigivning skall ha rätt att meddela de föreskrifter som anses erforderliga. I de fall där föreskrift icke meddelas av sådan myndighet, får det ankomma på den övervakningsnämnd som handhar övervakningen att ge erforderliga föreskrifter. Det föreligger ej heller hinder för denna nämnd att ändra de föreskrifter som meddelats vid frigivningen.

Vid misskötsamhet från den frigivnes sida kan övervakningsnämnden efter omständigheterna besluta om varning, förlängning av prövotiden eller föreläggande vid vite att iakttaga viss meddelad föreskrift. Beslut om förverkande av den villkorligt medgivna friheten bör endast få meddelas av domstol. Det bör dock härvid ankomma på den övervakningsnämnd som handhar övervakningen att avgöra, huruvida talan om förverkande skall väckas. — Även i fall då villkorligt frigiven som tidigare icke har stått under övervakning åsidosätter vad som åligger honom, torde det få ankomma på övervakningsnämnd att besluta åtgärd.

2. Villkorlig dom

I departementsförslaget har den nuvarande villkorliga domen uppdelats i två olika påföljder, villkorlig dom och skyddstillsyn. Genom denna uppdelning kommer till en grupp för sig att föras de lagöverträdare, för vilka icke någon annan åtgärd bedömes vara påkallad än den varning, som själva domen innebär. Jämte villkorlig dom skall dock kunna dömas till böter för samma brott som den villkorliga domen avser och oberoende av om brottet eller något av dem är belagt med böter. Den villkorliga domen blir närmast en villkorlig påföljdseftergift och torde böra ges en relativt begränsad tillämpning. Det kanske mest betydelsefulla i den föreslagna uppdelningen är, att den egentliga kriminalvården i frihet får ställning av en självständig påföljd vid sidan av andra påföljder och icke konstrueras såsom ett villkorligt anstånd med ådömande av straff eller med verkställighet av ådömt straff. Härigenom markeras tydligare än hittills, att fråga är om ett aktivt ingripande från samhällets sida i avsikt att förmå den dömda att i fortsättningen avhålla sig från brott.

I fråga om de individuella förutsättningarna för användning av villkorlig dom stadgas i förslaget, att det skall finnas grundad anledning antaga

att övervakning eller annan mera ingripande åtgärd ej erfordras för att avhålla den tilltalade från vidare brottslighet, varjämte utsäges att vid detta bedömande hänsyn skall tagas särskilt till hans karaktär och personliga förhållanden i övrigt. Vidare får villkorlig dom ej meddelas om hinder däremot möter av hänsyn till allmän laglydnad och i princip ej heller, när det lindrigaste straff som är stadgat för brottet är fängelse i sex månader eller däröver.

Den nuvarande treåriga prøvotiden föreslås med hänsyn till att villkorlig dom är avsedd blott för godartat klientel förkortad till två år med möjlighet till förlängning under vissa förutsättningar.

Den villkorliga domen skall icke vara förenad med någon övervakning. För att gränsen mellan villkorlig dom och skyddstillsyn skall bli så klar som möjligt, har det ej heller ansetts lämpligt att ålägga den villkorligt dömda att underkasta sig viss kontroll av skyddskonsulent. Vissa allmänna skötsamhetskrav bör emellertid ställas på den dömda under prøvotiden, trots att någon systematisk kontroll av deras efterlevnad ej anordnas. Vidare föreslås vissa bestämmelser om fullgörande av skadeståndsskyldighet.

Om den dömda icke iakttagit vad som åligger honom, skall domstol, därest åklagare före prøvotidens utgång väcker talan därom, efter omständigheterna kunna besluta om varning, meddela föreskrift om skadeståndsbetalning eller ändra tidigare meddelad föreskrift, förlänga prøvotiden till tre år eller undanröja den villkorliga domen och döma till annan påföljd som kan följa å brottet.

3. Skyddstillsyn

Skyddstillsyn — som jämte den i föregående avsnitt behandlade påföljden villkorlig dom ersätter den nuvarande villkorliga domen — är avsedd för brottslingar som är i behov av positiva åtgärder i form av stöd och hjälp jämte kontroll för att deras anpassning i samhället skall främjas. Denna påföljd skall enligt förslaget kunna ådömas, om det prövas erforderligt att den tilltalade ställes under övervakning och mera ingripande påföljd än skyddstillsyn ej finnes påkallad. Den som är under aderton år får inte dömas till skyddstillsyn, med mindre denna påföljd finnes lämpligare än vård enligt barnavårdslagen. Endast i undantagsfall bör skyddstillsyn förekomma vid allvarigare brottslighet. Gränsen drages här så, att utanför tillämpningsområdet för skyddstillsyn i princip faller brott, för vilka minimum i straffskalan är fängelse i ett år eller däröver. Liksom vid villkorlig dom skall finnas möjlighet att jämte skyddstillsyn ådöma böter.

Skyddstillsyn skall även i vissa fall kunna kombineras med en kort tids behandling i anstalt. Har sålunda tilltalad som dömes till skyddstillsyn fyllt aderton år, får rätten, om det finnes erforderligt för hans tillrättförande eller eljest, i domen förordna att i skyddstillsynen skall ingå be-

handling i anstalt under två månader. Denna anstaltsbehandling skall vara inledningen till den egentliga påföljden. Behandlingens syfte är att medverka till att bryta lagöverträdarens brottsliga aktivitet och även att ge honom en tankeställare, och behandlingen skall härigenom framför allt utgöra en förberedelse för den mera långvariga vården i frihet. En väsentlig uppgift för behandlingsorganen är att under anstaltstiden så långt det är möjligt planlägga denna vård.

Tiden för skyddstillsyn — prøvotiden — föreslås bestämd till tre år. Prøvotiden skall emellertid kunna förlängas, om den dömde finnes ha begått annat brott eller om han eljest visar bristande skötsamhet.

Om övervakning av den dömde och om övervakningsnämndernas åligganden härvidlag föreslås bestämmelser som nära ansluter sig till den motsvarande ordning som förordats beträffande villkorligt frigivna.

Den domstol som dömer till skyddstillsyn skall förordna övervakare och meddela erforderliga föreskrifter, när så lämpligen kan ske. Det torde kunna förväntas, att övervakare i allmänhet förordnas redan i domen. Däremot kan det ibland vara svårt för domstolen att vid tiden för domen närmare utforma de särskilda föreskrifter som är behövlige. Det får då ankomma på övervakningsnämnden att besluta i detta avseende.

I fråga om åtgärder, när den som har dömts till skyddstillsyn icke iakttagit vad som åligger honom, gör sig i huvudsak samma synpunkter gällande som i motsvarande fall vid villkorlig frigivning. Bestämmelserna i förevarande avseende har därför i princip utformats på samma sätt vid båda påföljderna (jfr sid. 59). I sista hand kan skyddstillsynen undanröjas och annan påföljd, som kan följa å brottet, ådömas.

4. Ungdomsfängelse

För behandlingen av den som dömes till ungdomsfängelse skall enligt departementsförslaget gälla i huvudsak samma principer som för närvarande. Skäl anses ej finnas att frångå nuvarande ordning med en minimitid för anstaltsvården av ett år, som kan underskridas om särskilda skäl föreligger därtill. Såsom maximitid föreslås för anstaltsvården tre år och för påföljden i dess helhet fem år. Övergången till vård utom anstalt bör ske, när anstaltsvården pågått under så lång tid som är erforderlig med hänsyn till behandlingens syfte, d. v. s. den dömdes återanpassning i samhället. Att ålägga verkställighetsmyndigheten att särskilt beakta allmänpreventiva synpunkter synes icke böra ske.

Med den utformning som ungdomsfängelse har givits i departementsförslaget föreligger icke något skäl att — såsom från vissa håll påyrkats under remissbehandlingen av strafflagberedningens förslag — nu avskaffa ungdomsfängelsenämnden och lägga dess funktioner hos fångvårdsstyrelsen. Det är emellertid angeläget, att nämnden avlastas en del av sina nuvarande arbetsuppgifter, och departementschefen ser bl. a. häri ett skäl att

föreslå, att handhavandet av vården utom anstalt av dem som dömts till ungdomsfängelse skall överflyttas till övervakningsnämnderna.

När det gäller beslutanderätten om övergång från vård i anstalt till vård i frihet kan vissa skäl anföras för en decentralisering i likhet med vad som föreslagits beträffande fakultativ villkorlig frigivning. Påföljdens konstruktion, som innebär att anstaltstiden är inom tämligen vida gränser obestämd, gör det emellertid angeläget, att en central kontroll bibehålles beträffande anstaltsvårdens upphörande. Detta utesluter likväl icke, att lokala organ även här skulle kunna göra en värdefull insats. En lämplig lösning synes vara att inkoppla övervakningsnämnderna också på dessa ärenden; särskilda övervakningsnämnder skall kunna inrättas vid vissa anstalter eller sådan nämnds befogenhet skall kunna begränsas till att avse visst klientel. Övervakningsnämnds befattning med nu avsedda ärenden torde böra innebära att, när nämnden finner att övergång till vård utom anstalt bör ske, den med eget yttrande skall hänskjuta frågan till ungdomsfängelsenämndens avgörande. Övervakningsnämnd bör också ha att med eget yttrande till den centrala nämnden överlämna ansökningar av den dömde om att anstaltsvården skall upphöra.

Vad som beträffande villkorligt frigivna föreslagits om övervakare, den dömde åligganden och särskilda föreskrifter skall äga motsvarande tillämpning i fråga om dem som dömts till ungdomsfängelse och vårdas utom anstalt. Till skillnad från vad som föreslås beträffande villkorligt frigivna och till skyddstillsyn dömda skall vid ungdomsfängelse den dömde under vården utom anstalt alltid stå under övervakning så länge påföljden varar. När beslut fattas om vård utom anstalt skall anges vilken övervakningsnämnd som skall handha övervakningen. Om det påkallas av ändrade förhållanden, må nämnd som handhar övervakningen förordna, att denna skall flyttas till annan övervakningsnämnd. Övervakningsnämnden skall kunna besluta varning och förelägga den dömde vid vite att iakttaga viss meddelad föreskrift. Om nämnden icke anser sådan åtgärd tillfyllest, får nämnden hos ungdomsfängelsenämnden göra framställning om återintagning i anstalt.

De verkställande myndigheterna har en tidrymd av fem år till förfogande för genomförande av ungdomsfängelsebehandlingen. Denna femårsperiod kommer då också att ange gränsen för vården utom anstalt; under vissa förutsättningar skall ifrågavarande period kunna förlängas med ett år. Om det redan före maximitidens utgång visar sig att tillfredsställande resultat har nåtts, bör dock ungdomsfängelsenämnden ha möjlighet att besluta, att påföljden skall upphöra. Det torde få ankomma på övervakningsnämnden att hos ungdomsfängelsenämnden begära beslut härom, när så finnes lämpligt. Den dömde kan också själv hemställa om sådant beslut.

5. Internering

För tidsobestämt omhändertagande av vuxna lagöverträdare skall enligt departementsförslaget i påföljdssystemet ingå endast en påföljd. Denna kallas i förslaget internering. Beträffande denna reaktionsforms användningsområde anses någon väsentlig ändring i jämförelse med nuvarande förvaring icke böra eftersträvas. Internering bör kunna ådömas, om med hänsyn till den tilltalades brottslighet samt hans sinnesbeskaffenhet, vandel och levnadsomständigheter i övrigt ett långvarigt frihetsberövande utan på förhand bestämd tid finnes påkallat för att förebygga fortsatt allvarlig brottslighet från hans sida. Det aktuella brottet måste vara av sådan svårhetsgrad, att fängelse i två år eller däröver kan följa. Internering bör i princip icke ifrågakomma beträffande yngre lagöverträdare. Interneringsnämndens medverkan bör bibehållas för att främja en enhetlig tillämpning av internering. I princip bör därför yttrande från nämnden inhämtas, innan internering ådömes.

Även om vården utom anstalt har stor betydelse, måste givetvis vid internering huvudvikten läggas på omhändertagandet i anstalt. Den nuvarande ordningen med en av domstol i varje särskilt fall bestämd minsta tid för anstaltsvården bör bibehållas och den lägsta minsta tiden bör i fortsättningen liksom nu kunna bestämmas till ett år. Längsta minimitiden bör vid en sammanslagning av förvaring och internering icke sättas kortare än tolv år.

Behandlingen skall fortsätta utom anstalt, när efter utgången av minsta tiden vård i anstalt finnes icke längre vara påkallad för att avhålla den dömda från fortsatt brottslighet.

Vad i departementsförslaget angående ungdomsfängelse uttalats om bibehållande av den nuvarande centrala nämnden, om beslutanderätt m. m. i fråga om övergång från vård i anstalt till vård i frihet och om överflyttning till övervakningsnämnderna av handhavandet av vården utom anstalt äger beträffande internering motsvarande tillämpning.

Före utgången av minsta tiden skall övervakningsnämnden pröva om behandlingen kan fortsätta utom anstalt. Överföres icke den dömda till vård i frihet vid utgången av minsta tiden, skall nämnden därefter minst var sjätte månad pröva behovet av fortsatt vård i anstalt. En från rättssäkerhetssynpunkt motiverad nyhet i förslaget är att domstols medgivande kräves, om anstaltsvården skall pågå under viss längre tid utöver minsta tiden.

Den som vårdas utom anstalt efter dom å internering skall alltid stå under övervakning. I fråga om övervakare, den dömdes åligganden och särskilda föreskrifter skall därvid de för villkorligt frigivna föreslagna bestämmelserna äga motsvarande tillämpning.

Vissa bestämmelser som f. n. gäller om polismyndighets befattning med dem som har utskrivits på prov från förvaring eller internering bör icke få någon motsvarighet beträffande dem som dömes till internering enligt de-

partementsförslaget. Av visst värde för den brottsförebyggande verksamheten synes dock kunna vara, att polismyndigheten får underrättelse om när vården i anstalt upphör.

Bestämmelserna om åtgärder mot den dömde, om han icke iakttager vad som åligger honom, bör utformas på samma sätt som i fråga om dem, som har dömts till ungdomsfängelse. Sålunda skall övervakningsnämnd äga besluta varning och ge vitesföreläggande, medan återintagning i anstalt beslutas av interneringsnämnden.

För vården utom anstalt bör gälla viss minimitid. Denna torde liksom nu vid förvaring kunna bestämmas till tre år. Bestämmelsen om minimitid bör emellertid icke göras undantagslös. Om särskilda skäl är därtill, bör interneringen kunna upphöra, innan vården utom anstalt har pågått i tre år. Skäl för beslut härom kan vara, att den dömde får tillräcklig tillsyn inom annat vårdområde eller för längre tid lämnar landet. Liksom i gällande rätt upptages en längsta tid för tillsynen. Om den dömde under en sammanhängande tid av tre år stått under övervakning, skall interneringsnämnden pröva, huruvida påföljden skall upphöra; har övervakningen fortgått under fem år, skall påföljden upphöra. Skulle den övervakningsnämnd som handhar övervakningen finna, att beslut om upphörande bör fattas före treårs- respektive femårstidens utgång, får nämnden göra framställning härom till interneringsnämnden.

KAPITEL 7

Personundersökning

Bestämmelser om särskild förundersökning eller — såsom den numera kallas — personundersökning i brottmål infördes i vår rätt genom 1918 års lag angående villkorlig straffdom. Med sådan undersökning avsåg man enligt uttalanden under förarbetena till lagen att förebygga att domstolen, utan att djupare intränga i det särskilda fallet, skulle låta sig ledas av enstaka på ytan varande omständigheter av ömmande art och på grund av dem skulle oriktigt antaga, att sådant undantagsfall förelåge, som vore förutsättning för villkorlig dom.

I samband med den efterföljande utbyggnaden av det kriminalrättsliga påföljdssystemet har tillämpningsområdet för personundersökningarna utvidgats och syftet med undersökningarna förskjutits. Bestämmelser om personundersökningar intogs i den år 1924 utfärdade lagen om förfarandet i brottmål rörande vissa minderåriga liksom i 1935 års lag om ungdomsfängelse. Genom 1939 års lagstiftning om villkorlig dom skedde en ytterligare utvidgning av bestämmelsernas användningsområde, och i samband därmed sammanfördes de till en särskild lag, lagen den 22 juni 1939 om särskild förundersökning i brottmål.

Allteftersom straffrättens reaktionsformer differentierades, framträdde med växande styrka domstolarnas behov av att erhålla sådan kännedom om den brottsliga individualitet och miljöförhållanden som erfordrades för ett riktigt bedömande av vilken påföljd som i det särskilda fallet kunde vara den lämpligaste. Personundersökningen syftar numera till att tjäna till ledning ej blott för valet av påföljd utan också för utformningen av den dömdes behandling inom ramen för den valda behandlingsformen, vare sig han omhändertages på anstalt eller blir föremål för vård i frihet. De verkställande organens intresse av att få tillgång till personundersökningar har tillgodosetts genom bestämmelser i vissa administrativa författningar. Skriftlig berättelse över personundersökning skall utan dröjsmål avlämnas till domstolens ordförande i två exemplar enligt fastställt formulär. Erhåller den misstänkte villkorlig dom med övervakning, sänder domstolen det ena exemplaret av berättelsen till vederbörande skyddskonsulent; dömes han att undergå frihetsförlust, fogas det vid den utskrift av domen som expedieras för verkställighet. Personundersökningsberättelsen följer därefter den döm-

de, så att den finnes tillgänglig hos den myndighet inom kriminalvården som närmast har uppsikt över honom.

Gällande lag om personundersökning i brottmål utfärdades år 1954 och överensstämmer till sitt sakliga innehåll nästan helt med förutnämnda 1939 års lag i ämnet.

Enligt nuvarande ordning kan domstolen besluta om personundersökning i brottmål, där den så finner erforderligt. I vissa fall skall emellertid, om ej därmed avsedd utredning ändock är tillgänglig, sådan undersökning obligatoriskt företagas. Detta skall ske när någon som ej fyllt 21 år har häktats för brott och under vissa förutsättningar även när någon över nämnda ålder häktats samt innan någon dömes till fängelse eller straffarbete i sex månader eller däröver eller till ungdomsfängelse eller innan anstånd enligt 1 § lagen om villkorlig dom beviljas. Vill åklagaren, den misstänkte eller hans försvarare, att beslut om personundersökning skall meddelas redan före åtalet, må han hos domstolen göra framställning därom.

Till personundersökare skall förordnas lämplig och villig person. Enligt tillämpningskungörelsen till 1954 års lag bör personundersökaren bl. a., om så erfordras, samråda med vederbörande skyddskonsulent; har den tilltalade sin bostad på annan ort, äger personundersökaren hänvända sig till skyddskonsulenten i det distrikt, där den tilltalade bor, för erhållande av nödig utredning. Skyddskonsulent skall enligt sin instruktion på begäran till domstol lämna uppgift å personer lämpliga såsom personundersökare. Skyddskonsulent och skyddsassistent är även pliktiga att, i den mån det kan ske utan att övriga tjänsteåligganden eftersättes, utan ersättning mottaga uppdrag såsom personundersökare.

Ersättning för personundersökning, som icke utförts av skyddskonsulent eller skyddsassistent, fastställs av den domstol, som förordnat om undersökningen. Av uppgifter, som utredningen inhämtat, synes framgå, att ersättningsbeloppen varierar mellan 80 och 175 kronor. Beloppets storlek i det enskilda fallet är beroende dels av det arbete undersökningen krävt och dels av utgifter som förekommit i samband med undersökningen.

När skäl är därtill, må domstolen besluta att läkarintyg angående misstänkt skall anskaffas. Att avgiva sådant intyg skall om möjligt förordnas en psykiater.

I olika sammanhang och från skilda håll har framhållits den ökade användning och de allt viktigare funktioner personundersökningen efter hand fått. Därvid har även framförts erinringar och förslag, syftande till förbättringar i olika avseenden av rådande ordning. Härom må anföras följande.

Fångvårdsstyrelsen har i sin utredning »Kriminalvård i frihet» (SOU 1949:6) bl. a. uttalat, att det ligger i sakens natur att den utveckling som försiggått måste medföra väsentligt ökade krav på personundersökarnas kvalifikationer. Såvitt möjligt bör personundersökaren förena social och

psykologisk skolning samt ingående kännedom om kriminalvårdens och socialvårdens organisation med erfarenhet och gott omdöme. Valet av personundersökare har enligt styrelsen blivit en kriminalpolitisk fråga av första ordningen. I främsta rummet bör personundersökningsväsendet förstärkas genom att de för skyddsarbete särskilt utbildade skyddskonsulenterna och skyddsassistenterna — vilka endast i relativt obetydlig utsträckning kunnat medhinna att själva verkställa personundersökningar — beredes ökade möjligheter att ägna sig åt denna viktiga sida av skyddsarbetet. I den mån domstolen anmodar konsulenterna att föreslå personundersökare, kan de medverka till att undersökningarna fördelas på ett lämpligt sätt.

I en den 15 maj 1954 dagteknad promemoria angående skyddskonsulentorganisationens utbyggande har av en inom justitiedepartementet tillkallad *särskild sakkunnig* (dåvarande hovrättsrådet H. Henkow) uttalats, att det vill synas som om det eftersättande av skyddskonsulenternas instruktionsenliga uppgifter, vartill dessa på grund av sin stora arbetsbelastning varit i viss mån nödgade, i första hand gått ut över konsulentens befattning med personundersökningar. Allmänt taget synes det den sakkunnige vara önskvärt, att man från konsulenthåll i större utsträckning än vad nu är fallet kan medverka, innan dom meddelats. En lämplig form härför är måhända, anför den sakkunnige, att konsulenten regelmässigt deltagar i personundersökningarnas slutskede.

Strafflagberedningen har i sitt betänkande »Skyddslag» (SOU 1956: 55) ingående behandlat personundersökningsverksamheten och därmed sammanhängande frågor samt i anslutning därtill föreslagit nya lagbestämmelser i ämnet som i olika avseenden skiljer sig från de nu gällande.

Enligt beredningens förslag till skyddslag utökas de kriminalpolitiska behandlingsformerna och lämnas domstolarna större frihet i valet mellan olika åtgärder än de nu har. Beredningen har därför bl. a. understrukit, att behovet av noggrant och sakkunnigt utförda personundersökningar, som ej endast ger en bakgrund till brottet utan även lämnar fylligast möjliga material till bedömande av de ur individualpreventiv synpunkt lämpligaste åtgärderna mot den tilltalade, kommer att framträda med större styrka än för närvarande.

Med hänsyn till att personundersökningen bl. a. bör utgöra utgångspunkt för lämpliga åtgärder till den misstänktes stöd och hjälp, när sådana behöves, har strafflagberedningen funnit önskvärt, att personundersökning även i fråga om andra än häktade sker så snart som möjligt under brottsutredningen. Härom har beredningen bl. a. anfört:

Om den misstänkte ej är häktad, dröjer det ofta, innan domen meddelas, en avsevärd tid under vilken han icke blir föremål för annat ingripande än det som föranledes av utredningen om brottet och förhandlingen inför domstolen. Denna tid innebär i allmänhet stora påfrestningar för den misstänkte och han föranledes ej sällan därunder att begå nya brott. Till förhindrande härav är det angeläget, att skyddskonsulenterna och deras assistenter eller i förekommande fall tjänstemännen

vid skyddsföreningarna bringas i kontakt med brottslingarna snarast möjligt efter upptäckten av deras brott för att lämna dem stöd och hjälp, ägnad att främja deras anpassning i samhället. Ett tillfälle härtill erbjuder sig i samband med personundersökningen, och möjligheterna att påverka brottslingen och förmå honom att ändra sin livsföring torde då, innan domen har fallit, vara särskilt gynnsamma.

Beredningen har föreslagit en utvidgning av det område, inom vilket personundersökning skall vara obligatorisk, av den innebörd, att personundersökning — eller däremot svarande utredning — kräves, innan någon dömes till annan allmän brottspåföljd än böter eller fängelse (straffarbete) eller till fängelse (straffarbete) i sex månader eller däröver. Vidare har föreslagits en bestämmelse som syftar till att, om den som misstänkes för brott, varå kan följa fängelse (straffarbete) i två år eller däröver, vid den av åklagaren ledda förundersökningen erkänner brottet, personundersökning i regel skall företagas utan dröjsmål och utan avbidan på att åtal väckes. Tillika har i lagförslaget intagits en uttrycklig bestämmelse, enligt vilken den skyddskon-sulent, skyddsassistent eller tjänsteman hos skyddsförening, som tager be-fattning med personundersökningen, bör i samband med undersökningen och därefter intill dess frågan om påföljd för brottet blivit avgjord söka lämna den misstänkte stöd och hjälp, ägnad att främja hans anpassning i samhället.

Beträffande dem som utför personundersökningar har beredningen konstaterat, att de ofta saknar erforderlig utbildning för sitt uppdrag och till-räcklig erfarenhet på det sociala området. Detta har visat sig vara en brist framför allt när det gäller planerandet av lämpliga åtgärder för den miss-tänktes tillrättaförande. Personundersökningarnas standard har även be-funnits mycket ojämn. I detta sammanhang har beredningen anfört bl. a. följande:

Vad instruktionen för skyddskonsulenterna innehåller angående dessa befatt-ningshavares och deras assistenters medverkan vid personundersökningar har i stor utsträckning kommit att stanna på papperet. Endast i undantagsfall torde per-sonundersökning utföras av skyddskonsulent eller skyddsassistent. Det personliga samråd mellan domstolens ordförande och skyddskonsulenten, som avsetts skola äga rum innan personundersökare utses, synes ofta underlåtas. I stället finnes exempel på ett slentrianmässigt val av personundersökare inom en begränsad krets personer; det har därigenom förekommit att alltför stort antal undersökningar an-förtros samma person. Kontakten mellan personundersökare och skyddskonsulen-ter är många gånger obefintlig, och utrymmet för de senares rådgivande verk-samhet har därigenom blivit mera begränsat än vad som ursprungligen avsetts. Till denna utveckling har givetvis bidragit att skyddskonsulentorganisationens utbygg-nad kommit att ske i alltför långsamt tempo och att befattningshavarnas arbets-uppgifter kommit att väsentligt ökas till följd av det stegrade antalet villkorligt dömda och villkorligt frigivna.

Under nuvarande förhållanden får skyddskonsulenten ofta icke kännedom om personundersökningen förrän berättelsen däröver översändes till honom av rätten, när villkorlig dom har meddelats. Hans möjlighet att inverka på det sätt varpå per-sonundersökarna fullgör sina uppdrag är därför mycket begränsad. En ännu mer framträdande nackdel av den nuvarande ordningen är dock enligt beredningens

mening att skyddskonsulenterna och skyddsassistenterna icke beredes tillfälle att på ett tidigt stadium ingripa med lämpliga åtgärder till den misstänktes stöd och hjälp för att söka förebygga fortsatt brottslighet från hans sida samt att, när skyddstillsyn kan antagas komma i fråga, vidtaga förberedelser för vården i frihet.

Beredningen, som anser slutmålet vara, att personundersökningarna ombesörjes av heltidsanställda befattningshavare med särskild utbildning för denna uppgift, har i anslutning till det anförda uttalat, att skyddskonsulenterna och skyddsassistenterna bör få bättre kontakt med och större inflytande över personundersökningarna än de nu har. Efter den utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen, som måste genomföras innan den av beredningen föreslagna skyddslagen bringas i tillämpning, bör också dessa befattningshavare i långt större utsträckning än nu kunna själva utföra personundersökningar. Med skyddskonsulenter och skyddsassistenter bör i förevarande hänseende jämföras skyddsföreningarnas tjänstemän, som äger god förtrogenhet med personundersökningar.

Tills vidare bör emellertid enligt beredningen domstolen kunna, efter samråd med skyddskonsulent, utse även annan lämplig person till personundersökare. Varje skyddskonsulent bör inom sitt distrikt knyta kontakt med personer, som är villiga att utföra personundersökningar och som konsulenten lämnar erforderlig handledning för att de skall kunna utföra sådana uppdrag. För utbildande av dessa frivilliga medhjälpare bör skyddskonsulenten anordna kurser och konferenser; medel härför bör ställas till skyddskonsulenternas förfogande. Det synes även lämpligt att, såsom har skett på vissa håll utomlands, en kortfattad skriftlig vägledning för personundersökare utarbetas, vilket bör ske genom fångvårdsstyrelsens försorg.

När personundersökning utföres av annan än skyddskonsulent, skyddsassistent eller tjänsteman hos skyddsförening skall enligt förslaget personundersökaren samråda med vederbörande skyddskonsulent. Denne sättes därigenom i tillfälle att öva kontroll över hur undersökningen utföres och att föranstalta om behövliga kompletteringar. Personundersökaren skall också i dessa fall överlämna sin skriftliga berättelse över undersökningen till skyddskonsulenten, som till ledning för domstolen skall avge yttrande däröver.

Strafflagberedningens förslag till bestämmelser om personundersökning har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i det övervägande antalet *yttranden*, som avgivits över förslaget.

Föreningen Sveriges skyddskonsulenter och skyddsassistenter har bl. a. uttalat, att skyddslagsbetänkandet på personundersökningens område innehåller förslag som vid närmare betraktande torde höra till de mest väsentliga i hela betänkandet. Till personundersökningen knyts nämligen en del av det inledande skyddsarbetet, som är av särskilt stor vikt, emedan det i tiden ligger nära brottets uppdragande och kommer att bilda upptakten till den senare vidtagna kriminalvården i frihet. I ett icke ringa antal fall torde de

största svårigheterna i ett ärende redan vid denna tidpunkt gå att lösa. Inom föreningen har beredningens reformförslag på denna punkt funnits vara särskilt välkommet. Det synes föreningen mest följdriktigt att såvitt möjligt samordna personundersökning såväl som val av övervakare med behandlingsplaneringen.

Från vissa håll har ifrågasatts, om man icke skulle kunna låta personundersökningarna helt utföras av skyddskonsulenterna och deras assistenter. Även den meningen har uttalats, att domstolen icke själv skall behöva anskaffa lämplig person för personundersökningen utan skall helt enkelt kunna vända sig till skyddskonsulenten för att få personundersökningen utförd; skyddskonsulenten bör kunna anlita biträde av annan person för utredningar i samband med undersökningen. Förslaget att domstolen skall vara skyldig att samråda med skyddskonsulent angående valet av personundersökare har avstyrkts av bl. a. Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge samt Stockholms rådhusrätt. Göta hovrätt har i detta sammanhang anfört:

Personundersökningarna äro för närvarande utan tvivel av mycket ojämn kvalitet. Icke minst med hänsyn till att det föreslagna påföljdssystemet lämnar stort utrymme åt domstolarna vid valet av påföljd är det angeläget att standarden på personundersökningarna höjes. Bäst vore självfallet om dessa alltid kunde utföras av för ändamålet fackutbildade tjänstemän. På grund av bristande resurser är det emellertid nödvändigt att ännu under avsevärd framtid utnyttja lekmän som personundersökare. Förordnande bör därvid icke slentrianmässigt lämnas personer inom en begränsad krets, t. ex. tingsnotarier, utan större omsorg vid valet av personundersökare är allmänt sett påkallad. Det är därvid givetvis både lämpligt och önskvärt att skyddskonsulenterna med sin sakkunskap lämna domstolarna biträde genom att föreslå lämpliga personer för ifrågavarande uppdrag. Hovrätten måste emellertid bestämt motsätta sig den av beredningen föreslagna bestämmelsen att domstolen skall vara skyldig att samråda med skyddskonsulenten angående valet av personundersökare. En sådan bestämmelse är principiellt olämplig och vittnar om ett oberättigat misstroende mot domstolarna. Den skulle för övrigt icke komma att fylla någon verklig funktion, eftersom beslutanderätten ändock skulle tillkomma domstolen. Däremot kan det enligt hovrättens mening övervägas att göra sådan ändring i instruktionen för skyddskonsulenterna, att dessa bli skyldiga att — även utan särskild begäran från domstolen — lämna denna uppgift å personer lämpliga som personundersökare. Vidare skulle det vara av visst värde, att skyddskonsulenten hålles underrättad om de förordnanden som meddelas angående personundersökning. Han kan då självmant ta kontakt med personundersökaren och får också en viss kontroll av att denne iakttar skyldigheten att samråda med skyddskonsulenten angående undersökningens bedrivande. En skyldighet att sålunda underätta skyddskonsulenten angående meddelade förordnanden torde icke innebära en alltför stor belastning för domstolarna. Skyldigheten skulle kunna fullgöras genom översändande av genomslagskopia av förordnandet.

Något större frihet för domstolen att välja personundersökare än vad som framgår av beredningens motiv har ansetts önskvärd av bl. a. Svea hovrätt och Stockholms rådhusrätt. Svea hovrätt har yttrat:

I motiven uttalar beredningen att det såsom ett slutmål bör eftersträvas att personundersökningarna utföras av heltidsanställda befattningshavare med särskild

utbildning för uppgiften. Såsom ett led i utvecklingen mot en sådan ordning har beredningen utformat förevarande paragraf på sådant sätt att till personundersökare skall i första hand ifrågakomma skyddskonsulent, skyddsassistent eller tjänsteman hos skyddsförening. Emellertid är det tvivel underkastat huruvida det är ur alla synpunkter lämpligt att personundersökningarna samlas på ett relativt litet antal personer, låt vara att dessa ha särskilda insikter på hithörande område. Visserligen torde det icke kunna bestridas att personundersökningarna för närvarande äro av skiftande kvalitet. Om de personundersökningar, som utföras av tingsnotarier efter frivilligt åtagande, torde dock på det hela taget kunna sägas att de vittna om ett förtjänstfullt arbete. Erfarenheten ger vid handen att tingsnotarierna i allmänhet syssla med endast en personundersökning åt gången och att de visa ett intresse för uppgiften, som icke kan förväntas alltid vara tillfinnandes hos dem, som ha att utföra personundersökningar såsom ett tjänsteåliggande. Då det synes hovrätten av vikt att detta intresse tillvaratages även i fortsättningen i samma utsträckning som hittills och då dessutom verkställandet av personundersökningar kan ge blivande domare värdefulla erfarenheter av brottslingsklientelet sociala förhållanden, föreslår hovrätten att den i paragrafens första stycke intagna utpräknigen av tjänstemän, vilka kunna utses till personundersökare, utgår och ersättes med en föreskrift att till personundersökare skall, efter samråd med skyddskonsulent, utses lämplig och villig person.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har föreslagit en föreskrift, enligt vilken till personundersökare skall utses skyddskonsulent eller, efter samråd med denne, annan lämplig person, medan fångvårdsstyrelsen förordat, att bestämmelsen att till personundersökare skall utses skyddskonsulent, skyddsassistent eller tjänsteman hos skyddsförening utgår.

Svea hovrätt har uttryckligen förklarat, att hovrätten icke har någon erinran mot förslaget att skyddskonsulent i vissa fall skall yttra sig över personundersökningen. Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge och Föreningen Sveriges stadsdomare har däremot avstyrkt detta förslag. Göta hovrätt har härvid anfört:

Enligt hovrättens mening innebär beredningens förslag, att personundersökaren skall vara skyldig att överlämna personundersökningen till skyddskonsulenten och att denne skall ha att avge yttrande däröver till rätten, en onödig omgång. Det kan förutsättas att skyddskonsulentens yttrande i flertalet fall icke skulle innehålla mer än ett rent tillstyrkande. I de förhållandevis få fall, där någon tveksamhet föreligger, kan det förväntas att domstolen, som har en allmän skyldighet att förordna om komplettering av bristfällig personundersökning, självmant kommer att inhämta yttrande från skyddskonsulenten. Den av beredningen föreslagna anordningen kan vidare tänkas i vissa fall medföra direkta olägenheter i form av dröjsmål med handläggningen av målet. I olyckliga fall kan rent av förlängning av häktningstid ske utan någon motsvarande nytta ur utredningssynpunkt.

Utredningen

Personundersökningsverksamheten har, såsom av det ovanstående framgår, nyligen varit föremål för en ingående prövning av strafflagberedningen. Därvid har beredningen bl. a. konstaterat brister i olika hänseenden, som befunnits angelägna att få avhjälpta. Eftervårdsutredningen ansluter sig i allt väsentligt till vad beredningen härom anfört.

Utredningen vill till en början starkt understryka önskemålet att personundersökningen kommer till stånd på ett så tidigt stadium under brottsutredningen som möjligt. Såsom tidigare har nämnts bör personundersökningen ej endast tjäna till att fullständiga utredningen i målet, utan den bör också bilda upptakten till hjälpande och stödjande åtgärder, när sådana behövs. Ofta är det först genom personundersökningen som man kan få klarhet om den misstänktes faktiska situation och om de omständigheter som har lett till hans brott. I de fall, där den misstänkte ej är häktad, innebär vidare, såsom strafflagberedningen uttalat, den ofta långa tid som förflyter, innan domen meddelas, stora påfrestningar för honom, vilka ej sällan leder till upprepade brottsligheter. Genom att personundersökningen företages så snart ske kan efter uppdragandet av brottet, kan skyddsorganen beredas möjlighet att utan uppskov och under ett skede då den misstänkte torde vara mest påverkbar ingripa med åtgärder ägnade att stödja honom och att främja hans anpassning i samhället. Likaså kan i fall, där villkorlig dom (skyddstillsyn) är att förvänta, mera tid och omsorg ägnas åt bostads- och arbetsanskaffning samt andra förberedelser, som är behövliga för vården i frihet.

Mot bakgrunden av vad nu anförts anser även utredningen det vara önskvärt att, på sätt strafflagberedningen föreslagit, utvidga det område inom vilket personundersökning är obligatorisk och att införa anmälningsskyldighet för åklagaren gentemot domstolen för beslut angående personundersökning, när den misstänkte under förundersökningen erkänner brott av viss svårhetsgrad.

Med den utveckling som under de senaste årtiondena ägt rum på kriminalrättens och kriminalvårdens område har allt högre anspråk måst ställas på personundersökningarna. De bör i fortsättningen, i likhet med vad nu gäller, lämna en såvitt möjligt fullständig utredning om den misstänktes personliga förhållanden och om de åtgärder som kan anses lämpliga för att främja hans anpassning i samhället. Härvid bör emellertid också beaktas, att undersökningen ej göres mer omfattande än nödigt är och ej utföres på sådant sätt, att den misstänkte eller hans anhöriga onödigtvis utsättes för lidande eller olägenheter.

På grund av sin stora arbetsbörda kan f. n. skyddskonsulenter och skyddsassistenter endast i mycket begränsad omfattning verkställa personundersökningar. De skall dock i enlighet med sin instruktion alltid vara beredda att bistå domstolen vid framskaffandet och valet av personundersökare i varje enskilt fall liksom att tillhandagå den som utses med de råd och den hjälp han kan behöva för fullgörandet av sitt uppdrag. Ej sällan synes emellertid domstolar och enskilda personundersökare underlåta att söka det avsedda samrådet med konsulentorganisationen. Detta visar sig mången gång i valet av otillräckligt kvalificerade personundersökare och i undersökningar, behäftade med mer eller mindre allvarliga brister. Genom den uteblivna kontakten uppstår även det av strafflagberedningen anmärkta miss-

förhållandet att skyddskonsulenten ofta ej får vetskap om den företagna personundersökningen förrän i samband med rättens besked om att villkorlig dom meddelats.

För att kunna uppnå den effektivisering av kriminalvården, som man nu eftersträvar, är det enligt eftervårdsutredningens mening nödvändigt att bereda skyddskonsulenter och skyddsassistenter ökat inflytande över personundersökningarna. Den mest radikala lösningen härvidlag skulle vara att såsom personundersökare endast använda sig av fast anställda tjänstemän inom skyddskonsulentorganisationen. Då en lösning efter denna linje förutsätter en avsevärd utökning av organisationen utöver den som i första hand bör komma till stånd för den eftervårdande verksamheten, anser utredningen sig emellertid icke kunna nu upptaga nämnda tanke till närmare övervägande. Utredningen vill emellertid föreslå, att domstolen skall kunna överlämna till vederbörande övervakningsnämnd eller skyddskonsulent att föranstalta om personundersökning och att nämnden eller konsulenten därvid får frihet att tillse, att undersökningen utföres på lämpligt sätt. Domstolen bör dock alltjämt ha möjlighet att förordna viss person till personundersökare och bör därvid i princip äga full frihet vid valet av person. Liksom hittills bör det åligga skyddskonsulenten att lämna anvisning på personer lämpade för uppgiften. Detta bör kunna ske antingen efter begäran i det särskilda fallet eller ock på så sätt att domstolen hålles fortlöpande underättad av skyddskonsulenten om frivilliga krafter, åt vilka personundersökningar kan anförtros.

Såsom personundersökare skall enligt strafflagberedningens förslag med skyddskonsulent och skyddsassistent likställas tjänsteman vid skyddsförening. Med hänsyn till de olika skyddsföreningstjänstemännens mycket skiftande utbildning och erfarenhet synes en dylik generell regel icke lämplig. Härvid må emellertid nämnas att utredningen, såvitt angår skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg, vilka bland skyddsföreningarna ombesörjer de flesta personundersökningarna, i annat sammanhang föreslår att byråföreståndaren vid vardera föreningen skall tilläggas skyddskonsulents befogenheter och skyldigheter.

För att framskaffa den kader frivilliga personundersökare som tills vidare blir behövlig bör varje skyddskonsulent inom sitt distrikt knyta kontakt med personer som är villiga att utföra personundersökningar. Genom kurser och konferenser, anordnade i samarbete med domstolarna inom distriktet, bör konsulenten vidare sörja för utbildandet av dessa frivilliga medhjälpare. Medel härför bör stå till skyddskonsulenternas förfogande.

I de fall domstolen — i stället för att överlämna åt övervakningsnämnd eller skyddskonsulent att föranstalta om personundersökning — förordnar viss person till denna uppgift, bör skyddskonsulenten underrättas härom. Detta torde enklast kunna ske genom att, såsom Göta hovrätt föreslagit, skyldighet ålägges domstolen att översända en kopia av förordnandet till kon-

sulenten. Denne beredes härigenom tillfälle att från början komma i kontakt med personundersökaren och följa dennes arbete liksom att på ett tidigt stadium bistå den misstänkte med de hjälpande åtgärder som kan vara behövliga. Oberoende av vad nu sagts är det angeläget att personundersökaren självmant söker samråd med skyddskonsulenten så snart anledning därtill kan uppkomma. Dyligt samråd är särskilt att rekommendera under personundersökningens slutskede. För den sammanfattande bedömning av fallet, som då skall ske, kan det vara av stort värde att få draga nytta av fackmannens kunskaper och erfarenheter i frågor avseende innebörden av de olika reaktionsformerna, praktiska behandlingsmöjligheter, behov av övervakning och särskilda föreskrifter vid villkorlig dom (skyddstillsyn), ev. förslag å övervakare m. m. En anmaning till personundersökaren att vid behov i god tid samråda med vederbörande skyddskonsulent synes lämpligen böra av domstolen intagas i det formulär, som användes för förordnande av personundersökare.

Införande, på sätt strafflagberedningen föreslagit, av skyldighet för personundersökare i vissa fall att till skyddskonsulenten för granskning och yttrande överlämna den skriftliga berättelsen över personundersökningen bör enligt utredningens mening ej ske. Behov av en sådan ordning finnes ej vid en tillämpning av det av utredningen föreslagna förfaringssättet, enligt vilket domstolen kan uppdraga åt övervakningsnämnd eller skyddskonsulent att föranstalta om personundersökning. I fråga om de undersökningar åter, som kommer att ombesörjas av enskilda personundersökare, anser utredningen i likhet med Göta hovrätt, att man kan räkna med att konsulenten i ett stort antal fall icke torde finna anledning till särskilt yttrande och att den av beredningen föreslagna anordningen i vissa fall kan innebära en tidsödande och för målets handläggning oläglig omgång; där uttalande av skyddskonsulenten kan visa sig behövligt, bör detsamma lämpligen införskaffas av domstolen.

Ett exemplar av den skriftliga berättelsen över personundersökningen bör emellertid av personundersökaren så snart ske kan tillställas skyddskonsulenten för kännedom. Då det är av vikt att även parterna i målet före huvudförhandlingen får del av vad som framkommit vid undersökningen bör vidare föreskrivas, att berättelsen skall i så god tid som möjligt överlämnas till dem.

En anordning för stadigvarande kontakt mellan en domstol och skyddskonsulentorganisationen prövas i Stockholm sedan slutet av år 1959. Med placering i rådhusrättens lokaler har sålunda en skyddsassistent disponerats att vara hjälporgan åt brottmålsavdelningarna och åt personundersökare. I assistentens arbetsuppgifter ingår bl. a. att efter hänvändelse av domstolen lämna förslag å lämplig personundersökare, att biträda personundersökaren vid dennes avgivande av förslag till lämplig kriminalpolitisk behandling av den åtalade, att föreslå övervakare och att i förekommande

fall biträda med praktiska åtgärder för att förbereda kriminalvård i frihet. Sedan närmare erfarenheter vunnits beträffande denna försöksverksamhet, vilken synes vara uppskattad av rådhusrätten, bör man enligt utredningens mening överväga, huruvida icke liknande anordningar bör vidtagas även på andra håll.

I egenskap av centralt organ inom kriminalvården bör det tillkomma fångvårdsstyrelsen att ta initiativ av mera allmän natur, ägnade att främja ett gott samarbete mellan domstolarna och övervakningsnämnderna respektive skyddskonsulenterna samt mellan de frivilliga personundersökarna och konsulenterna. Genom att styrelsens socialbyrå från den 1 juli 1960 tillförts särskild personal för handläggning av ärenden rörande kriminalvård i frihet, har styrelsen fått ökade möjligheter att bl. a. medverka i strävandena efter en bättre ordning inom personundersökningsväsendet.

KAPITEL 8

Rikets indelning i distrikt för skyddskonsulenter och övervakningsnämnder m.m.

I det förutnämnda till lagrådet den 26 augusti 1960 remitterade *förslaget till brottsbalk* har Kungl. Maj:t bl. a. till behandling upptagit vissa frågor rörande organisationen av de tilltänkta övervakningsnämnderna. Sålunda föreslår Kungl. Maj:t, sedan samråd i hithörande delar ägt rum mellan justitiedepartementet och eftervårdsutredningen, i huvudsak följande.

Övervakningsnämnds verksamhetsområde skall omfatta en eller flera allmänna underrätters domkrets. Verksamhetsområdena bör dock icke bestämmas efter enbart en territoriell indelning av landet. På vissa håll, såsom vid större fångvårdsanstalter, torde det komma att visa sig ändamålsenligt att tillsätta särskilda övervakningsnämnder för handläggning av ärenden rörande personer som dömts till fängelse, ungdomsfängelse eller internering. Sedan en inom eftervårdsutredningen pågående undersökning angående antalet ärenden, som kan komma att handläggas av övervakningsnämnd, och övervakningsfallens lokala fördelning verkställt, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma nämndernas antal och verksamhetsområden. Kungl. Maj:t bör äga förordna, att övervakningsnämnd skall arbeta på avdelningar. Om sådan avdelning skall i tillämpliga delar gälla vad om nämnd är stadgat.

Antalet ledamöter i övervakningsnämnd skall uppgå till fem, om ej Kungl. Maj:t förordnar, att viss nämnd skall ha flera ledamöter. Ersättare utses till det antal Kungl. Maj:t bestämmer. Nämnden är beslutför med ordförande och två ledamöter. I brådskande fall, så ock i ärenden av mindre vikt, äger ordföranden eller den som tjänstgör i hans ställe ensam besluta å nämndens vägnar. Sådant beslut skall anmälas vid nästa sammanträde med nämnden.

Ordförande i övervakningsnämnd och ersättare för honom skall förordnas av Kungl. Maj:t. Ordföranden skall vara lagfaren och erfaren i domarvärv; ersättaren skall vara lagfaren. Övriga ledamöter och ersättare skall utses av länsstyrelsen i det län, inom vilket nämnden har sitt huvudsakliga verksamhetsområde. De bör ha erfarenhet beträffande ungdomsvård eller arbetsförmedling eller eljest i allmänna värv.

De närmare bestämmelser som erfordras för nämndens arbete, såsom

angående ärendenas förberedande och föredragning m. m., föreslås skola meddelas i administrativ väg.

Då utredningen nu avser att närmare ingå på frågan om landets indelning i distrikt för skyddskonsulenter och övervakningsnämnder får utredningen inledningsvis erinra om följande allmänna uttalanden beträffande verksamhetsområdet för övervakningsnämnd — av beredningen kallad tillsynsnämnd — som *strafflagberedningen* gjort i sitt förslag till skyddslag. Beredningen anför: »När det gäller att bestämma verksamhetsområdet för tillsynsnämnd gör sig skilda synpunkter gällande. Antalet tillsynsfall bör icke vara större än att nämnden har möjlighet att ägna varje fall den uppmärksamhet som fallet kräver. Å andra sidan är det angeläget att antalet fall är tillräckligt stort för att nämndens ledamöter skall kunna få en ingående och omfattande kännedom om olika behandlingsformers och skilda föreskrifters effektivitet. Hänsyn till möjligheterna för ledamöterna att ägna tid åt nämndens arbete måste tagas; ledamöterna skall ej vara heltidsanställda. Det är av vikt att arbetsuppgifterna icke blir så omfattande att de personer, vilka eljest skulle vara mest lämpade som ledamöter, under hänvisning till arbetsbördan icke kan åtaga sig uppdraget. Det är emellertid av väsentlig betydelse att nämndens ledamöter icke blott besitter erforderlig erfarenhet och kunskap utan också är intresserade av sin uppgift. Nämnderna bör därför icke vara flera än att erforderligt antal sådana ledamöter kan utses. Vid bestämmandet av nämndernas verksamhetsområden influerar även de geografiska förhållandena. Nämnden skall kunna sammanträda med kort varsel. I stor utsträckning skall den dömde höras muntligen av nämnden eller av ledamot därav. Med hänsyn härtill bör distrikten icke vara alltför vidsträckta även om nämnden icke skall vara bunden vid att sammanträda på viss eller vissa bestämda platser. — Strafflagberedningen föreslår att tillsynsnämnds verksamhetsområde skall omfatta en eller flera allmänna underrätters domkrets. Att låta verksamhetsområdet omfatta blott en underrätts domkrets torde böra ifrågakomma endast beträffande de allra största underrätterna. I övriga fall torde flera domkretsar böra sammanföras under gemensam nämnd. I något fall, såsom beträffande Stockholms stad, synes möjlighet böra finnas att nämnd arbetar å avdelningar.»

Frågan om omfattningen av övervakningsnämnds verksamhetsområde har uppmärksamrats i några *yttranden* över förslaget till skyddslag, och olika meningar har därvid kommit till uttryck. Hovrätten för Västra Sverige uttalar, att frågan i varje enskilt fall får bedömas med hänsyn till de lokala förhållandena. Enligt hovrätten för Nedre Norrland bör verksamhetsområdet göras så omfattande att ledamöterna förvärfvar nödig erfarenhet och sakkunskap i de frågor som nämnden har att behandla. I viss motsättning härtill anser länsstyrelsen i Kopparbergs län, att en sammanslag-

ning av flera domstolars domkretsar till en övervakningsnämnd bör ske endast när särskilda skäl föreligger. Det är enligt länsstyrelsen angeläget att i nämnderna finns personer som äger god lokalkännedom. Även anstaltsnämnden i Västerås framhåller, att nämnderna ej bör bli för få, om ej en för varje domstol så dock i regel flera i varje län. Det är av utomordentlig vikt, anser anstaltsnämnden, att övervakningsnämnderna ej blir så få att ledamöterna ej har tid att i ro ägna sig åt sin uppgift. Länsnykterhetsnämnden i Skaraborgs län uttalar sig också mot att övervakningsnämndernas verksamhetsområden blir för stora. Beträffande förhållandena i Göteborg uttalar stadens nykterhetsnämnd, att det är omöjligt att *en* övervakningsnämnd skall kunna fullgöra alla uppgifter även om nämnden uppdelas på skilda avdelningar. Enligt nykterhetsnämndens uppfattning är det oundgängligen erforderligt, att i de större städerna inrättas ett flertal sinsemellan oberoende övervakningsnämnder. En övervakningsnämnd bör motsvara högst tre för brottmål avsedda domstolsavdelningar. Vissa övervakningsnämnder kunde därvid få speciell uppgift att handlägga ärenden angående ungdomar.

Utredningen övergår härefter till att behandla de förslag som utredningen finner sig böra framlägga rörande landets indelning i distrikt för skyddskonsulenter och övervakningsnämnder, personalbesättningen vid skyddskonsulentorganisationen m. m.

Utredningen

På frågan hur en indelning av riket i distrikt för övervakningsnämnder lämpligen bör genomföras har, såsom framgår av det föregående, strafflagberedningen anlagt vissa allmänna synpunkter. Eftervårdsutredningen ansluter sig helt till vad beredningen i detta hänseende anfört. Sålunda är det även enligt utredningens mening av vikt att verksamhetsområdena för ifrågavarande nämnder bestämmas på sådant sätt, att nämndernas ledamöter skall, å ena sidan, medhinna att ägna varje tillsynsfall erforderlig uppmärksamhet men, å andra sidan, också få syssla med ett tillräckligt stort antal fall för att förvärva nödig erfarenhet och sakkunskap vid handläggning av förekommande frågor. Ledamöternas uppdrag bör vara en bisyssla, och hänsyn måste tagas till möjligheterna att få nämnderna besatta med för uppgiften lämpade och intresserade personer. Beaktas bör även förhållanden av geografisk och kommunikationsteknisk natur, så att nämndledamöterna ej åsamkas onödig tidsförlust vid resor och nämnderna om möjligt sättes i stånd att sammanträda med kort varsel.

För att kunna skapa effektiva och rationellt uppbyggda övervakningsnämnder är det emellertid icke tillräckligt, att man beaktar endast omständigheter av ovan angivna slag. Möjligheten för nämnderna att på ett verkligt sätt fullgöra dem åvilande uppgifter kommer utan tvivel i mycket

hög grad att vara beroende av hur skyddskonsulentorganisationen förslår och fungerar. Med hänsyn härtill bör spørgsmålet om övervakningsnämndernas verksamhetsområden upptagas till övervägande i nära samband med frågan om den utbyggnad och ändrade distriktsindelning för skyddskonsulentorganisationen som nu bör genomföras.

I enlighet med upprepade uttalanden av statsmakterna pågår sedan åtskilliga år en förstärkning av skyddskonsulentorganisationen i etapper. Trots den utbyggnad som skett är, såsom framgår av vad tidigare anförts, organisationen ännu icke på långt när tillräcklig för att kunna svara mot de anspråk som ställes på den. Åtskilliga av de uppgifter, som ankommer på skyddskonsulenter och skyddsassistenter, kan endast delvis tillgodoses. Brist på tid och arbetskraft har lett till att skyddskonsulenterna och deras assistenter måst i huvudsak begränsa sin verksamhet till det skyddsarbete för villkorligt dömda och villkorligt frigivna som enligt lag åligger dem, medan andra instruktionsenliga uppgifter, såsom personundersökningar, kontakter med domstolar och anstalter m. m., fått i större eller mindre grad eftersättas.

Kungl. Maj:ts till lagrådet remitterade förslag till brottsbalk syftar bl. a. till att genom effektivisering av kriminalvården i frihet vinna ökade förutsättningar att låta sådan vård ersätta behandling i anstalt. Utredningen anser angeläget att understryka, att detta förslag innefattar ett oundgängligt krav på en kraftig upprustning av resurserna för frivården. Detta gäller i hög grad skyddskonsulentorganisationen, som enligt förslaget påläggas vidgade arbetsuppgifter. Även den av utredningen ovan (se sid. 73) påtalade nödvändigheten att bereda skyddskonsulenter och skyddsassistenter ökat inflytande över personundersökningar bör i detta sammanhang beaktas.

För att tjäna som underlag för utredningens överväganden beträffande landets indelning i skyddskonsulentdistrikt och distrikt för övervakningsnämnder har utredningen införskaffat uppgifter dels från skyddskonsulenterna angående antalet villkorligt dömda, fördelade på respektive övervakningsdomstolar, och det ungefärligen uppskattade antalet under tillsyn stående villkorligt frigivna, som vistas inom respektive underrätters områden, dels ock från fångvårdsdirektörerna vid anstaltsgrupperna för ordinärt fångvårdsklientel angående antalet på varje anstalt intagna straffarbets- och fängelsefångar, fördelade efter ådömd strafftid av minst sex månader respektive mindre än sex månader. Såvitt angår Stockholm och Göteborg, där huvuddelen av dem som på prov utskrivits från ungdomsfängelse eller förvaring vistas, har även uppgifter erhållits beträffande dessa kategorier. I fråga om landet i övrigt torde sistnämnda klientel vara tämligen jämnt utbredd och kan i stort sett anses belasta de skilda delarna på ett likartat sätt. De inhämtade uppgifterna hänför sig, där icke annat sägs, till förhållandena den 1 oktober 1959. Anmärkas bör emellertid, att klientelet efter nämnda dag ytterligare ökat. Medan antalet av de villkorligt dömda

och villkorligt frigivna, som stod under övervakning eller tillsyn, den 1 oktober 1959 uppgick till 11 362 respektive 1 381, utgjorde motsvarande antal den 1 september 1960 12 399 respektive 1 623. Det saknas dock anledning antaga, att denna ökning medfört någon nämnvärd förändring i den proportion, vari de dömda är fördelade mellan de olika distrikten.

Då enligt förslaget till brottsbalk övervakningsnämnderna i förekommande fall skall träda i stället för nuvarande anstaltsnämnder får man vid bedömningen av de förras arbetsbörda även ur denna synpunkt taga viss hänsyn till förekomsten av fångvårdsanstalter inom de tänkta distrikten.

Sedan utredningen under hand inhämtat yttranden från samtliga skyddskonsulenter och ordförande i fångvårdens anstaltsnämnder, övervakningsnämnderna vid Stockholms och Göteborgs rådhusrätter samt föreningarna Skyddsvärnet i Stockholm respektive i Göteborg över ett av utredningen preliminärt upprättat utkast till distriktsindelning, får utredningen nu, efter ytterligare överväganden, framlägga förslag till rikets indelning i distrikt för skyddskonsulenter och övervakningsnämnder samt till personaluppsättning vid skyddskonsulentorganisationen, allt i enlighet med nedanstående sammanställning (se sid. 82—101).

Antalet konsulentdistrikt uppgår enligt sammanställningen till 40 mot 22 fr. o. m. den 1 juli 1961. Härvid bör emellertid beaktas, att det nuvarande stockholmsdistriktet redan är uppdelat i fyra deldistrikt med var sin skyddskonsulent. För Stockholms vidkommande innebär utredningens förslag därför i praktiken blott en utökning med ett distrikt, vilket uppkommer genom tudelning av det nuvarande distriktet för unga efter samma geografiska grunder som gäller för Stockholms norra och södra distrikt för äldre. Distrikten för de båda nuvarande konsulenterna i Göteborg föreslås begränsade till staden, varav följer två nya distrikt för Halland och Bohuslän.

De föreslagna konsulentdistrikten sammanfaller i flertalet fall med länen. Beträffande de mest folkrika länen har dock en uppdelning på flera distrikt ansetts nödvändig. Liksom nu förekommer med hänsyn till kommunikationer eller av andra skäl vissa avvikelser från den strikta länsindelningen, såtillvida att domsagor inom vissa län överförts till skyddskonsulentdistrikt omfattande annat län eller del av annat län.

I fråga om Stockholm och Göteborg är vidare att anmärka, att vissa klientelgrupper föreslås icke skola inordnas under den ordinära distriktsindelningen. På sätt närmare framgår under kapitlet om de frivilliga skyddsföreningarnas framtida ställning (se sid. 117) föreslår sålunda utredningen, att skyddskonsulenterna i dessa städer skall i princip vara befriade från vad beträffar Stockholm tillsynen över äldre villkorligt frigivna och såvitt angår Göteborg tillsynen över äldre villkorligt frigivna och från interneringsanstalt provutskrivna. Befattningen med nämnda klientel föreslås i stället skola åvila föreningarna Skyddsvärnet i Stockholm respektive i

Göteborg, varvid byråföreståndarna vid de båda föreningarna av Kungl. Maj:t tillägges skyddskonsulents befogenheter och skyldigheter. Skyddskonsulenterna i Stockholm och Göteborg skall sålunda, var och en inom sitt verksamhetsområde, företrädesvis taga befattning med uppkommande ärenden i följande ordning:

Skyddskonsulenterna i Stockholms norra och södra distrikt för äldre samt Göteborgs distrikt för äldre: Övervakning och annan verksamhet beträffande dem som dömts till skyddstillsyn och som vid övervakningens början fyllt 21 år.

Skyddskonsulenten i Stockholms distrikt för internerade: Frivård av personer som dömts till internering.

Skyddskonsulenterna i Stockholms norra och södra distrikt för unga samt Göteborgs distrikt för unga: Övervakning och annan verksamhet beträffande dels dem som dömts till skyddstillsyn och som vid övervakningens början icke fyllt 21 år och dels villkorligt frigivna som vid frigivningen icke uppnått nämnda ålder, andra ärenden rörande personer under 21 år samt frivård av personer som dömts till ungdomsfängelse, även om de är äldre än nu sags.

Utredningens förslag till personalorganisation innebär i jämförelse med de förhållanden som kommer att råda från den 1 juli 1961 en utökning av antalet skyddskonsulenter med 14 till 40, av antalet skyddsassistenter med 45 till 81, av antalet kanslibiträden med 15 till 39 och av antalet biträden i reglerad befordringsgång med 4 till 5.

Det är utredningens bestämda mening, att en verkligt effektiv kriminalvård i frihet förutsätter en betydande utökning av den fackutbildade och heltidsanställda arbetskraft som ägnar sig åt denna vård. Starka skäl kan anföras för en ännu mycket längre gående personalförstärkning än den av utredningen föreslagna. I avvaktan på erfarenheterna av tillämpningen av den nya brottsbalken har utredningen dock ej velat sträcka sig längre än vad som synes ofrånkomligt för att erhålla en godtagbar organisation.

För en rationell uppläggning av verksamheten vid en skyddskonsulentexpedition förutsattes redan nu — om man bortser från de minsta distrikten — att expeditionen är bemannad med, förutom konsulenten, en eller flera skyddsassistenter jämte biträdespersonal. De i ovanstående sammanställning för varje konsulentdistrikt angivna tjänsterna motsvarar det personalbehov som enligt utredningens mening får anses utgöra ett minimum. Med hänsyn till de variationer i olika avseenden som de skilda distrikten uppvisar är det vid bedömningen av personalbehovet icke möjligt att göra en helt jämn avvägning. Där tilldelningen av personal kan framstå såsom mera förmånlig än i andra fall, förutsätter utredningen — vars förslag bl. a. bygger på att skyddskonsulenter och skyddsassistenter i regel ej kommer att hinna själva utföra personundersökningar i större omfattning än som nu vanligen

	Verksamhetsområden (städer med egen jurisdiktion, dom- sagor med kansli- orten angiven inom parentes, fångvårdsanstalter)	Antalet villkorligt		Antal platser på fång- vårds- anstalt	Ungdomsfängelselever (uf), förvarade (förv) eller antal intagna straff- och fängelse- fångar		Tjänster såsom			
		dömda	frigivna		framtliga	derav med ådomt straff av minst 6 mån.	skk	skass (derav för särsk. övervakn.- nämnd avsedd ass. angiven inom parentes)	kansli- bitr.	bitr. rb
1	<i>Skogsdkonsulentdistrikt</i> (inom parentes angives stationeringsorten för konsulenten) med <i>övervakningsnämnder</i>	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Stockholms norra distrikt för äldre (Stockholm) Avdelning av över- vakningsnämnd i Stockholm	Stockholm norr om Slussen	605					1	15	1	1
2. Stockholms södra distrikt för äldre (Stockholm) Avdelning av över- vakningsnämnd i Stockholm	Stockholm söder om Slussen	884					1	6	1	1
3. Stockholms distrikt för internerade (Stockholm) Avdelning av över- vakningsnämnd i Stockholm	Stockholm		*ca 300				1	4	1	1
4. Stockholms norra distrikt för unga (Stockholm) Avdelning av över- vakningsnämnd i Stockholm	Stockholm norr om Slussen	*265	* 4 33				1	2	1	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
5. Stockholms södra distrikt för unga (Stockholm)	Stockholm söder om Slussen	391	3 ¹ 5 51				1	3	1	
Avdelning av övervakningsnämnd i Stockholm										
6. Stockholms norra förtörs distrikt (Stockholm)	Sollentuna o. Färentuna ds (Solna)	106	8				1	3	1	
Övervakningsnämnd i Stockholm	Solna ds (Solna)	108	19							
	Södra Roslags ds (Stockholm)	165	14							
	Stockholms läns västra ds (Stockholm)	39	9							
		418	50							
	Svartsjö		468							
	Kungsgården			67	65	47				
	Bogesund			50	43	1				
				53	38	1				
				<u>170</u>	<u>146</u>	<u>49</u>				
7. Stockholms södra förtörs distrikt (Stockholm)	Södertälje	87	3				1	3(1)	1	
a. Övervakningsnämnd i Stockholm	Svartlösa ds (Huddinge)	76	7							
	Södertörns ds (Stockholm)	139	9							
		302	19							
			321							

¹ Därav 1 assistent placerad vid Stockholms rådhusrätt och avsedd även för övriga distrikt i Stockholm.

² Från interneringsanstalt på prov utskrivna.

³ Uppgiften avser förhållandet den 9 maj 1960.

⁴ Därav 26 från ungdomsanstalt på prov utskrivna.

⁵ Därav 38 från ungdomsanstalt på prov utskrivna.

Skydds-konsulentdistrikt (inom parentes angives stationeringsorten för konsulenten) med övervakningsnämnder	Verksamhetsområdet (städer med egen jurisdiktion, dom- sagor med kansli- orten angiven inom parentes, fångvårdsanstalter)	Antalet villkorligt		Antal platser på fång- vårds- anstalt	Ungdomsfängelselever (uf), förvarade (förv) eller antal intagna straff- och fängelse- fångar		Tjänster såsom			
		dömda	frigivna		samtliga	därav med ådömt straff av minst 6 mån.	skk	skass (därav för särsk. övervakn.- nämnd avsedd ass. angiven inom parentes)	kansli- bitr.	bitr. rb
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
b. Särskild över- vakningsnämnd	Hall Håga sjukhus	175 70 — 245	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Uppsala distrikt a. Övervaknings- nämnd i Uppsala	Uppsala Enköping Uppsala läns n:a ds (Uppsala) Uppsala läns s:a ds (Uppsala) Norra Roslags ds (Östhammar)	166 14 40 23 25 268 297	25 1 3 — — 29	50 26 30 48 30 184	46 38 28 uf 21 133 + uf	34 30 16 uf 16 96 + uf	1	3(1)	1	11
b. Särskild övervak- ningsnämnd	Vängdalen Åby Högslogen Uppsala Mon Mellersta Roslags ds (Norrtälje) Norrtälje	19	—	79	68	—	—	—	—	—

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Johannesberg				30	31				
9. Eskilstuna distrikt (Eskilstuna)	Eskilstuna	95	12		180	110		1	1	
	Livgedingets ds (Eskilstuna)	38	7							
	Övervaknings- nämnd i Eskilstuna	133	19							
	Bredsjönäs	152								
	Hällby			30	29	23				
	Mariefred			90	uf	uf				
				90	50	42				
				210	79 + uf	65 + uf		1	1	
10. Nyköpings distrikt (Nyköping)	Nyköping	24	3							
a. Övervaknings- nämnd i Nyköping	Nyköping ds (Nyköping)	62	5							
		86	8							
	Oppeby	94								
	Nyköping			24	24	15				
				32	uf	uf				
				56	24 + uf	15 + uf				
b. Övervaknings- nämnd i Katrine- holm	Oppunda o. Vill- ättinge ds (Katri- neholm)	56	5							
	Långviken	61								
	Sjöboda			30	31	20				
				15	förv.	förv.				
				45	31 + förv.	20 + förv.				
11. Norrköpings distrikt (Norrköping)	Norrköping	177	22					1	2(1)	1
a. Övervaknings- nämnd i Norrkö- ping	Norrköping Bråbygdens o. Fin- spånga läns ds (Norrköping)	43	1							

Skydds konsulent distrikt (inom parentes angives stationeringsorten för konsulenten) med övervakningsnämnder	Verksamhetsområden (städer med egen jurisdiktion, dom- sagor med kansli- orten angiven inom parentes, fångvårdsanstalter)	Antalet villkorligt		Antal platser på fäng- vårds- anstalt	Ungdomsfängelselever (uf), förvarade (förv) eller antal intagna straff- och fängelse- fångar		Tjänster såsom			
		dömda	frigivna		Antal därav med ådömt straff av minst 6 mån.	skk	skass (därav för särsk. övervakn.- nämnd avsedd ass. angiven inom parentes)	kansli- bitr.	bitr. rb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
a. Övervaknings- nämnd i Kalmar	Kalmar Oskarshamn Aspelands o. Hand- börds ds (Högsby) Norra Möre o. Stranda ds (Kalmar) Södra Möre ds (Kalmar) Ölands ds (Borgholm)	55 18 31 21 36 14	6 1 — 2 1 —	40 66 106	34 förv. 34 + förv.	14 förv. 14 + förv.				
b. Övervaknings- nämnd i Västervik	Ödevata Kalmar Tjustrs ds (Västervik) Sevede o. Tunaläns ds (Vimmerby) Västervik	175 185 48 20 68 71	10 1 2 3				1			
16. Visby distrikt (Visby)				45	förv.	förv.				

Skjdds.konsulentdistrikt (inom parentes anges stationeringsorten för konsulenten) med övervakningsnämnder	Verksamhetsområden (städer med egen jurisdiktion. dom- sagor med kansli- orten angiven inom parentes, fångvårdsanstalter)	Antalet villkorligt		Antal platser på fång- vårds- anstalt	Ungdomsfängelselever (uf), förvarade (förv) eller antal intagna straff- och fängelse- fångar		Tjänster såsom			
		dömda	frigivna		skk	skass (därav för särsk. övervakn.- nämnd avsedd ass. angiven inom parentes)	kansli- bitr.	bitr. rb		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
19. Lunds distrikt (Lund)	Kristianstad			52	49	41				
a. Övervaknings- nämnd i Lund	Lund	61	7				1	1	1	
	Frosta o. Eslövs ds (Eslöv)	28	2							
	Torna o. Bara ds (Lund)	43	7							
	Rönås	132	16	42	33	10				
		148								
b. Övervaknings- nämnd i Ystad	Ystad	35	2							
	Trelleborg	23	3							
	Färs ds (Sjöbo)	10	—							
	Oxie o. Skytts ds (Malmö)	25	4							
	Vemmenhög, Lju- nits o. Herrestads ds (Ystad)	13	1							
	Tygeljö	106	10	40	40	38				
	Ystad	116		32	uf	uf				
	Herrestad			18	18	5				
				90	58 + uf	43 + uf				

Skydds-konsulentdistrikt (inom parentes angives stationeringsorten för konsulenten) med övervakningsnämnder	Verksamhetsområden (städer med egen jurisdiktion, dom- sagor med kansli- orten angiven inom parentes, fångvårdsanstalter)	Antalet villkorligt		Antal platser på fång- vårds- anstalt	Ungdomsfängelselever (uf), förvarade (förv) eller antal intagna straff- och fängelse- fångar		Tjänster såsom			
		dömda	frigivna		samtliga	därav med åddomt straff av minst 6 mån.	skk	skass (därav för särsk. övervakn.- nämnd avsedd ass. angiven inom parentes)	kansli- bitr.	bitr. rb
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
23. Göteborgs distrikt för äldre (Göteborg) Avdelning av över- vakningsnämnd i Göteborg	Halmstad Skogsgård Tönnersjöheden Mäshult Singshult Göteborg	950		27 55 30 35 33 180	20 34 13 31 38 136	15 3 — 12 16 46	1	6	1	1
24. Göteborgs distrikt för unga (Göteborg) Avdelning av över- vakningsnämnd i Göteborg	Göteborg	356	147				1	3	1	
25. Bohus distrikt (Göteborg) a. Övervaknings- nämnd i Göteborg	Askims o. Möln- dals ds (Göteborg) Hisings, Sävedals o. Kungälv ds (Göteborg)	86	3				1	1	1	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Orusts, Tjörns o. Inlands ds (Stenungsund)	17	3							
	Hallands norra ds (Kungsbacka)	53	2							
		190	14							
	Smälteryd	204		50	41	11				
	Uddevalla	45	7							
	Sunnervikens ds (Uddevalla)	31	4							
	Norrvikens ds (Strömstad)	20	—							
		96	11							
	Lingatan	107		30	24	13				
26. Borås distrikt (Borås)										
Övervakningsnämnd i Borås	Borås	152	21				1	1	1	
	Alingsås	34	1							
	Marks ds (Skene)	33	—							
	Borås ds (Borås)	23	2							
	Kinds o. Redvägs ds (Ulricehamn)	13	—							
	Vättle, Ale o. Kullings ds (Alingsås)	49	1							
		304	25							
	Ollestad	329		40	32	15				
27. Vänersborgs distrikt (Vänersborg)										
Övervakningsnämnd i Vänersborg	Vänersborg	31	2				1	1	1	
	Flundre, Väne o. Bjärke ds (Trollhättan)	70	2							

¹ Därav 35 från ungdomsanstalt på prov utskrivna.

Skýdskonsulentdistrikt (inom parentes angives stationeringsorten för konsulenten) med övervakningsnämnder	Verksamhetsområden (städer med egen jurisdiktion, dom- sagor med kansli- orten angiven inom parentes, fångvårdsanstalter)	Antalet villkorligt		Antal platser på fång- vårds- anstalt	Ungdomsfängelselever (uf, förvarade (föry) eller antal intagna straff- och fängelse- fångar		Tjänster såsom			
		dömda	frigivna		skk	skass (därav för särsk. övervakn.- nämnd avsedd ass. angiven inom parentes)	kansli- bitr.	bitr. rb		
		3	4		6	7	8	9	10	11
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Åse, Viste, Barne o. Laske ds (Vära) Nordals, Sundals o. Valbo ds (Väners- borg) Tössbo o. Vedbo ds (Åmål)	12	1	5	6	7	8	9	10	11
	Vänersborg	22	—	63	68	56	1	2(1)	1	
	Lidköping	20	4							
	Skövde ds (Skövde)	155	9							
	Vadsbo ds (Marie- stad)	164								
	Skarabygdens ds (Skara)	9	2							
	Vartofta o. Frö- kinds ds (Fal- köping)	56	3							
	Kinnefjärdings, Kinne o. Kållands ds (Lidköping)	63	8							
28. Skövde distrikt (Skövde) a. Övervaknings- nämnd i Skövde		40	3							
		46	2							
		21	1							
		235	19							
			254							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
b. Särskild övervakningsnämnd	Mariestad med Lockerud o. Rödjan			109	97	84				
				150	94	85				
29. Karlstads distrikt (Karlstad)	Karlstad	126	11				1	2	1	
a. Övervakningsnämnd i Karlstad	Mellansysslets ds	70	5							
		196	16							
			212							
b. Övervakningsnämnd i Kristinehamn	Karlstad			63	förv.	förv.				
	Örretorp			30	förv.	förv.				
	Kristinehamn	52	4							
	Östersysslets ds (Kristinehamn)	39	2							
	Ålvdals o. Nyeds ds (Karlstad)	24	—							
		115	6							
			121							
30. Arvika distrikt (Arvika)	Gustafsström			50	42	14				
	Skåltjärn			30	15	5				
				80	57	19				
	Jösse ds (Arvika)	30	4				1		1	
	Fryksdals ds (Sunne)	42	3							
Övervakningsnämnd i Arvika	Nordmarks ds (Arjäng)	9	—							
	Södersysslets ds (Säffle)	21	4							
		102	11							
			113							

	Verksamhetsområdet (städer med egen jurisdiktion, dom- stationeringsorten för konsulenten) med övervakningsnämnder	Antalet villkorligt		Antal platser på fäng- vårds- anstalt	Ungdomsfängelselever (uf), förvarade (förv) eller antal intagna straff- och fängelse- fångar		Tjänster såsom			
		dömda	frigivna		samtliga	därav med ådömt straff av minst 6 mån.	skk	skass (därav för särsk. övervakn.- nämnd avsedd ass. angiven inom parentes)	kansli- bitr.	bitr. rb
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
31. Örebro distrikt a. Övervaknings- nämnd i Örebro	Örebro	111	26	55	51	34	1	1	1	
	Örebro	137		50	47	27				
	Hinseberg			105	98	61				
b. Övervaknings- nämnd i Karl- sika	Karlskoga ds (Karlskoga)	57	2							
	Lindes o. Nora ds (Lindesberg)	49	5							
	Västernärkes ds (Örebro)	61	3							
	Östernärkes ds (Örebro)	17	—							
		184	10							
			194							
32. Västerås distrikt a. Övervaknings- nämnd i Västerås	Västerås Västmanlands östra ds (Sala)	115	19				1	2	1	
		36	4							
		151	23							
			174							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Västerås Hyttn			44 24	37 21	29 14				
b. Övervaknings- nämnd i Köping	Västmanlands västra ds (Köping)	105	7	68	58	43				
	Västmanlands mel- lersta ds (Västerås)	66	5							
		171	12							
		183								
33. Falu distrikt (Falun)							1	1	1	
a. Övervaknings- nämnd i Falun	Falun	52	6							
	Falu ds (Falun)	107	12							
		159	18							
	Falun	177		38	28	12				
b. Övervaknings- nämnd i Hede- mora	Hedemora ds (Hedemora)	89	6							
		95								
34. Leksands distrikt (Leksand)										
a. Övervaknings- nämnd i Leksand	Nedansiljans ds (Leksand)	46	2							
	Nås o. Malungs ds (Malung)	20	1							
	Ovansiljans ds (Morastrand)	24	2							
		90	5							
		95								
	Ålberget Sandsjön			30	33	7				
				30	34	8				
b. Övervaknings- nämnd i Ludvika	Västerbergslags ds (Ludvika)	53	3	60	67	15				
		56								

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
40. Luleå distrikt (Luleå)											
a. Övervakningsnämnd i Luleå		Luleå Luleå ds (Boden) Piteå ds (Piteå)	50 72 55 177	7 1 3 11				1	2	1	
b. Övervakningsnämnd i Gällivare		Luleå Gällivare ds (Gällivare)	95	9	21	13	8				
c. Övervakningsnämnd i Haparanda		Torneå ds (Haparanda) Kalix ds (Kalix)	32 33	2 4							
		Haparanda	65	6	33	33	10				
Vid sidan härav föreslås för det klientel som enligt vad förut sagts (se sid. 117) skall omhändertavas av Skyddsvärnet i Stockholm (äldre villkorligt frigivna) och Skyddsvärnet i Göteborg (äldre villkorligt frigivna och från interneringsanstalt på prov utskrivna) särskild <i>andelning av övervakningsnämnd</i> : i Stockholm		Stockholm Långholmen		349		471 + häktade	397	40	81	39	5
i Göteborg		Göteborg Härlanda		ca 1260		142 + häktade	132				
		Skogome				20 + häktade	11				
					279	162 + häktade	143				

1 Därav ca 60 från interneringsanstalt på prov utskrivna.

sker — att dessa tjänstemän skall i större utsträckning än inom andra distrikt kunna verkställa dylika undersökningar. Vad beträffar konsulentdistrikten i Stockholm och Göteborg gör sig dock särskilda synpunkter gällande. Otvivelaktigt är kriminalitet och asocialitet främst storstadsföreteelser och medför ingenstädes i vårt land så svårbemästrade problem som i de båda största städerna. Detta ställer ökade krav på skyddskonsulentorganisationens befattningshavare i nämnda städer. Konsulenter och assistenter måste där i mycket stor utsträckning ägna personlig uppmärksamhet åt personundersökningsverksamheten, åt övervakning av villkorligt dömda, som behöver expertövervakning, o. s. v. Beträffande distrikten för unga och för förvarade (internerade) tillkommer de särskilda svårigheter som är förknippade med ifrågavarande klientels inpassning i samhället. (Jfr ungdomsanstaltsutredningens betänkande »En anstalt för svårbehandlade», SOU 1950: 47, och säkerhetsanstaltsutredningens betänkande »Vårdorganisation för förvarade och internerade», SOU 1953: 32.)

Vidare bör beträffande det beräknade antalet skyddsassistenter framhållas, att en assistent är avsedd för var och en av sju särskilda övervakningsnämnder som föreslås vid vissa fångvårdsanstalter. Genom att vid ifrågavarande anstalter placera en till skyddskonsulentorganisationen hörande assistent synes man på lämpligt sätt kunna tillgodose dessa anstalters behov av samråd med och biträde av nämnda organisation liksom dennas intresse av att lära känna anstaltens klientel och på ett tidigt stadium kopplas in på frågor som avser frivården av de anstaltsbehandlade.

Vad härefter angår utredningens förslag till verksamhetsområden för övervakningsnämnder har, såsom framgår av ovanstående sammanställning, utredningen beträffande flertalet fall funnit lämpligt att området bestämmas att motsvara ett skyddskonsulentdistrikt. I ett tiotal fall har bl. a. med hänsyn till kommunikationer eller geografiska förhållanden ett konsulentdistrikt ansetts böra uppdelas på två övervakningsnämndsområden, och för vardera av de båda vidsträckta nordligaste konsulentdistrikten föreslås en uppdelning på tre nämnder. För Stockholm respektive Göteborg bör finnas en övervakningsnämnd organiserad på flera självständigt arbetande avdelningar. För Stockholms del räknar utredningen med sex sådana avdelningar, av vilka två skall handlägga ärenden rörande äldre till skyddstillsyn dömda, en ärenden avseende från interneringsanstalt provutskrivna, två ärenden angående det unga klientelet och en slutligen ärenden beträffande äldre villkorligt frigivna. På liknande sätt föreslås i fråga om Göteborg en uppdelning av övervakningsnämnden på tre avdelningar, nämligen en för äldre till skyddstillsyn dömda, en för det unga klientelet samt en för äldre villkorligt frigivna och från interneringsanstalt provutskrivna. Varje avdelning bör i princip vara bunden till sitt skyddskonsulentdistrikt. För att uppnå en jämnare fördelning av arbetsbördan de olika avdelningarna emellan eller av andra praktiska skäl bör dock hinder icke föreligga för någon av

avdelningarna att även behandla ärenden som mottagits från annat distrikt i staden.

Vid större fångvårdsanstalter, där utskrivningsfrågorna kommer att få en mera betydande omfattning, förordar utredningen inrättande av särskilda övervakningsnämnder. Vidare har det synts utredningen ändamålsenligt att föreslå en gemensam sådan nämnd för ungdomsanstalterna Skenäs, Aspliden och Roxtuna samt en gemensam nämnd för interneringsanstalten Hall och Håga sjukhus. I samband med beslut om villkorlig frigivning eller utskrivning på prov torde det i dessa fall ofta visa sig lämpligt att överflytta tillsynen från den särskilda nämnden till vederbörande lokala övervakningsnämnd.

Vad angår möjligheterna att besätta övervakningsnämnderna med lämpliga och villiga personer har i ovan nämnda över utredningens preliminära utkast avgivna yttranden i allmänhet uttalats, att någon svårighet icke torde komma att möta härvidlag. Från vissa håll har man dock velat understryka betydelsen av att för uppdragen utgående ersättningar bestämmas till skäliga belopp, varvid särskilt bör beaktas det ökade arbete som ankommer på ordförandena. I några fall uttalas emellertid, att det kan bli svårt att finna kvalificerade personer som icke redan är fullt upptagna av ordinarie arbetsuppgifter; svårigheterna antages öka, om medlemskap i nämnden skall medföra skyldighet att deltaga i sammanträden på andra orter.

Utredningen har i sin ovan intagna sammanställning angivit de sammanträdesorter som ansetts lämpliga för de olika lokala övervakningsnämnderna. Hinder bör emellertid icke föreligga att, när särskilda skäl finnes därtill, förlägga sammanträde till annan ort. Sammanträden för behandling av ärenden av den art, som nu ankommer på anstaltsnämnd, liksom sammanträden med de för vissa fångvårdsanstalter föreslagna särskilda övervakningsnämnderna bör i regel hållas å vederbörande anstalt.

För att vidga möjligheterna att erhålla beslutföra nämnder synes ändamålsenligt att ersättare utses till ett antal som överstiger antalet ordinarie ledamöter. Vad beträffar Stockholm respektive Göteborg bör ledamöter och ersättare vara indelade till tjänstgöring på viss avdelning av nämnden. Hinder bör emellertid ej finnas för tillfälliga omflyttningar, där sådana är motiverade av praktiska skäl.

Frågan om det antal sammanträden med övervakningsnämnd som kan bli behöfligt är svår att på förhand besvara. I flera yttranden har man också avstått från att göra något uttalande härom. Där uppgifter lämnats, har dessa som regel angivits ganska ungefärligt och med viss marginal. Den beräknade frekvensen sträcker sig från ett sammanträde i veckan på några håll till ett sammanträde varannan månad på andra håll. Utredningen utgår vid sina kostnadsberäkningar i det följande från i genomsnitt ett sammanträde i månaden för varje övervakningsnämnd eller avdelning av sådan nämnd. I detta sammanhang vill utredningen erinra om att enligt förslaget

till brottsbalk nämndens ordförande eller vid förfall för honom hans ersättare skall kunna ensam besluta i brådskande fall och i ärenden av mindre vikt.

Såsom föredragande i övervakningsnämnd bör i regel vederbörande skyddskonsulent eller skyddsassistent fungera. Vid nämndens handläggning av frågor rörande på anstalt intagna torde det emellertid ofta visa sig mest ändamålsenligt, att anstaltens styresman eller annan, av honom utsedd tjänsteman är föredragande; fördelningen av dessa arbetsuppgifter torde få ankomma på nämnden. Skyddskonsulenten eller skyddsassistenten bör dock även i sistberörda fall vara närvarande eller i varje fall beredas tillfälle att närvara. För att betjäna de särskilda övervakningsnämnder som föreslagits för vissa fångvårdsanstalter har, som förut berörts, en skyddsassistent, med placering på anstaltens ort, särskilt avdelats för varje sådan nämnd utom såvitt angår Långholmen respektive Härlanda och Skogome, där Skyddsvärnen i Stockholm respektive Göteborg skall fullgöra motsvarande uppgifter.

Nämnden bör förfoga över en arvodesanställd sekreterare.

I ersättning för uppdraget föreslås annan ledamot än ordföranden och ersättaren för honom skola erhålla 30 kronor för sammanträde d. v. s. samma belopp som f. n. utgår till bl. a. ledamot i anstaltsnämnd som ej är befattningshavare vid anstalten. För ordförande i övervakningsnämnd och hans ersättare måste en annan ersättningsnorm tillämpas. Av ordföranden kräves betydligt mera tid och arbete för uppdragets fullgörande än av övriga ledamöter. Han måste i samråd med föredraganden noga förbereda varje sammanträde och kommer, i enlighet med vad förut nämnts, att i många fall själv besluta å nämndens vägnar mellan sammanträdena. Med hänsyn till de olikheter som i skilda avseenden råder övervakningsnämnderna emellan och i brist på erfarenheter beträffande det sätt, varpå arbetet kommer att bedrivas, är det icke möjligt att nu fixera ett årsarvode för ordföranden. Utredningen föreslår därför, att ordföranden och hans ersättare tills vidare måtte tillerkännas arvode enligt kommittékungörelsen. Genom en bestämmelse härom torde de komma i åtnjutande av en skälig ersättning, som automatiskt regleras alltefter arbetsbördan hos de olika övervakningsnämnderna. Då synpunkter liknande dem som nu anförts beträffande ordföranden gör sig gällande även i fråga om sekreteraren hos nämnden, vill utredningen föreslå, att också dennes arvode bestämmes att utgå enligt kommittékungörelsen. Förutom ovan föreslagna arvoden bör i förekommande fall utgå resekostnadsersättning och traktamente enligt allmänna resereglementet, varvid ordföranden och ersättaren för honom bör vara placerade i rese- och traktamentsklass A samt övriga ledamöter och sekreteraren i rese- och traktamentsklass B.

Vad beträffar genomförandet av utredningens förslag angående utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen och distriktsindelning för densamma och för övervakningsnämnder vore det givetvis önskvärt, att förslaget i sin

helhet kunde äga tillämpning från och med den dag, då brottsbalken är avsedd att träda i kraft. Visserligen skulle de därav följande kostnaderna förändra en förhållandevis mycket avsevärd uppräknig av anslagen för frivården. Samtidigt måste emellertid beaktas att vården i anstalt är betydligt kostsammare än vården i frihet. Varje effektiv åtgärd som möjliggör utbyte av anstaltsvård mot frivård torde därför innebära en besparing. Med hänsyn härtill synes statsfinansiella synpunkter icke kunna åberopas mot ett samtidigt genomförande av hela den föreslagna organisationen.

Utredningen finner sig dock, trots vad nu anförts, böra föreslå ett successivt genomförande av sitt förslag. Detta ställningstagande grundar sig främst på personella skäl. För att den organisation av kriminalvården i frihet, som planeras, skall få erforderlig styrka och auktoritet är det av stor vikt att befattningarna såsom skyddskonsulent och skyddsassistent besättes med välkvalificerade och erfarna socialarbetare. De nya tjänsterna av nämnda slag uppgår emellertid till sådant antal, att det synes svårt att erhålla en fullgod rekrytering, om de skulle tillsättas alla på en gång.

Vid den utbyggnad och omreglering av skyddskonsulentorganisationen som sålunda föreslås skola genomföras etappvis är det av naturliga skäl angeläget att man i första hand helt tillgodoser de behov som föreligger i storstäderna och inom andra områden, där brottsligheten och därmed sammanhängande problem är särskilt framträdande och svårbemästrade, samt därefter behoven i övriga delar av landet alltefter graden av otillräcklighet i den nuvarande organisationen. Oberoende av vad nu sagts bör dock utan uppskov genomföras sådana förstärkningar, att i de nuvarande distriktet varje skyddskonsulent förfogar över minst en skyddsassistent och ett kanslibitråde. I enlighet härmed erfordras sju skyddsassistenttjänster för följande distrikt, nämligen Kalmar distrikt, Örebro distrikt, Västmanlands distrikt, Kopparbergs distrikt, Västernorrlands distrikt, Jämtlands distrikt och Västerbottens distrikt. Vidare kräves likaledes sju kanslibiträdestjänster för följande distrikt, nämligen Södermanlands distrikt, Blekinge-Kristanstads distrikt, Nordvästra Skånes distrikt, Göteborgs distrikt för unga och för Halland, Gävleborgs distrikt, Norrbottens distrikt och det nya distriktet för Skaraborgs län. Såsom förut nämnts har för budgetåret 1961/62 anvisats medel för inrättande av sju nya assistenttjänster och fem nya kanslibiträdestjänster. Av de sålunda från den 1 juli 1961 nytillkommande tjänsterna såsom skyddsassistent torde fyra böra fördelas på Stockholms södra distrikt, Stockholms distrikt för unga, Stockholms distrikt för särskild eftervård och Malmö distrikt (jfr statsverkspropositionen 1961, andra huvudtiteln sid. 115). Under förutsättning att de återstående tre nya assistenttjänsterna samt de fem nya kanslibiträdestjänsterna tilldelas distrikt, som nu saknar assistent eller kanslibitråde, utgör sålunda det ytterligare antal befattningar, varav behov omedelbart föreligger, fyra assistenttjänster och två kanslibiträdestjänster. Ehuru dessa bör inrättas utan avvaktan på ge-

nomförandet av utredningens förslag i övrigt, har utredningen för fullständighetens skull i sina efterföljande beräkningar medtagit tjänsterna i den första utbyggnadsetappen. — Med hänsyn till att den av utredningen beräknade personalökningen för Kalmar distrikt och Örebro distrikt begränsar sig till den skyddsassistent, som nu genast behövs, och att områdena för dessa distrikt föreslås oförändrade, bör de lämpligen — oavsett angelägenhetsgraden — medtagas i första etappen.

Med utgångspunkt från vad ovan anförts får utredningen föreslå att skyddskonsulentorganisationen utbygges och omregleras i fem etapper på sätt framgår av nedanstående tablå.

Detta utredningens förslag torde icke innebära något hinder att utan uppskov på en gång över hela linjen införa det nya systemet med övervakningsnämnder och dessa nämnders trädande i stället för anstaltsnämnderna. Såsom utredningen tidigare understrukit är emellertid övervakningsnämndernas möjligheter att verka på avsett sätt beroende av det biträde som kan lämnas av skyddskonsulentorganisationen. På grund härav torde böra övervägas att genomföra även systemet med obligatoriska övervakningsnämnder och avskaffandet av anstaltsnämnderna successivt i samband med de föreslagna ändringarna beträffande skyddskonsulentorganisationen.

Utredningens nedanstående förslag bygger, såvitt avser den första utbyggnadsetappen, på förutsättningen att man samtidigt med densamma genomför de förslag till ändringar i skyddsvärnens i Stockholm och Göteborg framtida ställning som framlägges i kap. 9.

Förslag till successiv utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen och införandet av övervakningsnämnder:

Distrikt (angivet med nr enligt sammanställning å sid. 82—101)	Antal övervakningsnämnder eller avdelningar av sådana nämnder	Föreslagna nya tjänster såsom			
		skyddskons.	skyddsass.	kanslibitr.	bitr. rb.
1	2	3	4	5	6
<i>Etapp 1</i>					
Fyra skyddsass.tjänster och två kanslibiträdestjänster, avsedda för distrikt som nu saknar sådana tjänster			4	2	
1—8, 16 (Stockholms stad och län, Uppsala län samt Gotlands län)	11	3	14	2	3
15 (Kalmar län)	1 2				

¹ För äldre villk. frigivna i Stockholm (Skyddsvärnet).

1	2	3	4	5	6
22—25 (Göteborgs och Bohus län samt Hallands län)	5	2	6	2	1
31 (Örebro län)	1 ¹ 2				
<i>Etapp 2</i> 11—12 (Östergötlands län)	22	5	24	6	4
17—21 (Blekinge län, Kristianstads län och Malmöhus län)	3	1	2	1	
8	2	6	2		
<i>Etapp 3</i> 9—10 (Södermanlands län)	11	3	8	3	
26—28 (Älvsborgs och Skaraborgs län)	3	1	1	1	
32 (Västmanlands län)	4	1	2	1	
36—37 (Västernorrlands län med undantag av Ångerman- lands västra ds)	2		1		
38 (Jämtlands län samt Ånger- manlands västra ds)	3	1	2	1	
1					
<i>Etapp 4</i> 33—34 (Kopparbergs län)	13	3	6	3	
35 (Gävleborgs län)	4	1	1	1	
39 (Västerbottens län)	2		2		
40 (Norrbottens län)	3		1		
3					
<i>Etapp 5</i> 13—14 (Jönköpings och Krono- bergs län)	12	1	5	1	
29—30 (Värmlands län)	2	1	1	1	
3					
5	2	2	2	2	
Summa summarum	63	14	45	15	4

¹ För äldre villk. frigivna och från säkerhetsanstalt på prov utskrivna i Göteborg (Skydds-
värdet).

KAPITEL 9

De frivilliga skyddsföreningarnas framtida ställning

I olika sammanhang har tidigare kritik framförts mot den av skyddsvärnen i storstäderna i yrkesmässiga former och med heltidsanställda tjänstemän bedrivna personundersöknings-, övervaknings- och tillsynsverksamheten. Därvid har man särskilt vänt sig mot att föreningarnas tjänstemän ofta nödgats åtaga sig ett så stort antal uppdrag, att den personliga kontakten med de övervakade och den individuella omsorgen om dem många gånger blivit åsidosatt. Detta torde framför allt äga samband med föreningarnas svaga ekonomi; genom de för uppdragen utgående arvoden tillföres föreningarna ökade inkomster och får möjlighet att finansiera sin verksamhet. För att undvika s. k. »massövervakningar» har man från statsmakternas sida vid olika tillfällen understrukit angelägenheten av att övervaknings- och tillsynsuppdragen sprides på så många händer som möjligt. En nedskärning vid skyddsföreningarna av antalet uppdrag per tjänsteman har också genomförts under senare år. I viss utsträckning förekommer därjämte, att föreningarna förmedlar uppdrag av ifrågavarande slag till enskilda personer, som vid uppdragens fullgörande samverkar med föreningarnas personal.

I sitt betänkande »Kriminalvård i frihet» (SOU 1949: 6) har *fångvårdsstyrelsen* bl. a. uttalat, att styrelsen anser det vara icke rationellt att till skyddsföreningarna förlägga verksamhet med personundersökning, övervakning och tillsyn. Det är enligt styrelsen såväl principiellt som praktiskt oriktigt att låta viktiga funktioner inom kriminalvården, för vilkas fullgörande samhället har ansvar, bli beroende av enskilt initiativ. Skyddsföreningarna skulle emellertid alltjämt bli behövliga för vissa uppgifter. Sålunda skulle föreningarna kunna

- 1) utgöra stommen i en frivillig verksamhet för anordnande inom fångvårdens anstalter av studiecirklar och gemensamma fritidssysselsättningar;
- 2) genom egna medel komplettera fångvårdens understödsverksamhet;
- 3) hjälpa andra hjälpsökande än sådana som dömts för brott;
- 4) driva inackorderingshem och övergångshem;
- 5) biträda skyddskonsulenterna i uppgifterna med upplysning, rådgivning och liknande.

I skrivelse till utredningen den 4 oktober 1956 har föreningen *Skydds-*

värnet i Göteborg hemställt, att utredningen måtte upptaga till behandling frågan om sådana ändrade bestämmelser rörande skyddskonsulentorganisationen, att byråföreståndaren hos föreningen gives ställning såsom skyddskonsulent med åliggande att ta befattning i första hand med sådana övervaknings- och tillsynsfall, som är anknutna till föreningen. Till motivering härav har föreningen bl. a. erinrat om följande: Alltsedan föreningen startade har åt föreningen såväl av Göteborgs rådhusrätt som av vissa andra domstolar lämnats förordnanden att verkställa särskild personundersökning i brottmål. För den förstnämnda domstolen torde skyddsvärnet verkställa så gott som samtliga sådana undersökningar. Varje personundersökning granskas, innan den avlämnas till rätten, av en förste assistent, som även bistår personundersökarna med råd. I stor utsträckning äger också samråd rum med byråföreståndaren. Samråd i personundersökningsärenden med statens skyddskonsulent brukar däremot icke förekomma. I fråga om åtgärder beträffande övervakningsfallen rådgör övervakarna, såväl de fast anställda tjänstemännen som frivilliga övervakare, i mån av behov med byråföreståndaren. När så i särskilt, ej ofta förekommande, fall anses erforderligt sker samråd även med vederbörande skyddskonsulent. Med fångvårdsstyrelsens medgivande avger övervakarna för att uppfylla det formella kravet på rapportering en mycket kortfattad rapport till skyddskonsulenten enligt särskilt formulär, som icke torde användas någon annanstans än i Göteborg. Endast då det varit fråga om vidtagande av åtgärder mot de övervakade från övervakningsnämndens sida, har övervakarna brukat avge mera utförliga rapporter till skyddskonsulenten. I fall där en villkorligt dömd eller en villkorligt frigiven, som står under övervakning eller tillsyn, på nytt ställes under åtal, brukar domstolarna vända sig direkt till övervakaren resp. tillsynsmannen för att erhålla yttrande rörande den tilltalades uppförande och förhållanden. Någon rådpjägning med skyddskonsulenten före avgivande av sådant yttrande äger icke rum. Däremot brukar skyddskonsulenten för kännedom tillställas en kopia av yttrandet. För närvarande förekommer ett dubbelarbete beträffande såväl de villkorligt dömda som de villkorligt frigivna, i det att dessa bokföres och akter beträffande dem upprättas icke blott hos skyddsvärnet utan även hos skyddskonsulenten. Med hänsyn till den befattning som skyddsvärnet tagit med dessa ärenden vill föreningen ifrågasätta, huruvida icke sådan förändring i nu gällande bestämmelser borde komma till stånd, att skyddskonsulenten befriades från all befattning med det övervaknings- och tillsynsarbete, som bedrivs av skyddsvärnet. Detsamma synes böra gälla jämväl personundersökningsverksamheten. Tvivelsutan skulle en sådan anordning innebära en icke obetydlig besparing för statsverket.

Sedan för budgetåret 1960/61 anvisats ett anslag av 280 000 kronor till »Bidrag till svenska skyddsförbundet», har Kungl. Maj:t genom beslut den 5 maj 1960 fördelat anslaget på följande sätt:

Svenska skyddsförbundet	4 000
Skyddsvärnet i Stockholm	130 500
» i Malmöhus län	15 500
» i Göteborg	80 000
» i Älvsborgs län	2 000
» i Örebro stad och län	2 500
» i Kopparbergs län	4 500
» i Gävleborgs län	1 000
Östergötlands läns skyddsförening	3 000
Skaraborgs läns skyddsförening	1 000
Blekinge läns skyddsförening	500
Västernorrlands läns skyddsförening	500
Stockholms stadsmission	5 000
Uppsala samhälle	11 500
Kronobergs läns skyddsförening	1 000
Hudiksvalls skyddsförening	500
Västmanlands samhälle och skyddsförening	7 500
Summa kronor	<u>270 500</u>

Vidare har fångvårdsstyrelsen bemyndigats att av anslaget till svenska skyddsförbundet utbetala ett belopp av högst 9 500 kronor för utgivande av understöd åt sådana till förbundet anslutna föreningar, som prövas vara i särskilt behov därav.

Utredningen

Såsom framgår av i det föregående lämnad redogörelse erhåller de statliga organen i sitt arbete inom kriminalvård i frihet bistånd på skilda sätt och i växlande omfattning av de olika frivilliga skyddsföreningarna. Medan skyddsarbetet för det stora flertalet föreningar begränsas till viss understödsverksamhet, innefattar det åter för andra föreningar flera viktiga funktioner. För upprätthållandet av föreningarnas verksamhet utgår bidrag av statsmedel i olika former och med varierande belopp. Statsbidragen kan avse kostnader för föreningarnas organisation, för viss av föreningarna utövad verksamhet såsom driften av inackorderingshem eller liknande för kriminalvårdens klientel o. s. v. Till de största föreningarna inflyter därjämte från statsverket ersättningar till betydande belopp för personundersökningar samt övervaknings- och tillsynsuppdrag, som utförts av tjänstemän, anställda hos föreningarna.

Grunden för att statsbidrag skall utgå till skyddsföreningarna bör enligt utredningens mening vara, att dessa fullgör uppgifter som staten eljest skolat vara skyldig att ombesörja eller som har sådan befrämjande inverkan på kriminalvården, att det måste anses utgöra ett allmänt intresse att verksamheten kan vidmakthållas.

Vid sin behandling i det följande av förevarande spörsmål vill utredningen i första hand uppehålla sig vid skyddsvärnen i Stockholm och Göte-

borg, som med hänsyn till sin organisation och verksamhetens omfattning m. m. intager en betydelsefull särställning bland de frivilliga skyddsföreningarna. Utredningen återkommer senare till övriga skyddsföreningar.

Vad beträffar *skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg* får eftervårdsutredningen till en början erinra om att hos vardera föreningen finnes anställda en byråföreståndare, ett tiotal assistenter och ett antal biträden. Flertalet av dessa heltidsanställda tjänstemän är helt sysselsatta med uppgifter, som hänför sig till den s. k. kriminalvården i frihet (villkorlig dom, villkorlig frigivning och annan utskrivning på prov från anstaltsbehandling), och i viss utsträckning är dessa uppgifter sådana som eljest skulle ombesörjas av skyddskonsulentorganisationen.

Med hänsyn till de erinringar, som enligt vad förut sagts framförts av bl. a. fängvårdsstyrelsen mot de större skyddsföreningarnas sysslande i yrkesmässiga former med personundersöknings-, övervaknings- och tillsynsuppdrag, skulle det kunna sättas i fråga, huruvida man icke i samband med den utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen, som av utredningen föreslås, lämpligen borde förstärka denna organisation så att den även kunde övertaga de uppgifter av nämnda slag som nu fullgöres av skyddsvärnen. Utredningen anser sig emellertid icke böra förorda en sådan lösning. Härom må anföras följande.

Det torde vara ostridigt, att den mest belastade och besvärliga delen av kriminalvårdsklientelet samlas till storstäderna, i främsta rummet Stockholm och Göteborg. Med hänsyn härtill måste det — även efter en upprustning av skyddskonsulentorganisationen — vara av stort värde att såsom komplement till de statliga organen i dessa städer fortsättningsvis och tillsvidare äga tillgång till två inarbetade organisationer med tränade tjänstemän som har god kännedom om och erfarenhet av ifrågavarande klientel. För ett bibehållande av skyddsföreningarna talar vidare, förutom det intresse för skyddsarbetet som föreningarna själva uppvisar, de kontakter med allmänheten som förmedlas av föreningarna och som resulterar i insatser från enskilt håll i form av gåvor, understöd m. m. Det förhållandet att kommunala tjänstemän, ledamöter av kommunala nämnder och andra inflytelserika personer ingår bland ledamöterna i skyddsföreningarnas styrelser torde vidare ha bidragit till en välvillig inställning från kommunalt och andra håll ej blott till skyddsföreningarnas verksamhet utan också till deras speciella klientel.

På grund av vad nu anförts synes det eftervårdsutredningen önskvärt, att skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg beredes en sådan ställning och ett sådant statligt stöd som erfordras för att de skall kunna på ett rationellt och effektivt sätt bistå de statliga organen i skyddsarbetet.

Innan utredningen närmare utvecklar sina förslag torde vara lämpligt att här lämna en redogörelse i stort för de uppgifter som för närvarande ombesörjes av skyddsvärnen.

Skyddsvärnet i Stockholm:

1) Utförande av personundersökningar.

Genom tjänstemän vid skyddsvärnet eller av föreningen anlidade privatpersoner företogs under år 1960 sammanlagt 479 personundersökningar.

2) Utövande av övervaknings- och tillsynsuppdrag.

Antalet uppdrag som den 1 oktober 1959 omhänderhades av tjänstemän vid skyddsvärnet uppgick till 448. I ett fåtal ytterligare fall har skyddsvärnet för uppdrag av detta slag anlitat privatpersoner, i regel f. d. tjänstemän vid skyddsvärnet.

3) Driften av Björkahemmet i Hässelby villastad.

Detta hem omhändertager till ungdomsfängelse dömda pojkar, som permitterats från de statliga ungdomsanstalterna för att med bostad på hemmet men med yrkesarbete eller utbildning utom detsamma förberedas till blivande utskrivning.

4) Anordnande av regelbundna mottagningar av en till skyddsvärnet knuten psykiater.

5) Allmän hjälpverksamhet (utrednings- och rådgivningsarbete, bostads- och arbetsanskaffning, understödsverksamhet) avseende huvudsakligen kriminalvårdens klientel.

I understöd utbetalade föreningen år 1959 cirka 183 000 kronor, varav cirka 68 000 kronor ställts till förfogande från det av fångvårdsstyrelsen disponerade anslaget till understöd åt verksamhet för frigivna fångar m. fl.

Skyddsvärnet i Göteborg:

1) Utförande av personundersökningar.

I Göteborg förordnar rådhusrätten sedan lång tid tillbaka nästan undantagslöst skyddsvärnet att verkställa alla personundersökningar. Antalet dylika undersökningar, utförda av tjänstemän vid skyddsvärnet eller av föreningen anlidade privatpersoner, uppgick år 1960 till 946.

2) Utövande av övervaknings- och tillsynsuppdrag.

Antalet dylika uppdrag som den 1 oktober 1959 omhänderhades av skyddsvärnet uppgick till 618. I samtliga fall fungerade skyddsvärnets tjänsteman såsom övervakare eller tillsynsman.

3) Driften av ett på försök inrättat inackorderingshem i Göteborg för villkorligt frigivna m. fl.

Hemmet har anordnats på grundval av en mellan Göteborgs stad, skyddsvärnet och eftervårdsutredningen träffad överenskommelse, som godkänts av statsmakterna. För hemmet lämpliga lokaler har iordningställt och tillhandahållits av staden, som även deltagit i kostnaderna för hemmets utrustning. Av statsmedel betalas på vissa villkor dels hyreskostnaderna och dels bidrag som täcker det driftunderskott som eventuellt uppstår. Stats-

verkets utgifter beräknas för vardera ändamålet till cirka 14 000 kronor för år.

4) Allmän hjälpverksamhet (= 5 ovan).

Av skyddsvärnet utbetalades år 1959 i understöd cirka 41 800 kronor, varav 10 000 kronor tillskjutits av fångvårdsstyrelsen.

Vid sin behandling av personundersökningsväsendet har utredningen givit sin anslutning till det från olika håll framförda kravet, att skyddskonsulenter och skyddsassistenter skall beredas ökade möjligheter att — med biträde av för uppgiften lämpade privatpersoner — ägna sig åt denna viktiga verksamhet (jfr sid. 73). Utredningen förutsätter emellertid, att behörigheten att utföra personundersökningar icke skall begränsas till vissa personkategorier. Tjänstemän vid skyddsvärnen bör därför även i fortsättningen kunna förordnas till personundersökare.

Övervakning och tillsyn torde även fortsättningsvis liksom nu få i regel utövas av enskilda personer. För kvalificerade fall, där särskilda anpassningssvårigheter eller utpräglat hjälpbehov föreligger, bör dock skyddskonsulent eller skyddsassistent anlitas såsom övervakare eller tillsynsman. Såsom förut berörts är dessa fall huvudsakligen hopade till våra största städer, och det kan ej förväntas, att nämnda tjänstemän, ens efter den förstärkning av organisationen som utredningen föreslår, skall kunna i någon större utsträckning själva ombesörja dessa uppdrag. Skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg kan härvid fylla en viktig uppgift. Utredningen anser, att skyddsvärnens befattning med övervakning och tillsyn i princip bör begränsas till sådana kvalificerade uppdrag som nyss nämnts och att därvid såsom övervakare eller tillsynsman bör fungera lämpliga tjänstemän hos skyddsvärnen. För att förebygga kompetenskonflikter mellan skyddskonsulentorganisationen och föreningarna vore det emellertid önskvärt, om föreningarnas uppgift inom förevarande område kunde närmare bestämmas. En lämplig väg synes vara att ange vissa klientelgrupper, beträffande vilka övervakning eller tillsyn regelmässigt skall utövas av skyddsvärnstjänsteman. Det torde nämligen i regel förhålla sig så, att de mest krävande uppgifterna hänför sig till grupperna villkorligt frigivna och personer som på prov utskrivits från säkerhets- eller ungdomsanstalt. Enligt utredningens mening bör skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg som regel tilldelas alla tillsynsuppdrag avseende i respektive stad boende personer, som villkorligt frigivits, med undantag likväl för det klientel som enligt gällande verkställighetsregler skall hänföras till fångvårdens ungdomsgrupp, samt därutöver — om denna arbetsbörda rymmes inom föreningens resurser — alla tillsynsuppdrag beträffande de från säkerhetsanstalt provutskrivna i staden. Utredningen vill ej förorda, att man till skyddsvärnen förlägger även tillsynen över det nämnda ungdomsklientelet; man bör söka undvika att utsätta de unga för de risker, som eventuell

kontakt med det äldre, svårt belastade kriminalvårdsklientelet hos skyddsvärnen kan medföra, och de unga bör därför, på sätt utredningen i annat sammanhang föreslagit, liksom hittills sortera under särskilda skyddskon-sulenter. Möjligheter att i särskilda fall göra avvikelser från nu angivna allmänna riktlinjer bör emellertid finnas, där så visar sig önskvärt. För sådan avvikelse torde dock vederbörande övervakningsnämnds godkännande böra erfordras.

Erfarenheterna av driften av såväl Björkahemmet som inackorderings-hemmet i Göteborg visar enligt utredningens mening, att verksamhet av så-dant slag utgör lämplig uppgift för skyddsvärnen.

På frivårdens område föreligger ett stort behov av psykiatrisk behand-ling och rådgivning. Genom dylik verksamhet kan ofta mycket ställas till rätta som annars skulle äventyra resultatet av vården. Det belopp som för ändamålet disponeras av skyddskonsulentorganisationen — fr. o. m. bud-getåret 1961/62 höjt från 6 000 kronor till 9 000 kronor — är helt otillräck-ligt, och utredningen avser att i annat sammanhang pröva frågan om en utvidgning av nämnda resurser. I den mån skyddsvärnen är villiga därtill, synes det emellertid utredningen önskvärt och lämpligt, att de påtager sig uppgiften att anordna läkarmottagningar av psykiatriker. Behovet av psy-kiatrisk tillsyn är enligt vad erfarenheten utvisar särskilt framträdande beträffande de grupper av fångvårdens klientel, som enligt vad ovan före-slagits bör stå under tillsyn av skyddsvärnens tjänstemän. Med statsbidrag för verksamhet av ifrågavarande slag bör dock kunna förbindas skyldighet att mottaga även annat till kriminalvården i frihet hörande klientel, som av skyddskonsulent hänvisas till undersökning.

Vad angår den allmänna hjälpverksamheten må erinras om att skydds-konsulentorganisationens uppgifter i huvudsak är begränsade till de per-soner som står under övervakning och tillsyn. Även för frivårdens klientel i övrigt — varibland främst märkes de personer som dömts till frihetsbe-rövande under kortare tid än sex månader — finnes emellertid behov av rådgivning och hjälp i olika former. Skyddsvärnen, som för närvarande i viss utsträckning fullgör hithörande uppgifter, bör ha möjligheter att även i fortsättningen stå till tjänst härmed.

De uppgifter som ovan nämnts torde i huvudsak vara av sådan natur, att skyddsvärnen bör av statsmedel erhålla ersättning eller bidrag för full-görandet av desamma. Utredningen återkommer i det följande till frågan om grunderna och formerna för statens understöd.

Det är givetvis icke eftervårdsutredningens mening, att skyddsvärnen skall vara förhindrade att, utöver de uppgifter för vilkas fullgörande stats-medel uppbäres, omhänderha annan närliggande verksamhet, därest denna kan bekostas av andra till föreningarnas förfogande stående medel.

Utredningen vill erinra om att den förut berörda tanken att förening-arna skulle utgöra stommen i en frivillig verksamhet för anordnande av

fritidssysselsättningar m. m. inom fångvårdens anstalter numera torde sakna aktualitet, enär särskild organisation härför genomförts inom fångvårdens ram.

Såsom framgår av den förut refererade skrivelsen från Skyddsvärnet i Göteborg har denna förening kommit att intaga en mycket självständig ställning i förhållande till de i staden stationerade skyddskonsulenterna; för att uppfylla formella krav tillämpas endast ett summariskt rapport-system.

Då man nu siktar till att genom inrättande av övervakningsnämnder med därtill knutna skyddskonsulenter såsom föredragande erhålla auktoritativa och effektivt arbetande statliga organ för ledningen av övervaknings- och tillsynsverksamheten, kan man lämpligen icke, såvitt avser dylik verksamhet, i fortsättningen låta en enskild förening vara självständigt verksam vid sidan av den statliga organisationen.

En lösning av härmed sammanhängande problem skulle emellertid vinnas, om man — såsom även Skyddsvärnet i Göteborg för egen del yrkat i sin förut nämnda skrivelse — gäve byråföreståndarna hos föreningarna i Stockholm och Göteborg ställning såsom skyddskonsulent med uppgift att, utöver de med chefsskapen för skyddsvärnen förenade administrativa sysslorna, taga befattning med i första hand sådana övervakningsfall som vore knutna till respektive förening liksom att ansvara för den personundersökningsverksamhet som föreningen utövade. Härvid kan ifrågasättas huruvida tjänsterna såsom byråföreståndare skulle förstatiseras och omvandlas till skyddskonsulentbefattningar eller om i stället tjänsternas innehavare av Kungl. Maj:t skulle tilläggas de befogenheter och skyldigheter som tillkommer skyddskonsulent. Med hänsyn bl. a. därtill att ifrågavarande tjänstemän även i fortsättningen skall i egenskap av föreståndare för en enskild sammanslutning utföra arbetsuppgifter också av icke statlig natur, vill utredningen föreslå en lösning enligt det senare alternativet. Med en sådan ordning skulle det även bli lätt att upplösa sambandet mellan staten och föreningen, om så av en eller annan anledning finnes böra ske. Där så finnes lämpligt och erforderligt bör Kungl. Maj:t även äga möjlighet att tillägga assistenter vid skyddsvärnen skyddsassistents befogenheter och skyldigheter.

Med den nu föreslagna ordningen skulle vederbörande tjänstemän bli underkastade ämbetsansvar i sin ifrågavarande verksamhet, vilket med hänsyn till uppgifternas betydelse måste anses i och för sig vara eftersträfvansvärt. Byråföreståndaren skulle såsom skyddskonsulent bl. a. ha skyldighet att vara föredragande i övervakningsnämnd och att inför nämnden svara för det sätt, varpå skyddsvärnets åligganden fullgöres.

Utredningen övergår härefter till att behandla de normer, efter vilka statens bidrag och ersättningar till skyddsvärnen bör bestämmas.

I det föregående har omnämnts de risker som kan vara förenade med

det nuvarande systemet, enligt vilket ersättning utgår med visst belopp för varje personundersöknings-, övervaknings- och tillsynsuppdrag; det kan för organisationer som har att brottas med ekonomiska problem innebära frestelser att åtaga sig sådana uppdrag till ett antal som överstiger vad som är lämpligt med tanke på uppdragens rätta handhavande. Genom att, på sätt utredningen föreslagit, giva byråföreståndarna vid skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg skyddskonsulents ställning och att på denna väg föra in föreningarnas verksamhet inom den statliga sfären under tillsyn av vederbörande övervakningsnämnder synes man i fortsättningen icke behöva räkna med risker av sådant slag.

Den nu tillämpade ordningen innebär, bortsett från vad nyss sagts, vissa olägenheter för såväl skyddsvärnen som statsverket. För skyddsvärnen, som för sin verksamhet är beroende av de från staten utgående medlen, måste det medföra en osäkerhetskänsla att ej på förhand kunna upprätta någon tillförlitlig budget för sin organisation; föreningarna nödgas i stället nedlägga alltför mycket arbete på ordnandet av sin ekonomi till förfång för andra uppgifter. Vidare torde det i allmänhet vara en obekväm omgång, att ersättning för utförda personundersöknings-, övervaknings- och tillsynsuppdrag utbetalas efter rekvisition i varje särskilt fall. Genom att bidragen och ersättningarna hänför sig till flera olika anslag i riksstaten försvåras också överblicken över det statliga stödet till föreningarna.

Med hänsyn till det anförda har efterwärtsutredningen vid övervägandet av hithörande spörsmål strävat efter att komma fram till ett system, varigenom ovannämnda olägenheter i huvudsak skulle undanröjas. Vad angår utbetalning av ersättningar för personundersökningar har utredningen emellertid ansett sig icke böra föreslå någon ändring i nu gällande ordning, och detsamma gäller statsbidrag för vissa speciella ändamål, såsom driften av inackorderingshem och liknande.

Personundersökningsverksamheten bör i enlighet med vad förut anförts icke betraktas såsom någon huvuduppgift för skyddsvärnen. I de fall då tjänstemän vid skyddsvärnen anlitas såsom personundersökare synes lämpligt, att sedvanliga arvoden utgår. Det bör sålunda stå skyddsvärnen fritt att för ändamålet ha så många tjänstemän anställda som motsvarar de för uppdragen inflytande inkomsterna. I detta sammanhang må erinras om att, medan övriga ifrågakommande ersättningar och statsbidrag till skyddsvärnen belastar fångvårdens anslag, arvoden för personundersökningar utbetalas av domstolarna från anslag till rättegångsväsendet.

För tillsynsuppdrag utgår liksom för övervakningsuppdrag arvode med 15 kronor för fall och månad. Ersättningen är sålunda densamma oavsett uppdragets svårhetsgrad. Om man i enlighet med utredningens förslag skall såsom regel tillföra skyddsvärnen blott de besvärligare och mera tidsödande uppdragen (tillsynsfallen) kan det icke anses riktigt att härvid tillämpa nuvarande ersättningsnorm. Utredningen finner skäligt att i stäl-

let föreslå, att statsbidrag skall utgå med belopp, motsvarande lönerna till de tjänstemän som är behövliga för utövandet av ifrågavarande tillsynsuppdrag. Härvid synes med ledning av in- och utländska erfarenheter rimligt att räkna med att en assistent skall kunna omhänderha cirka 50 uppdrag samtidigt.

Antalet villkorligt frigivna under tillsyn uppgick — med bortseende från det till fångvårdens ungdomsgrupp hörande klientelet — den 1 oktober 1959 till i Stockholm 349 och i Göteborg 196 och antalet från säkerhetsanstalt provutskrivna, som nämnda dag stod under tillsyn utgjorde enligt ungefärliga uppskattningar i Stockholm cirka 315 och i Göteborg cirka 60. Det sammanlagda antalet tillsynsfall beträffande villkorligt frigivna och från säkerhetsanstalt provutskrivna är i Stockholm alltför stort för att utan en väsentlig utbyggnad av skyddsvärnets organisation kunna läggas på skyddsvärnets tjänstemän. Deras tillsynsuppdrag bör därför enligt utredningens mening som regel vara begränsade till gruppen villkorligt frigivna. I fråga om de från säkerhetsanstalt provutskrivna har det syntts utredningen lämpligt att bibehålla och förstärka den skyddskon-sulentexpedition som i Stockholm finnes inrättad för detta klientel. Vad åter angår förhållandena i Göteborg är sammanlagda antalet villkorligt frigivna och från säkerhetsanstalt provutskrivna ej större än att tillsynen beträffande båda dessa grupper lämpligen bör kunna regelmässigt omhänderhavas av därvarande skyddsvärns tjänstemän.

Med tillämpning av ovan angivna grunder beräknas behovet av tillsynsmän över villkorligt frigivna, som är boende i Stockholm, samt villkorligt frigivna och från säkerhetsanstalt provutskrivna, som är boende i Göteborg, motsvara 7 respektive 5 assistenter. Denna beräkning bygger såsom nämnts på klienteletets storlek den 1 oktober 1959. En viss förskjutning härvidlag har inträtt sedan dess, och en ytterligare utökning av klientelet kan komma att inträda, innan utredningens förslag genomföres. Dessförinnan torde aktuella uppgifter beträffande klienteletets omfattning böra införskaffas för att läggas till grund vid beräkningen av statsbidraget till de båda skyddsvärnen, och på samma sätt bör förfaras vid de årliga omprövningarna av statsbidragets storlek.

Frågan om statsbidrag för verksamhet med läkarmottagningar bör enligt utredningens mening behandlas i särskild ordning. Utredningen avser att senare upptaga detta spörsmål till övervägande i samband med prövning av frågor rörande medicinska behandlingsåtgärder m. m. inom eftervården.

Skyddsvärnens kostnader för allmän hjälpverksamhet bör enligt utredningens mening i princip täckas av fångvårdsanslag, i den mån de belöper på kriminalvårdens klientel. För omhänderhavande av den del av skyddsvärnens verksamhet, som avser fångvårdsklientel som ej står under övervakning eller tillsyn, kan behovet av kvalificerad arbetskraft anses motsvara i Stockholm åtminstone 2 assistenter och i Göteborg 1 assistent.

Vad angår statsbidrag till skyddsvärnens understödsverksamhet bör gälla, att fångvårdsstyrelsen eller skyddskonsulent skall kunna — på sätt nu sker — med anlåtande av medel som står till deras förfogande för understödsverksamhet överföra visst belopp till skyddsförening, att av denna användas för avsett ändamål.

Utöver vad nu sagts bör statsbidrag utgå till skyddsvärnens allmänna organisation. Beloppet härav bör för vardera föreningen bestämmas så, att det täcker dels lönen till byråföreståndaren, och dels biträdeslöner och omkostnader till den del dessa hänför sig till verksamhet, som enligt ovan skall bekostas av statsmedel. Behovet av biträden uppskattas i denna del till ett kanslibitråde och ett kontorsbitråde för vardera skyddsvärnet.

Vid statsbidragens bestämmande bör lönerna för byråföreståndarna beräknas enligt den för skyddskonsulenterna i Stockholm och Göteborg fastställda lönegraden (21) samt för assistenterna enligt den för skyddsassistenter i allmänhet gällande lönegraden (17). Härvid förutsättes, att ifrågasvarande tjänstemän skall i princip uppfylla samma kompetenskrav som iakttages vid anställandet av skyddskonsulent och skyddsassistent. Även de avgifter som skyddsvärnen i egenskap av arbetsgivare har att erlägga för berörda tjänstemäns och nyssnämnda biträdespersonals försäkring för allmän tilläggspension torde böra täckas av bidrag från staten.

Såsom allmänna villkor för statsbidrag bör gälla att fångvårdsstyrelsen skall äga utöva tillsyn över skyddsvärnens verksamhet och förvaltningen av statsbidraget samt att staten skall äga utse två ledamöter i skyddsvärnens styrelser. För varje budgetår bör skyddsvärnen i god tid ingiva anslagsäskanden till fångvårdsstyrelsen.

Vad herefter angår frågan om statsbidrag till *övriga skyddsföreningar* får eftervårdsutredningen anföra följande.

Verksamheten vid flertalet av dessa föreningar begränsas till utgivande av understöd, varjämte i vissa fall utföres övervaknings- och tillsynsuppdrag i mindre omfattning. Ett mera livaktigt skyddsarbete bedrivs emellertid av vissa av föreningarna. Personundersökningar till avsevärt antal verkställas framför allt av skyddsvärnen i Malmöhus län och i Kopparbergs län men även av Uppsala samhälps samt Västmanlands samhälps och skyddsförening, vilka föreningar också ombesörjer övervakningar och tillsyner i icke ringa omfattning.

Det arbete som sålunda bedrivits av de mera verksamma föreningarna har i viss utsträckning uppvägt de bristande resurserna hos skyddskonsulentorganisationen på respektive orter. I och med att konsulentorganisationen utbygges på sätt utredningen föreslår, föreligger ej längre samma skäl att utgiva statsbidrag till de mindre skyddsföreningarnas organisation som hittills. Liksom utredningen uttalat i fråga om skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg bör nämligen även beträffande övriga frivilliga skyddsföreningar i princip gälla, att statsbidrag skall utgå endast i den mån de

fullgör uppgifter som eljest skolat utföras av statens organ eller som är av sådant allmänt intresse för kriminalvården, att understöd bör lämnas för verksamhetens vidmakthållande.

Hinder bör givetvis ej möta för föreningarna att även i fortsättningen mottaga personundersöknings-, övervaknings- och tillsynsuppdrag. Härför bör arvoden utgå i sedvanlig ordning.

I den mån föreningarna genomför särskilda anordningar till kriminalvårdens fromma såsom inrättande av inackorderingshem eller liknande bör i enlighet med vad ovan anförts möjlighet föreligga att erhålla statsbidrag. Beslut härom bör grundas på prövning i varje särskilt fall.

På grund av det anförda föreslår utredningen i princip, att det statsbidrag som hittills utgått till andra skyddsföreningar än skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg skall upphöra. Det torde härvid i vissa fall visa sig nödvändigt att iakttaga en försiktig avveckling, beroende på bl. a. den takt i vilken skyddskonsulentorganisationens utbyggnad kan ske. För att komma i åtnjutande av statsbidrag synes skyddsförening, som anser att den fullgör arbete av den art som enligt vad förut sagts bör berättiga till sådant bidrag, lämpligen böra för varje budgetår ingiva anslagsäskanden till fångvårdsstyrelsen, som med eget yttrande har att redovisa framställningen i sina petita.

Vid införande av sådan ändrad ordning för bestämmandet av statsbidrag till de frivilliga skyddsföreningarna, som av utredningen föreslås, synes anledning ej längre finnas att anslå särskilda medel till den nuvarande centrala organisationen, Svenska skyddsförbundet.

KAPITEL 10

Kostnader m. m.

För genomförande av eftervårdsutredningens förslag erfordras ytterligare medelsanvisning i huvudsak *dels* för avlöningar och omkostnader vid skyddskonsulentorganisationen, *dels* för arvoden och reseersättningar för övervakningsnämnder och *dels* för bidrag till skyddsvärnens i Stockholm och Göteborg organisation. Å andra sidan medför förslagen minskning främst i de medelsbehov som f. n. tillgodoses genom anslagen till tillsyn över villkorligt frigivna m. fl. och till bidrag till Svenska skyddsförbundet.

Kostnaderna för grundlönerna enligt statens löneförordning till samtliga de nya tjänstemän inom skyddskonsulentorganisationen som föreslås av utredningen — 14 skyddskonsulenter, 45 skyddsassistenter, 15 kanslibiträden och 4 biträden i reglerad befordringsgång — uppskattas till 1 103 000 kronor. Därvid har utredningen såsom ett genomsnitt räknat med lönerna för ortsgrupp 4 samt med 21 löneklassen för den nya konsulenten i Stockholm, 19 löneklassen för övriga konsulenter, 17 löneklassen för assistenterna, 7 löneklassen för kanslibiträdena och 5 löneklassen för övriga biträden. Utredningen vill emellertid framhålla, att detta icke innebär, att utredningen tagit någon ställning till frågan om bibehållande av den nuvarande lönegradsplaceringen för skyddskonsulenter och skyddsassistenter.

Vikariatsmedel beräknas till 140 000 kronor, rörligt tillägg efter 30 % till 372 000 kronor och kompensation för höjda folkpensionsavgifter till 25 000 kronor.

För utredningshjälp och skrivhjälp finnes för budgetåret 1961/62 under skyddskonsulentorganisationens avlöningsstat beräknat ett belopp av 70 000 kronor. I samband med förstärkning av assistent- och biträdespersonalen kan detta belopp nedskäras. Utredningen föreslår, att man för ifrågavarande ändamål vid fullt utbyggd organisation bibehåller ett belopp av 30 000 kronor.

Enligt ovanstående beräkningar bör avlöningsstaten för skyddskonsulentorganisationen uppräknas med (1 103 000 + 140 000 + 372 000 + 25 000 — 40 000) 1 600 000 kronor.

Vad beträffar omkostnadsstaten kan endast en ungefärlig uppskattning av merkostnaden ske. Posten till sjukvård m. m. bör ökas med 2 000 kronor. I fråga om reseersättningar och expenser av löpande natur räknar utred-

ningen approximativt med en höjning med femtio procent av de för budgetåret 1961/62 för motsvarande ändamål anvisade beloppen, d. v. s. med 76 000 kronor för reseersättningar, 7 500 kronor för bränsle, lyse och vatten samt 74 000 kronor för övriga expenser. Den sammanlagda ökningen av omkostnader uppgår i enlighet härmed till $(2\ 000 + 76\ 000 + 7\ 500 + 74\ 000)$ 159 500 kronor. Härutöver beräknas för engångsanskaffningar av inventarier m. m. ett belopp av 196 000 kronor.

Vid beräkningen av arvoden till fyra ledamöter (ordföranden undantagen) i varje övervakningsnämnd (avdelning av nämnd) utgår utredningen, såsom förut nämnts, från en ersättning med 30 kronor för sammanträdesdag och i genomsnitt 12 sammanträden per år och nämnd (avdelning av nämnd). Enligt denna beräkningsgrund skulle arvodena för ifrågavarande ledamöter i samtliga nämnder uppgå till sammanlagt 90 000 kronor för år. Utgår man vidare från att ordföranden och sekreteraren i varje nämnd (avdelning av nämnd) kommer att i genomsnitt sex dagar i månaden vardera utföra arbete för nämndens räkning i sådan omfattning som bör berättiga till ersättning enligt kommittékungörelsen, kan arvoden för dem — beräknade efter nämnda kungörelse — uppskattas till sammanlagt $(1\ 800 + 1\ 080)$ 2 880 kronor per nämnd (avdelning av nämnd) och år eller i runt tal 180 000 kronor för samtliga nämnder.

För resekostnadsersättningar och traktamenten åt ledamöter och sekreterare beräknas efter en mycket approximativ uppskattning cirka 1 000 kronor för varje övervakningsnämnd med undantag för nämnderna för städerna Stockholm, Göteborg och Malmö eller tillhopa 52 000 kronor. Det synes i övrigt icke behövligt att räkna med särskilda omkostnader för nämndernas verksamhet, då lokaler m. m. torde kunna tillhandahållas av domstolar och fångvårdsanstalter.

Den årliga kostnaden för övervakningsnämnderna beräknas sålunda till $(90\ 000 + 180\ 000 + 52\ 000)$ 322 000 kronor. Beaktas bör emellertid härvid den besparing som uppkommer under fångvårdsanstalternas avlöningsanslag i och med att anstaltsnämnderna slopas i verkställighetsorganisationen. Då kostnaderna för anstaltsnämnderna enligt införskaffade uppgifter under år 1959 belöpte sig till cirka 53 000 kronor och då kostnaderna för de nuvarande fakultativa övervakningsnämnderna under år 1960 uppgick till cirka 5 000 kronor, begränsar sig merkostnaderna för övervakningsnämnderna till $(322\ 000 - 53\ 000 - 5\ 000)$ i runt tal 264 000 kronor.

Vad härefter angår de av utredningen i föreliggande betänkande föreslagna statsbidragen till skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg bör dessa, på sätt framgår av kap. 9, bestämmas att motsvara *dels* löner jämte avgifter för försäkring för allmän tilläggspension avseende såvitt rör Skyddsvärnet i Stockholm 1 byråföreståndare, 9 assistenter, 1 kanslibitråde och 1 kontorsbitråde samt vad beträffar Skyddsvärnet i Göteborg 1 byråföreståndare, 6 assistenter, 1 kanslibitråde och 1 kontorsbitråde, *dels* ock omkostnaderna

för vardera föreningen till den del dessa hänför sig till sådan verksamhet som enligt utredningens förslag bör bekostas av statsmedel.

Lönerna jämte försäkringsavgifterna för ovannämnda personal i stockholmsföreningen uppskattas till 255 000 kronor och för motsvarande personal tillhörande föreningen i Göteborg till 181 000 kronor. Härvid har rörligt tillägg och avgifter för försäkring beräknats efter en procentsats av 30 respektive 5,5.

Att exakt uträkna det belopp av skyddsvärnens omkostnader som enligt ovan bör bestridas av statsmedel är förenat med stora svårigheter. Det synes emellertid utredningen skäligt, att statsbidragen till skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg i förevarande hänseende bestämmas till 40 000 kronor respektive 25 000 kronor.

Enligt vad nu anförts skulle i statsbidrag utgå sammanlagt (255 000 + 40 000) 295 000 kronor till Skyddsvärnet i Stockholm och (181 000 + 25 000) 206 000 kronor till Skyddsvärnet i Göteborg eller tillhopa i runt tal 500 000 kronor till båda föreningarna.

Eftervårdsutredningens förslag angående nya grunder för bestämmande av statsbidragen till skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg innebär emellertid samtidigt minskning av medelsbehovet under vissa av fångvårdens nuvarande anslag.

Då förslaget förutsätter, att var och en av sju respektive fem assistenter vid de båda föreningarna skall, utan eljest utgående ersättning av 15 kronor per månad och fall, fullgöra i genomsnitt femtio övervakningsuppdrag samtidigt, kan en besparing beräknas uppstå för nämnda ändamål å i runt tal 100 000 kronor, varmed anslaget till tillsyn över villkorligt frigivna m. fl. torde kunna nedräknas. Vidare bortfaller de bidragsbelopp — för budgetåret 1961/62 beräknade till 130 500 kronor respektive 80 000 kronor — som för annat än verksamhet med egna inackorderingshem utgår till de båda föreningarna från anslaget till bidrag till Svenska skyddsförbundet.

Den beräknade kostnaden för genomförande av ändringsförslagen beträffande skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg skulle sålunda inskränka sig till (500 000 — 100 000 — 130 500 — 80 000) i runt tal 190 000 kronor.

Den föreslagna avvecklingen av nuvarande statsbidragsverksamhet avseende Svenska skyddsförbundet samt andra skyddsföreningar än skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg resulterar i ett slopande av anslaget till bidrag till Svenska skyddsförbundet. Särskilda medel bör emellertid tillsvidare anvisas att, på sätt utredningen förutsatt, fortsättningsvis utgå såsom statsbidrag till vissa av ifrågavarande föreningar. Beräknas medelsbehovet för sistnämnda ändamål till förslagsvis 50 000 kronor, uppgår besparingen till (280 000¹ — 130 500 — 80 000 — 50 000) 19 500 kronor.

Om såväl den föreslagna utbyggnaden av skyddskonsulentorganisationen

¹ Anslagsbeloppet för budgetåret 1961/62 430 000 kr — 150 000 kr (anordningsbidrag till inackorderingshem i Stockholm).

som inrättandet av övervakningsnämnder skall genomföras i fem etapper, fördelas de härför beräknade kostnaderna på följande sätt.

	Etapp 1	Etapp 2	Etapp 3	Etapp 4	Etapp 5	Summa
<i>Skyddskonsulentorganisationen</i>						
Grundlöner.....	544 000	202 000	171 000	103 000	83 000	1 103 000
Vikariatsmedel.....	70 000	26 000	21 000	13 000	10 000	140 000
Rörligt tillägg.....	184 000	68 000	57 000	35 000	28 000	372 000
Kompensation för höjda folkpensionsavgifter.....	12 300	4 600	3 900	2 300	1 900	25 000
	810 300	300 600	252 900	153 300	122 900	1 640 000
<i>Reducering av medel för utrednings- och skrivhjälp.....</i>						
	— 20 000	— 7 200	— 6 100	— 3 600	— 3 100	— 40 000
	790 300	293 400	246 800	149 700	119 800	1 600 000
<i>Sjukvård.....</i>						
Reseersättningar.....	1 000	300	300	200	200	2 000
Bränsle, lyse och vatten.....	37 000	14 000	12 000	8 000	5 000	76 000
Övriga expenser.....	3 700	1 300	1 200	700	600	7 500
Engångskostnader.....	37 000	13 300	11 400	6 600	5 700	74 000
	97 000	36 000	30 000	19 000	14 000	196 000
	175 700	64 900	54 900	34 500	25 500	355 500
<i>Övervakningsnämnder</i>						
Arvodet.....	95 000	47 000	56 000	51 000	21 000	270 000
Reseersättningar.....	13 000	9 000	13 000	12 000	5 000	52 000
	108 000	56 000	69 000	63 000	26 000	322 000
Avgår kostnader för nuv. anstaltsnämnder.....						— 53 000
och för nuv. fakultativa övervakningsnämnder.....						— 5 000
						264 000

Såsom tidigare nämnts förutsätter utredningens förslag, att de nya grunderna för statsbidrag till skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg träder i tillämpning samtidigt med genomförandet av den första utbyggnadsetappen. Till kostnaderna för etapp 1 bör därför enligt ovan läggas de för sagda båda skyddsföreningar beräknade bidragsbeloppen, tillhopa 500 000 kronor. Samtidigt härmed bör anslaget till bidrag till Svenska skyddsförbundet — budgetåret 1961/62 430 000 kronor, varav 150 000 kronor avser anordningsbidrag till inackorderingshem i Stockholm — upphöra samt anslaget till tillsyn över villkorligt frigivna m. fl. minskas med 100 000 kronor. Såsom statsbidrag till vissa andra frivilliga skyddsföreningar bör härvid fortsättningsvis anvisas särskilda medel, förslagsvis 50 000 kronor.

KAPITEL 11

Sammanfattning

Vid de omfattande reformer som under senare tid genomförts på det straffrättsliga reaktionssystemets område har man bl. a. strävat efter ett ökat utbyte av anstaltsvård mot vård i frihet. Eftervårdsutredningen anser, att en fortsatt sådan utveckling bör eftersträvas, i den mån det kan ske utan att hänsynen till de allmänpreventiva synpunkterna därigenom trädes för nära. Man måste dock även i fortsättningen räkna med frihetsberövande åtgärder såsom en vanlig reaktion vid allvarligare brottslighet.

Anstaltsvården har under senare år varit föremål för förbättringar såväl organisatoriskt som i fråga om behandlingsmöjligheter m. m. För att den möda som redan under vården i anstalt nedlägges på den dömdes resocialisering ej skall bli förspild utan leda till det avsedda resultatet, är det av största vikt att anstaltsbehandlingen efterföljes av en väl planerad eftervård. Övergången från vistelse i fångvårdsanstalt till ett liv i frihet erbjuder i regel stora svårigheter och risker för den frigivne eller utskrivne, som under en tid är i särskilt behov av stöd och hjälp från samhällets sida för att komma in i en ordnad tillvaro och ej återfalla i brott.

De insatser som samhället för närvarande gör på ifrågavarande område är bristfälliga och otillräckliga. Detta gäller såväl de åtgärder, som bör vidtagas för att förbereda den intagnes frigivning, som eftervården.

För att få en tillfredsställande planering och utformning av eftervården bör enligt utredningens mening bestyret med de förberedande åtgärderna i huvudsak åvila den organisation, som finnes inrättad för kriminalvård i frihet. Även om huvudansvaret för eftervården sålunda föreslås skola ligga hos skyddskonsulentorganisationen, måste dock en väsentlig medverkan lämnas av tjänstemännen vid anstalterna. Vidare bör av såväl praktiska som psykologiska skäl den intagne själv spela en mera aktiv roll än som nu är möjligt vid planeringen av sina förhållanden efter anstaltsvistelsen.

En utväg att motverka risken för återfall i brott har ansetts vara att genom en gradvis ökad frihet ge den intagne tillfälle att vänja sig vid de anspråk som ställes på en vanlig samhällsmedlem (överförande till öppen anstalt, frigång, permission, villkorlig frigivning). Erfarenheten synes visa, att de möjligheter som härvidlag står till buds behöver utvidgas och förbättras.

Utredningen erinrar om det frigångshem som på förslag av utredningen

anordnats år 1957 i Nacka för östra anstaltsgruppen. Erfarenheterna av den verksamhet som bedrivs av detta hem är goda, och utredningen rekommenderar, att genom fångvårdsstyrelsens försorg sådana åtgärder vidtages, att frigångshem av samma slag må kunna inrättas även inom övriga anstaltsgrupper.

Starka skäl talar enligt utredningen för viss begränsad utvidgning av permissionsinstitutet i syfte att främja en ökad användning av den fakultativa villkorliga frigivningen, vilken ej sällan förskjutes eller helt hindras av svårigheten att lösa bostads- och anställningsfrågorna.

Då det gäller att finna en lösning av den betydelsefulla bostadsfrågan, anser utredningen, att de inackorderingshem, som nu finnes och de ytterligare som kan komma att upprättas med bidrag av statsmedel, spelar en viktig roll. I detta sammanhang erinrar utredningen om det inackorderingshem för villkorligt frigivna m. fl., som sedan år 1958 på försök finnes anordnat i Göteborg efter samverkan mellan staten, Göteborgs stad och föreningen Skyddsvärnet i Göteborg. Erfarenheterna av denna av en skyddsförening omhändertavda inackorderingsverksamhet är goda. Utredningen finner angeläget, att man går vidare på den inslagna vägen och söker få till stånd liknande inackorderingshem på andra platser, där förutsättningar härför finnes. På fångvårdsstyrelsen bör ankomma att företaga undersökningar och åtgärder i sådant syfte. Med hänsyn till det intresse vederbörande kommuner måste ha av att bostadssituationen ordnas för ifrågavarande klientel, bör man härvid skäligen kunna räkna med kommunalt stöd.

För att täcka det behov av bostäder, som föreligger under en övergångstid efter anstaltsvården, är emellertid ytterligare åtgärder påkallade. En väg härvid som — ehuru den torde vara förenad med stora praktiska svårigheter — synes böra prövas, är att fångvården anskaffar inackorderingsmöjligheter genom avtal med vissa privatpersoner. Dessa skulle förbinda sig att mot skäligen ersättning hålla något rum till fångvårdens förfogande.

Huvudparten av det klientel som undergår kriminalvård i frihet utgöres av villkorligt dömda. För att man genom meddelande av villkorlig dom (skyddstillsyn) skall kunna, i den utsträckning som sker, utbyta kriminalvård i anstalt mot vård i frihet förutsättes, att de dömda i regel blir föremål för positiva åtgärder, varigenom deras anpassning i samhället skall främjas. Härvid uppkommer i stort sett likartade problem som vid villkorlig frigivning. Det är därför av vikt att kriminalvården i frihet utrustas med resurser som är tillräckliga för att tillgodose det växande vårdbehovet även med avseende å dem som erhåller villkorlig dom (skyddstillsyn).

Förslag rörande påföljdssystemets utformning har, efter ingående överläggningar mellan justitiedepartementet och eftervårdsutredningen såvitt avser kriminalvård i frihet, av Kungl. Maj:t framlagts i ett till lagrådet den 26 augusti 1960 remitterat förslag till brottsbalk. De delar av brottsbalksförslaget, som är av intresse i förevarande sammanhang, redovisas i kap. 6

av föreliggande betänkande och återspeglar den uppfattning som hävdas även av utredningen.

Vad beträffar frågan om villkorlig frigivning har inom utredningen uttalats sympatier för en längre gående reformering än som förordats i förslaget till brottsbalk, nämligen att helt slopa den obligatoriska formen och alltså endast bibehålla fakultativ villkorlig frigivning. I nuvarande läge och i avbidan på att närmare erfarenhet vinnes rörande det reaktionssystem, som brottsbalksförslaget innehåller, har utredningen emellertid stannat vid att biträda den mening, som i förevarande fråga kommit till uttryck i nämnda förslag.

För fullgörande av de arbetsuppgifter avseende frivården som följer med ett genomförande av förslaget till brottsbalk krävs en väsentlig förstärkning av den fackutbildade och heltidsanställda personal som ägnar sig åt denna vård. Det är dock såväl önskvärt som nödvändigt att man liksom hittills för vissa uppdrag, såsom övervakningar och personundersökningar, anlitar frivilliga krafter.

Vad angår frågan om sammanförande av skyddskonsulentorganisationen med liknande organ inom socialvården anser utredningen, att något väsentligt knappast står att vinna genom en dylik samordning. Den samverkan med organen för ungdomsvård, nykterhetsvård och annan socialvård som ofta är påkallad kan med fördel upprätthållas och utbyggas i nuvarande former.

Personundersökning bör enligt utredningen i regel företagas på ett tidigare stadium än nu, och viss utvidgning bör ske av det område, inom vilket sådan undersökning är obligatorisk. Liksom hittills bör domstolen i princip äga full frihet vid valet av personundersökare. Det föreslås dock, att domstolen i stället för att förordna viss person till personundersökare skall kunna överlämna till vederbörande övervakningsnämnd eller skyddskonsulent att föranstalta om personundersökning. I de fall sådant överlåtande ej sker, bör konsulenten utan dröjsmål underrättas om de förordnanden som utfärdas angående personundersökning. Därigenom beredes konsulenten tillfälle att från början komma i kontakt med personundersökaren och följa dennes arbete liksom att på ett tidigt stadium hjälpa och stödja den miss-tänkte.

Med utgångspunkt från de lagregler, som brottsbalksförslaget innehåller, framlägger eftervårdsutredningen förslag till indelning av riket i distrikt för skyddskonsulenter och övervakningsnämnder.

Förslaget innebär i jämförelse med de förhållanden som kommer att råda från den 1 juli 1961 en ökning av antalet konsulentdistrikt från 22 till 40 samt av antalet skyddskonsulenter från 26 till 40, av antalet skyddsassistenter från 36 till 81 och av antalet biträden från 25 till 44. Härvid är att märka att, såvitt angår Stockholm och Göteborg, vissa klientelgrupper föreslås icke skola inordnas under den ordinära distriktsindelningen utan handhas av föreningarna Skyddsvärnet i Stockholm respektive Göteborg.

Vidare föreslås inrättande av 63 övervakningsnämnder eller avdelningar av sådana nämnder. I flertalet fall motsvarar verksamhetsområdet för övervakningsnämnd ett skyddskonsulentdistrikt. I vissa fall föreslås uppdelning av konsulentdistrikt på två eller tre nämndområden. För Stockholm respektive Göteborg förordas en övervakningsnämnd organiserad på flera självständigt arbetande avdelningar. Särskilda övervakningsnämnder föreslås vid vissa större fångvårdsanstalter och vissa grupper av anstalter.

Den föreslagna utvidgningen av skyddskonsulentorganisationen bör enligt utredningens mening — främst med hänsyn till rekryteringen — genomföras successivt i fem etapper. Det bör övervägas att genomföra även systemet med obligatoriska övervakningsnämnder etappvis i samband med föreslagna ändringar beträffande konsulentorganisationen.

I fråga om de frivilliga skyddsföreningarnas framtida ställning föreslås, såsom ovan berörts, att åt skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg anförtros eftervården av vissa klientelgrupper. I samband därmed bör de båda skyddsvärnens byråföreståndare erhålla samma befogenheter och skyldigheter som tillkommer skyddskonsulent. Utredningen föreslår i detta sammanhang ändrade grunder för statsbidrag till skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg. Beträffande övriga frivilliga skyddsföreningar anser utredningen i princip, att hittillsvarande statsbidrag ej längre skall utgå. Efter prövning i varje särskilt fall bör dock skyddsförening kunna tilldelas bidrag av statsmedel för speciellt ändamål, som är av allmänt intresse för kriminalvården, såsom inrättande av inackorderingshem eller dylikt.

Den årliga kostnadsökningen för den av utredningen föreslagna utvidgningen av skyddskonsulentorganisationen beräknas — sedan organisationen blivit helt utbyggd — till 1 600 000 kronor för avlöningar och 159 500 kronor för omkostnader, vartill kommer 196 000 kronor för vissa engångsanskaffningar. För inrättande av obligatoriska övervakningsnämnder beräknas kostnaderna öka med 264 000 kronor.

De enligt nya grunder utgående statsbidragen till skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg uppskattas till sammanlagt 500 000 kronor årligen. Såsom bidrag till andra frivilliga skyddsföreningar bör särskilda medel anvisas, förslagsvis 50 000 kronor per år. I anslutning härtill föreslås, att anslaget till bidrag till Svenska skyddsförbundet — budgetåret 1961/62 430 000 kronor, varav 150 000 kronor avser anordningsbidrag till inackorderingshem i Stockholm — upphör och att anslaget till tillsyn över villkorligt frigivna m. fl. minskas med 100 000 kronor.

BILAGA

Statistisk undersökning angående praxis vid tillämpning av 40 § lagen om verkställighet av frihetsstraff

Av Sverker Groth

Undersökningen har, på uppdrag av 1956 års eftervårdsutredning, utförts för att skaffa kännedom om praxis vid tillämpningen av 40 § i lagen 21/12 1945 om verkställighet av frihetsstraff m. m. (VL).

Enligt detta lagrum åligger det styresmannen för fångvårdsanstalt att i god tid i mån av behov förbereda intagens frigivning eller utskrivning. För detta ändamål bör styresmannen genom hänvändelse till statens skyddskonsulent, skyddsförening, arbetsförmedlingsanstalt, allmänt eller enskilt hjälporgan eller enskild person söka bereda lämplig arbetsanställning eller annan försörjningsmöjlighet åt den som skall frigivas eller utskrivas ävensom att i övrigt vidtaga sådana åtgärder som kan hjälpa denne att föra ett laglydigt och samhällsnyttigt liv.

Såsom framgår av strafflagberedningens betänkande angående verkställigheten av frihetsstraff m. m. (SOU 1944: 50 s. 35 f), vilket ligger till grund för VL, är dessa föreskrifter avsedda att gälla även sådana intagna som skall frigivas utan villkor. I fråga om åtskilliga korttidsfångar samt stundom även beträffande andra intagna uppkommer dock, enligt betänkandet, ej fråga om vidtagande av någon åtgärd för att förbereda frigivningen, emedan vederbörande har ordnade försörjningsmöjligheter.

För erhållande av primärmaterial till undersökningen, d. v. s. upplysningar om föreskrifternas tillämpning i de särskilda fallen, har eftervårdsutredningen hänvisat till de hos fångvårdsstyrelsen förvarade behandlingsjournalerna rörande de intagna.

Behandlingsjournal med eventuella bilagor ingår som en första grupp av handlingar i den akt som enligt fångvårdsstyrelsens rundskrivelse 28/9 1954 skall uppläggas för person, intagen i anstalt inom anstaltsgrupp, och förvaras i särskilt aktomslag. Till akten hör ytterligare två grupper av handlingar, omfattande den ena rättegångs- m. fl. handlingar som berör den intagnes förhållanden före intagningen i anstalten jämte personbeskrivning (signalement) och den andra handlingar avseende löpande behandlingstid, såsom ansökningar från den intagne, yttrandet om den intagne i nåde- och besvärssärenden, beslut av fångvårdsstyrelsen m. m.

Detta aktsystem tillämpas fr. o. m. 1/10 1954 och detta även om intagningen skett tidigare, dock med den modifikationen beträffande tidigare intagna som avgått före 1954 års slut att behandlingsjournal skolat uppläggas endast i den mån tiden medgivit det.

I nyssnämnda rundskrivelse åberopas en av fångvårdens organisationskommitté utarbetad promemoria rörande registrering av de intagna. Beträffande behandlingsjournal innehåller denna promemoria följande som är av intresse i detta sammanhang.

Behandlingsjournal skall utgöra en sammanhängande redogörelse för den in-

tagnes vård under anstaltsvistelse och, vad de villkorligt frigivna angår, tillsynstid. Den upplägges vid den anstalt där den intagne först vistas och skall vara så utformad att den ger utrymme för ett individuellt skrivsätt. I journalen bör göras anteckningar om personliga förhållanden, brott och påföljder, behandlingsplaner, behandlingsundersökningar, sinnesundersökningar, den intagnes uppförande, hans behandling under anstaltstiden, permissioner, frigång ävensom data för intagning, transport och avgång m. m. För överskådlighetens skull bör anteckningarna regelmässigt göras kortfattade. — Under tillsynstid ankommer på skyddskonsumlenten att föra journalen. Vid utgången av anstalts- resp. tillsynstid översändes journalen till fångvårdsstyrelsen, som i sin ordning efter rekvisition översänder den till fångvårdsanstalt där verkställighet skall äga rum efter återintagning. Hos fångvårdsstyrelsen inlägges journalen i akten, vilken förvaras hos centrala fångregistret.

Enligt 10 § i kungl. kung. 5/10 1956 (nr 495) med vissa bestämmelser om behandling av intagna i fångvårdsanstalt, vilken kungörelse trädde i kraft 1/1 1957, skall behandlingsjournal föras även för personer intagna i anstalter som ingår i de för tiden fr. o. m. sistnämnda dag inrättade säkerhets- och ungdomsgrupperna. I rundskrivelse 14/1 1957 har fångvårdsstyrelsen föreskrivit, att därvid och vid förande av behandlingsjournal för de vid Håga sjukhus intagna skall gälla i huvudsak detsamma som för journalföringen inom övriga anstalter samt vidare bl. a. att det förslag till anvisningar till behandlingsjournal som finns intaget i organisationskommitténs betänkande »Räjongplanens fullföljande» (SOU 1955: 40 s. 77—84) bör beaktas. En bland dessa anvisningar innehåller att åtgärder som vidtages i anledning av den intagnes frigivning skall antecknas.

Många av de för undersökningen genomgångna journalerna innehåller intet om åtgärder till förberedande av den intagnes frigivning. I vad mån detta beror på att inga åtgärder vidtagits eller att vidtagna åtgärder ej antecknats i journalen är ej närmare känt. Ur kontrollsynpunkt samt med hänsyn till den administrativa statistiken och måhända i viss mån även till den egentliga kriminalstatistiken förefaller det vara påkallat, att man i stället för den föreslagna anvisningen ger en föreskrift av innebörd att i journalen skall antecknas enligt VL 40 § vidtagna åtgärder samt i förekommande fall att inga eller inga andra sådana åtgärder än de vidtagna prövats erforderliga.

I förevarande undersökning har de fall i vilka åtgärd som nu är i fråga icke redovisats i journalen räknats som fall i vilka åtgärd icke vidtagits, en omständighet som icke får förbises vid bedömningen av de statistiska sammanställningarnas innebörd. Otivelaktigt är emellertid det långt övervägande antalet i undersökningen medtagna fall utan redovisad åtgärd sådana i vilka åtgärd icke vidtagits. Spörsmålet kommer att ytterligare beröras längre fram.

Plan för undersökningen har framlagts för och godkänts av eftervårdsutredningen vid sammanträde 14/2 1958.

I överensstämmelse med denna plan har primärmaterialet hämtats ur behandlingsjournaler som funnits inläggande hos centrala fångregistret. Detta innebär, att undersökningen omfattar endast personer vilka vid tidpunkten för genomgången av deras respektive journaler icke varit intagna i fångvårdsanstalt eller ställda under tillsyn. Där så befunnits erforderligt och möjligt, har kompletterande upplysningar inhämtats ur övriga handlingar i akten för den intagne.

Akterna är i centrala fångregistret uppställda i ordning efter klienternas födelsetid. Enär det skulle ha varit alltför omfattande och tidsödande samt dessutom för ändamålet obehövt att i undersökningen medtaga alla personer med inläggande behandlingsjournal, har ett urval skett. Sålunda har var tionde akt, räknat

från akten för den äldsta klienten, genomgått och, om den befunnits innehålla behandlingsjournal, gjorts till föremål för excerpering. Utdragen har gjorts på tryckta kartoliner.

Undersökningen omfattar 2 129 fall. Uttrycket »fall» är liktydigt med person som frigivits från fångvårdsanstalt under tiden 1/10 1954—30/6 1958, varvid dock person som under denna tid frigivits mer än en gång räknas särskilt för varje gång.

Av de sålunda räknade personerna hade 554 (26 %) avtjänat straffarbete, 1 479 (69,5 %) undergått omedelbart ådömt fängelse samt 96 (4,5 %) utstått förvandlingsstraff för böter. Den undersökta populationen omfattar således icke någon från ungdoms- eller säkerhetsanstalt utskreven person. Som förut nämnts är skyldighet att föra behandlingsjournal för de i dylika anstalter intagna stadgad först för tiden fr. o. m. 1/1 1957, och journalerna för dem av dessa interner som utskrivits under tiden 1/1 1957—30/6 1958 har funnits hos tillsynsmyndigheterna och alltså ej varit tillgängliga hos fångvårdsstyrelsen.

De vid undersökningen erhållna talserierna har sammanställts i 13 tabeller.¹ Personerna har i första hand fördelats eftersom åtgärd vidtagits eller ej vidtagits för dem. De för vilka åtgärd ej vidtagits har fördelats på fall i vilka åtgärd varit obehövlig och andra fall. Till gruppen »åtgärd obehövlig» har därvid hänförs fall i vilka personerna haft försörjningsmöjlighet eller åtgärd eljest, t. ex. på grund av den frigivnes förvisning ur riket, intagning på alkoholistanstalt, inträde i värnplikstjänstgöring, befunnits onödig, medan gruppen »andra fall» omfattar övriga personer för vilka åtgärd ej redovisats. Försörjningsmöjlighet har ansetts föreligga för personer som uppgivits ha haft tillgång till arbete, d. v. s. yrkesarbete, och bostad vid frigivningen. Man får räkna med att i gruppen »andra fall» ingår ett antal personer beträffande vilka åtgärd vidtagits eller försörjningsmöjlighet förelagat, ehuru detta ej kunnat utläsas ur undersökningsmaterialet. Det har i många fall varit svårt att med ledning av de hos centrala fångregistret förvarade handlingarna bedöma om och i vad mån föreskrifterna i VL 40 § följts. Vid tvekan har bedömningen fått utfalla till styresmannens för fångvårdsanstalten förman.

De undersökta fallen ingår med 1 287 eller $\frac{3}{5}$ (60,5 %) i gruppen »åtgärd obehövlig» och med 469 eller drygt $\frac{1}{5}$ (22,0 %) i gruppen »andra fall». Tillsammans utgör dessa båda grupper utan redovisats åtgärder drygt $\frac{4}{5}$ av alla undersökningsfallen, och med den sammansättning grupperna har är det tydligt att, såsom förut framhållits, de fall i vilka åtgärd ej redovisats till långt övervägande delen utgöres av sådana i vilka åtgärd ej heller vidtagits. Till stöd för att redovisningen härvidlag ganska väl överensstämmer med verkligheten kan måhända i viss mån också åberopas en naturlig benägenhet hos vederbörande att låta vidtagna åtgärder komma till synes i urkunderna. — Antalet personer tillhörande gruppen »åtgärd vidtagen» utgör 373 (17,5 %).

Nu nämnda huvudgruppering har i tab. 1—8 kombinerats med vissa andra indelningar.

Tab. 1 visar sålunda fördelningen för vart och ett av de kalenderår undersökningar omfattar. För åren 1954 och 1958 är de absoluta talen jämförelsevis små, emedan undersökningen omfattar av förstnämnda år endast sista kvartalet och av det sistnämnda året endast första halvåret. Relativa antalet personer för vilka åtgärd ej varit obehövlig men likväl uteblivit, d. v. s. gruppen »andra fall», höll sig under redogörelseåren mellan $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{5}$ av hela antalet undersökningsfall; maximum och minimum var 22,9 % år 1955 resp. 21,3 % år 1958. Större förskjutningar i relationerna finner man i fråga om de båda övriga grupperna. Sålunda har under senare delen av redogörelseperioden gruppen »åtgärd obehövlig» proportionsvis ökat,

¹ Tabellerna ej här medtagna.

medan gruppen »åtgärd vidtagen» tvärtom minskats, och dessa ändringar har varit ganska betydande. Av hela antalet undersökningsfall utgjorde de i vilka åtgärd befunnits obehövlig under åren 1954—1958, i hela tal angivet, resp. 59, 58, 59, 62 och 66 % och de i vilka åtgärd vidtagits resp. 18, 19, 20, 16 och 13 %.

I *tab. 2* har genomförts fördelning efter ådömd strafftid och eftersom åtgärd vidtagits, ansetts obehövlig eller ändock uteblivit. Fördelningen ådagalägger i huvudsak följande.

Av dem som blivit föremål för åtgärd hade hälften en strafftid om minst 6 mån., för 7,5 % lydde domen på högst 1 mån. och för dubbelt så många eller 15 % var tiden > 1—2 mån.; därefter minskas procentalen allteftersom strafftiden ökas med 1 mån. i taget intill 6 mån. Av dem för vilka åtgärd räknats som obehövlig hade blott $\frac{1}{25}$ (4 %) en strafftid om minst 6 mån., 41 % högst 1 mån. och ungefär lika många eller 39 % > 1—2 mån.; därefter minskas, liksom i fråga om dem för vilka åtgärd vidtagits, procentalen med ökande strafftid intill 6 mån. Av dem slutligen för vilka åtgärd uteblivit, fastän sådan ej räknats som obehövlig, hade anmärkningsvärt nog nära $\frac{1}{3}$ (19,4 %) en strafftid om minst 6 mån., 22 % hade högst 1 mån. och 26 % > 1—2 mån.; därefter minskas även inom denna grupp procentalen allteftersom strafftiden ökas intill 6 mån. Minimitalen som inom alla tre huvudgrupperna återfinnes vid strafftiden > 5 < 6 mån. var små, nämligen 8 (drygt 2 %) inom gruppen »åtgärd vidtagen», 6 (0,5 %) inom gruppen »åtgärd obehövlig» och 9 (nära 2 %) inom gruppen »andra fall».

Tab. 2 innehåller även procenttal som för varje strafftidsgrupp anger relativa antalet fall i vilka åtgärd vidtagits, räknats som obehövlig eller eljest uteblivit. I stort sett gäller, att ju längre strafftiden var desto större var relativa antalet fall i vilka åtgärd vidtagits och desto mindre relativa antalet fall i vilka åtgärd räknats som obehövlig. Maximitalen återfinnes sålunda för gruppen »åtgärd vidtagen» vid strafftid om minst 6 mån. (57 %) och för gruppen »åtgärd obehövlig» vid strafftid om högst 1 mån. (80 %); minimitalen ligger tvärtom för »åtgärd vidtagen» vid strafftid om högst 1 mån. (4 %) och för »åtgärd obehövlig» vid strafftid om minst 6 mån. (15 %). För »andra fall» är olikheterna mellan relativtalen vid de olika strafftiderna mindre; maximum ligger här vid > 4—5 och > 5 < 6 mån. (39 %) och minimum vid högst 1 mån. (16 %). Ej mindre än 28 % av fallen med minst 6 mån. strafftid hörde till denna grupp av personer för vilka åtgärd ej varit obehövlig men likväl uteblivit.

Medan *tab. 2* ger fördelningstal för hela redogörelseperioden tagen under ett, har i *tab. 3* samma slags kombinerade fördelning genomförts för vart och ett av de i perioden ingående kalenderåren, dock med den begränsningen att strafftidsgrupperna under 6 mån. sammanslagits till en enda. Några av de därvid erhållna absoluta talen är mycket små och fördelningen därför säkerligen i hög grad influerad av tillfälligheter. Åtminstone i den mån detta kan antagas ej vara fallet, återspeglas huvuddragen av relationerna för hela perioden 1/10 1954—30/6 1958 ganska väl av de i *tab. 3* givna procentalen för de särskilda åren.

I *tab. 4* har huvudgrupperingen kombinerats med fördelning efter brottsart på det sätt att åtskillnad gjorts mellan å ena sidan fall av enbart rattfylleri eller/och andra överträdelse av regler angående vägtrafik och å andra sidan övriga brottsfall med angivande även av talen för däri ingående fall av grovt tjänstefel i form av värnpliktsvägran (Jehovas vittnen). Trafikfallen utan inslag av annan brottslighet uppgick till nära hälften (48 %) av alla undersökningsfallen. De utgjorde inom gruppen »åtgärd vidtagen» knappt $\frac{1}{6}$, inom gruppen »åtgärd obehövlig» nära $\frac{2}{3}$ och av gruppen »andra fall» nära $\frac{1}{4}$. I 6 % av dessa trafikfall vidtogs åtgärd, i 83 % var åtgärd obehövlig, och de återstående trafikfallen, d. v. s. de i vilka

åtgärd ej varit obehövlig men likväl uteblivit, utgjorde således 11 % av dem alla. Den andra brottsgruppen fördelade sig med 40 % på »åtgärd obehövlig» och med ungefär 30 % på vardera av grupperna »åtgärd vidtagen» och »andra fall». Jehovas vittnen förekom till ett antal av 47 bland undersökningsfallen. För 43 av dem behövdes ingen åtgärd till förberedande av frigivningen. Endast 1 av dem blev föremål för sådan åtgärd, om man hit hänför att frigivningsförberedelse för honom diskuterades vid sammanträde med anstaltsnämnden. Han var dömd till fängelse i 2 mån. och hade både arbete och bostad vid frigivningen.

Tab. 5 innehåller uppgifter om personernas fördelning efter förekomst av tidigare asocialitet och eftersom frigivningen förberetts eller ej förberetts under anstaltstiden. Uttrycket »tidigare asocialitet» har i detta sammanhang ej tolkats ensartat av journalförarna utan givits en mer eller mindre vidsträckt innebörd. Somliga synes ha hit hänfört endast fall då klienten förut undergått för brott ådömd frihetsförlust. I förevarande undersökning har såsom tidigare asocialitet räknats alla tidigare begångna, officiellt konstaterade objektivt sett brottsliga gärningar ävensom andra former av officiellt konstaterad asocialitet, såsom lösdriveri, alkoholism och vanart, vilka vederbörande tidigare låtit komma sig till last. För att få med så många uppgifter som möjligt härom har det varit nödvändigt att gå igenom ej blott behandlingsjournalerna utan även övriga i akterna förvarade handlingar. De uppgifter som därvid erhållits är förmodligen ej fullständiga men dock säkerligen tillräckliga för att den bild av relationerna som tabellen ger skall kunna antagas vara i huvudsak riktig.

Akterna ger vid handen att asocialitet tidigare förekommit i cirka $\frac{2}{3}$ av samtliga undersökningsfall. Av dem som varit föremål för åtgärd enligt VL 40 § hade drygt $\frac{4}{5}$ tidigare ådagalagt asocialitet, och detsamma var fallet med inemot $\frac{4}{5}$ av dem för vilka sådan åtgärd visserligen ej redovisats som obehövlig men likväl uteblivit. Anmärkningsvärt nog utgjorde de med tidigare asocialitet belastade något mer än hälften (56 %) av dem för vilka åtgärd ej erfordrats. Åtgärd vidtogs för 22 % av de tidigare asociala och för 8 % av de övriga, var obehövlig för 51 % av de tidigare asociala och för 80 % av de övriga samt uteblev eljest för 26 % av de tidigare asociala och för 12 % av de övriga.

En fördelning efter åldersår vid frigivningen har gjorts i tab. 6. Åldersår har härvid beräknats genom subtraktion av årtalet för födelsen från årtalet för frigivningen. De relativt flesta (32 %) tillhörde klassen 30—39 år, och maximum återfinnes vid denna åldersgrupp såväl för dem som varit föremål för åtgärd (27 %) som för dem som ej varit i behov av sådan (31 %) och för dem som eljest blivit utan åtgärd (37 %). Från maximum sjunker siffrorna med ett obetydligt undantag åt båda hållen, d. v. s. med både stigande och sjunkande ålder. Klassen 15—17 år är ej representerad i undersökningen; lägsta och högsta klasserna är 18—20 år resp. 60 år och däröver, båda fåtaligt besatta (50 resp. 42 personer). Relativtalen för antalet fall inom de olika åldersklasserna i vilka åtgärd vidtagits varierar mellan 21 % för klassen 25—29 år och 12 % för klassen 18—20 år; relativa antalet fall i vilka åtgärd varit obehövlig varierar mellan 74 % för klassen 60— ∞ och 44 % för klassen 18—20 år; relativa antalet fall slutligen i vilka åtgärd eljest uteblivit varierar mellan 44 % för klassen 18—20 år och 10 % för klassen 60— ∞ år.

Av stort intresse vore en fullt rättvisande jämförelse mellan de olika fångvårdsanstalterna med hänsyn till praxis vid tillämpningen av VL 40 §. Det är emellertid svårt att få till stånd en sådan, bl. a. på grund av de ofta förekommande förflyttningarna av interner från en anstalt till en annan med därav följande synnerligen varierande fördelning mellan flera anstalter av ansvaret för en och samma intern. I varje fall är det till grund för den förevarande statistiska undersökningen

liggande primärmaterialet alltför sprött för att medge en strikt bedömning av praxis vid de särskilda anstalterna. Under antagande att eventuella olikheter skulle bättre komma till synes, om jämförelse gjordes mellan de större talen för särskilda grupper av anstalter, har sådana jämförelser genomförts i tab. 8.

Därförut har dock i tab. 7 angivits absoluta tal för varje särskild anstalt. Beräffande interner som förflyttats under intagningsstiden har räknats endast med den sista anstalten, d. v. s. den från vilken frigivning ägt rum. Denna begränsning synes kunna till nöds försvaras med att åtgärder till förberedande av frigivning i allmänhet blir aktuella först mot slutet eller i varje fall under senare delen av anstaltstiden. I åtskilliga fall har dock den i tabellen tillämpade metoden medfört att en av en viss anstalt företagen åtgärd gottskrivits en annan anstalt till vilken internen efter åtgärdens vidtagande förflyttats.

Personerna har i tab. 7 för varje anstalt grupperats eftersom den ådömda strafftiden utgjort intill 6 mån. eller minst 6 mån., och för var och en av dessa grupper har angivits absoluta antalet fall i vilka åtgärd resp. vidtagits, varit obehövligen och eljest uteblivit. Största antalet har redovisats för Långholmen (147 varav 53 med minst 6 mån. strafftid) och Svartsjö inkl. Kungsgården (113 varav endast 8 med minst 6 mån. strafftid). Anstalterna Herrestad, Nyköping, Västerås och Ystad förekommer i tabellen med 1 fall vardera. I fallet Herrestad var det fråga om en 25-årig person som avtjänade ett fängelsestraff om 1 mån. 15 dagar på anstalten under en period (1/3 1957—31/5 1958) då denna disponerades på olika sätt och således ej blott, såsom nu, för verkställighet av ungdomsfängelse. Fallen Nyköping och Ystad utgjordes av personer i 40-årsåldern vilka dömts till långvarigt straffarbete och som på grund av välförhållande under strafftiden flyttats till anstalterna i de nämnda städerna för att arbeta som skrivare intill den fakultativt villkorliga frigivningen. Västerås-fallet var en 22 års man dömd till straffarbete i 8 mån.

I tab. 8 har talen i tab. 7 sammanslagits så att de avser norra, östra, västra och södra anstaltsgrupperna samt övriga anstalter (Herrestad, Häga och Växjö) som en ytterligare grupp, här kallad Växjö-gruppen. Nyköping och Västerås har räknats till östra gruppen och Ystad till den södra. Vid sammanslagningen till gruppital har beaktats, att kolonierna Gustavsström och Skåltjärnshyttan den 1/2 1957 överförts från östra till västra anstaltsgruppen. Tabellen ger även uppgifter för de slutna anstalterna och avdelningarna tagna under ett, liksom också för de öppna anstalterna och avdelningarna tagna under ett. Vid denna gruppering har beaktats att anstalten i Haparanda den 1/10 1957 erhållit en öppen avdelning.

De till varje i tab. 8 redovisad grupp av anstalter hörande fallen har fördelats, absolut och relativt, eftersom den ådömda strafftiden var intill 6 mån. eller minst 6 mån. och, i kombination därmed, eftersom åtgärd vidtagits, varit onödig eller eljest uteblivit. Antalet fall i vilka strafftiden ej uppgått till 6 mån., här kallade korttidsfallen, var betydligt flera än de övriga inom samtliga anstaltsgrupper utom Växjö-gruppen. Inom var och en av norra, östra, västra och södra anstaltsgrupperna utgjorde sålunda korttidsfallen omkring 85 % av samtliga; motsvarande tal är för de öppna anstalterna och avdelningarna tagna som en grupp 92 %, för de slutna anstalterna och avdelningarna tagna tillsammans 70 % samt för Växjö-gruppen slutligen 37 %. Det största intresset knyter sig till dem av tabellens relativtal som anger i vilken utsträckning åtgärd vidtagits. Av korttidsfångarna har i genomsnitt för alla anstalterna 10,4 % blivit föremål för åtgärd (jfr tab. 2). Nära nog samma procenttal återfinnes vid norra gruppen (10,1 %) och södra gruppen (10,5 %). Östra gruppen har ett något högre tal (12,6 %), medan talet för västra gruppen tvärtom är jämförelsevis lågt (6,5 %) och nära överensstämmande med genomsnittstalet för korttidsfångarna vid de öppna anstalterna och avdelningarna

(6,1 %). För de slutna anstalterna och avdelningarna är motsvarande genomsnittstal 22,1 %. Av de 11 korttidsfångarna inom Växjö-gruppen blev 4 föremål för åtgärd. Vad därefter angår långtidsfångarna, d. v. s. de med en ådömd strafftid om minst 6 mån., så framgår av förevarande tabell liksom av den tidigare berörda tab. 2, att åtgärd vidtogs för i det närmaste 57 % av dem. Motsvarande tal är för östra och södra anstaltsgrupperna något högre eller drygt 61 resp. 63 %, för norra och västra grupperna däremot ganska mycket lägre eller knappt 42 resp. 49 %. Genomsnittstalet för de slutna anstalterna och avdelningarna ligger vid nära 56 %, medan det för de öppna anstalterna och avdelningarna är jämt 59 %. För 16 av de 19 långtidsfångarna inom Växjö-gruppen vidtogs åtgärder.

Det har redan antytts men bör kanske till avslutning av redogörelsen för innehållet i tab. 7 och 8 ytterligare framhållas, att dessa tabeller icke utgör någon fullt tillförlitlig grund för en strikt jämförelse mellan olika anstalter eller grupper av sådana i fråga om efterlevnaden av VL 40 §.

Medan tab. 1—8 belyser i vad mån åtgärder till frigivningens förberedande vidtagits, varit obehövliga eller eljest uteblivit, lämnas i tab. 9—13 vissa närmare uppgifter om de fall i vilka åtgärder vidtagits. Dessa uppgifter avser dels den tid före frigivningen då förberedelse påbörjades, dels det särskilda syftet med åtgärden och dels vad åtgärden bestod av eller, annorlunda uttryckt, åtgärdens art.

Vad först angår åtgärdernas särskilda syften, så har uppgiftsformuläret endast 3 rubriker, nämligen »bostad», »arbete» och »annat». Under genomgången av behandlingsjournalerna har befunnits, att åtskilligt förutom anskaffning av bostad och arbete kunde vara av intresse att specificera. Resultatet har blivit att i tabellerna har upptagits ej mindre än 7 ändamålsrubriker, nämligen »bostad», »arbete», »tandvård», »annan sjukvård», »familjeunderstöd», »studiebidrag» samt »annat eller ej närmare angivet». Till sistnämnda kategori har hänförts exempelvis fall då den intagne fått permission för, som det heter, personliga angelägenheter samt fall i vilka frigivningsåtgärder av ej angivet slag diskuterats inom anstalten.

I tab. 9 ges en fördelning av fallen på de nu uppräknade rubrikerna i kombination med en fördelning efter ådömda strafftider. Sistnämnda fördelning har liksom i tab. 2 genomförts efter schemat högst 1 mån., > 1—2 mån., > 2—3 mån., > 3—4 mån., > 4—5 mån., > 5 < 6 mån. och minst 6 mån. Beträffande de särskilda strafftiderna under 6 mån., för vilka de absoluta talen är små, torde få hänvisas till tabellen. Minst 6 mån. strafftid hade utdömts i 57 % av de fall i vilka man sökt skaffa bostad, i 63 % av de fall i vilka man sökt skaffa arbete, i 68 % av tandvårdsfallen, i 36 % av de fall i vilka sjukvård av annat slag lämnats, i 68 % av de fall i vilka familjeunderstöd utgått, i 88 % eller 15 av de 17 fall i vilka studiebidrag förekommit samt i 61 % av de fall i vilka annan eller ej närmare angiven åtgärd vidtagits. En tydlig skillnad föreligger mellan långtidsfallen med minst 6 mån. strafftid och korttidsfallen i fråga om frekvensen av olika slags åtgärder. På 100 långtids- resp. korttidsfall redovisas sålunda 20 resp. 14 bostadsanskaffningsfall, 39 resp. 22 arbetsanskaffningsfall, 20 resp. 9 tandvårdsfall, 24 resp. 41 fall av annan sjukvård (korttidsfallen har alltså här undantagsvis det högre procenttalet), 14 resp. 6 fall av familjeunderstöd, 8 resp. 1 fall av studiebidrag samt 39 resp. 25 fall av annan eller ej närmare angiven åtgärd. Det förekommer i stor utsträckning, att en och samma person varit föremål för åtgärder med olika syften, t. ex. bostads- och arbetsanskaffning samt sjukvård. På 100 frigivna redovisas sålunda 141 åtgärdsfall; motsvarande tal är för långtidsfångarna 163 och för korttidsfångarna 119.

Uppgifterna om förberedelseåtgärdernas närmaste syfte har i tab. 10 sammanställts med uppgifterna om den tid före frigivningen då förberedelserna påbörja-

des. Liksom strafftiderna har dessa förberedelsestider indelats efter schemat högst 1 mån., > 1—2 mån., > 2—3 mån., > 3—4 mån., > 4—5 mån., > 5 < 6 mån. och minst 6 mån. De relativt flesta förberedelserna (46 %) påbörjades högst 1 mån. före frigivningen, och tabellen visar att antalet avtager allteftersom den till frigivningen återstående tiden ökar, dock med det undantaget att nästan lika många förberedelser (13 %) påbörjats minst 6 mån. före frigivningen som > 2—3 mån. före denna (14 %). På 100 frigivna kom, oavsett tiden för åtgärdernas vidtagande, 17 fall av bostadsanskaffning, 31 fall av arbetsanskaffning, 14 fall av tandvård, 32 fall av annan sjukvård, 10 fall av familjeunderstöd, 5 fall av studiebidrag och 32 fall av åtgärder med annat eller ej närmare angivet syfte. Motsvarande tal för de särskilda tidsgrupperna är i allmänhet ej av den storleksordningen att relationerna dem emellan kan anses ha något egentligt statistiskt värde. Nämnas må emellertid att på 100 frigivna för vilka åtgärder vidtagits högst 1 mån. före frigivningen kom 17 fall av bostadsanskaffning, 38 fall av arbetsanskaffning, 2 tandvårdsfall, 28 andra sjukvårdsfall, 7 fall av familjeunderstöd, 0,6 fall av studiebidrag och 21 fall av åtgärd med annat eller ej närmare angivet syfte samt att räknat på 100 frigivna för vilka åtgärder vidtagits minst 6 mån. före frigivningen kom 10 fall av bostadsanskaffning, 10 fall av arbetsanskaffning, 23 tandvårdsfall, 44 andra sjukvårdsfall, 10 fall av familjeunderstöd, 13 fall av studiebidrag och 35 fall av åtgärd med annat eller ej närmare angivet syfte.

Uppenbarligen beror fördelningen efter den tid som vid förberedelsernas påbörjande återstår till frigivningen i högsta grad av fördelningen efter den ådömda strafftidens längd. Sambandet framgår av tab. 11, i vilken en kombination av dessa båda fördelningar genomförts. Straffgruppen minst 6 mån. utgjorde nära $\frac{1}{3}$ (32,4 %) av åtgärdsgruppen högst 1 mån., 52 % av åtgärdsgruppen > 1—2 mån., 50 % av åtgärdsgruppen > 2—3 mån., nära $\frac{2}{3}$ (65,9 %) av åtgärdsgruppen > 3—4 mån., 90 % av åtgärdsgruppen > 4—5 mån. och 100 % av åtgärdsgrupperna > 5 < 6 mån. och minst 6 mån. Beträffande de fall då anstaltstiden uppgick till mer än 1 månad vidtogs förberedelser redan under den första månaden av strafftiden för 30 % av straffgruppen > 1—2 mån., 35 % av straffgruppen > 2—3 mån., 25 % av straffgruppen > 3—4 mån., 5 % av straffgruppen > 4—5 mån. men för ingen tillhörande straffgruppen > 5 < 6 mån. För 25 % av de till straffgruppen minst 6 mån. hörande började förberedelserna minst 6 mån. före frigivningen. Först under sista månaden av anstaltstiden började förberedelserna för 75 % av straffgruppen > 1—2 mån., 50 % av straffgruppen > 2—3 mån., 36 % av straffgruppen > 3—4 mån., 50 % av straffgruppen > 4—5 mån., 25 % av straffgruppen > 5 < 6 mån. och 30 % av straffgruppen minst 6 mån. — Enär för en och samma person förberedelseåtgärder av samma eller olika slag i en del fall påbörjats vid olika tidpunkter förekommer i tabellen vissa dubbelräkningar.

Tab. 12 visar resultatet av en kombinerad fördelning efter förberedelsernas närmaste syfte och de frigivnas ålder. Den sistnämnda har här liksom i tab. 6 beräknats genom subtraktion av årtalet för födelsen från årtalet för frigivningen. Inom bostadsgruppen är åldersklassen 40—49 år (27 %) den relativt största, och detsamma är förhållandet inom grupperna tandvård och annan sjukvård (34 resp. 35 %). Åldersklassen 30—39 år är den relativt största inom ändamålsgrupperna arbete (28 %), familjeunderstöd (40 %) samt annat eller ej närmare angivet ändamål (25 %). De 17 personerna inom den återstående ändamålsgruppen med rubriken studiebidrag är fördelade med 6 på vardera av åldersklasserna 21—24 år och 30—39 år, 3 på 25—29 år och 2 på 40—49 år. — Tabellen ger även upplysning om i vilken utsträckning man inom varje särskild åldersklass sökt tillgodose de olika rubricerade syftena. De högsta talen återfinnes för åldersklasserna 21—24 och

30—39 år under rubriken arbete, för åldersklasserna 18—20 och 25—29 år under rubriken »annat eller ej närmare angivet» samt för dem som uppnått 40-årsåldern under rubriken »annan sjukvård». Den långt drivna specificeringen har medfört, att de redovisade frekvenserna inom de olika grupperna är ringa och säkerligen i hög grad influerade av tillfälligheter.

Förberedelsernas olika arter, d. v. s. de olika sätt som anlitas för att nå de särskilda syftemålen, har på uppgiftsblanketterna angivits enligt följande schema: hänvändelse till resp. skyddskonsulent eller skyddsassistent, skyddsförening, arbetsförmedlingsanstalt, allmänt hjälporgan, enskilt hjälporgan och enskild person samt vidare frigång, permission och annat.

Hänvändelser till skyddskonsulenterna eller deras assistenter kommer jämförelsevis sällan tillsynes i behandlingsjournalerna och troligen icke tillnärmelsevis i den utsträckning vari dessa befattningshavares medverkan tagits i anspråk för framtidsplanering av eftervården. Endast 34 fall av sådan hänvändelse har uttryckligen omnämnts i det aktmaterial på vilket undersökningen grundas. Av dessa fall avsåg 27 arbetsanskaffning och 14 bostadsanskaffning under det att 6 fall går in under rubriken »annat eller ej närmare angivet». Dubbelräkning förekommer, enär vissa fall avsett såväl bostads- som arbetsanskaffning. — Skyddsförening har anlitas i ett (1) enda av de i statistiken medtagna fallen. Man hade vänt sig till Hallands läns fångvårdsförening angående hjälp till kläder vid frigivningen. — Till arbetsförmedlingsanstalt har man enligt primärmaterialet väddat i endast 37 fall. De förmodligen ganska talrika fall i vilka det här redovisade fångvårdsklientelet under anstaltstiden haft kontakt med arbetsförmedlingens till anstalterna utsända ombud har tydligen ej redovisats i behandlingsjournalerna. — Under rubriken »allmänt hjälporgan» har här hänförs fall i vilka hänvändelse skett till bl. a. socialvårdsbyrå, nykterhetsnämnd, sjukhus och bostadsförmedling. Hela antalet sådana fall är 121 av vilka ett 80-tal gällde sjukvård. — Enskilt hjälporgan har tagits i anspråk i 5 fall, av vilka 4 avsåg sjukvård och 1 avsåg bostadsanskaffning. Hjälporganet var i 3 av fallen Länkarna och i 2 privatsjukhus. — Till enskild person vände man sig i 15 fall; i samtliga dessa var det fråga om bostad eller arbete och i 1 av dem även om understöd åt den frigivnes familj. Hänvändelsen gjordes i 6 av fallen till nära anhörig till den frigivne. — Frigång, i syfte att skaffa arbete, förekom i 11 fall. — Permission i förberedelsesyfte har redovisats i 101 fall; uttrycklig uppgift om att permissionen avsåg bostads- eller arbetsanskaffning föreligger endast för 11 resp. 23 av dessa fall. — Slutligen är att nämna 155 fall i vilka man gått till väga på annat sätt än här förut nämnts eller sättet ej närmare angivits; i de flesta av dessa fall har åtgärdens ändamål härvid varit tandvård eller annan läkarbehandling inom fångvårdsanstalten eller tilldelning av familjeunderstöd eller studiebidrag av fångvården.

Som tidigare nämnts har här räknats med försörjningsmöjligheter i fall då tillgång till bostad och arbete uppgivits ha förelegat vid frigivningen. I cirka $\frac{3}{5}$ av alla undersökningsfallen har, såsom ävenledes omtalats tidigare, åtgärder till förberedande av frigivningen ansetts onödiga på den grund att försörjningsmöjligheter funnits. Drygt $\frac{1}{5}$ av undersökningsfallen utgöres av sådana för vilka varken försörjningsmöjligheter eller förberedelseåtgärder redovisats. För de återstående undersökningsfallen, till antalet 373, har förberedelseåtgärder redovisats, men för 236 av dem var det varken fråga om bostads- eller arbetsanskaffning. Åtgärder i sådant syfte förefaller dock ha varit motiverade i inemot $\frac{1}{5}$ av dessa 236 fall.

På uppgiftsblanketterna finns en kolumn, den sista, för anteckning i förekommande fall om att förberedelsen givit resultat. Enligt VL 40 § är det *yttersta* syftet med de i lagrummet föreskrivna åtgärderna att förhjälpa den i fångvårdsanstalt

intagne till att efter frigivningen föra ett laglydigt och samhällsnyttigt liv. Visserligen kan med ledning av behandlingsjournalerna beträffande åtskilliga frigivna konstateras att detta ändamål *icke* uppnåtts, men uttömmande besked i detta hänseende lär ej kunna inhämtas ur vare sig fångvårdens eller andra handlingar. Uppgiftsblanketten torde därför böra tolkas så, att uppgiften i dess sista kolumn skall avse det förhållandet att man med de vidtagna åtgärderna lyckats uppnå vad som *närmast* åsyftats med dem. Vid genomgången av undersökningsmaterialet har ur denna synpunkt uppmärksamheten riktats särskilt på de åtgärder som avsett bostads- och/eller arbetsanskaffning. Vad övriga ändamålskategorier angår, har resultatet regelmässigt antingen ansetts vara åvägabragt i och med att åtgärden vidtagits (så i fråga om tandvård, annan sjukvård, tilldelande av familjeunderstöd eller studiebidrag) eller också varit okänt (så i fråga om ändamålskategorien »annat eller ej närmare angivet»). Åtgärder för bostads- och/eller arbetsanskaffning ledde till resultat i 74 fall (54 %) och misslyckades i 22 (16 %). Beträffande återstående 41 fall (30 %) är resultaten okända.

Den företagna undersökningen har ådagalagt, *att* behandlingsjournalerna icke, såsom vore önskvärt, innehåller fullständiga uppgifter om tillämpningen av VL 40 §; samt *att*, så vitt man kan döma av behandlingsjournalerna och övriga hos centrala fångregistret förvarade handlingar, föreskrifterna i VL 40 § icke alltid tillräckligt beaktas.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Begravningsplatser och gravar. [5]
Underrätterna. [6]
Den allmänna brottsregistreringen. [11]
Pensionsstiftelser. I. [14]
Kriminalvård i frihet. [16]

Försvarsdepartementet

Enhetlig ledning av krigsmakten. [7]

Kommunikationsdepartementet

Statliga belastningsbestämmelser av år 1960 för byggnadsverk. [12]

Finansdepartementet

Sparstimulerande åtgärder. [2]
Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsväsendet. [4]
Preliminär nationalbudget för år 1961. [10]

Jordbruksdepartementet

Totalisatorverksamheten. [1]
Lantbrukets yrkesskolor. [13]

Handelsdepartementet

Effektivare prisövervakning. [3]

Inrikesdepartementet

Om läkarbehov och läkartillgång. [8]
Principer för en ny kommunindelning. [9]
Polisens brottsbekämpande verksamhet. [15]